د پوهنې وزارت

تفسیر شریف

یوولسم ټولګی

تفسیر شریف - یوولسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هـ. ش

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د تورې
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هیواد به تل ځلیږي
په سینه کې د آسیا به
نوم د حق مو دی رهبر

دا عزت د هر افغان دی
هر بچی یې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ایماق، هم پشه یان
لکه لمر پر شنه آسمان
لکه زړه وي جاویدان
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې وزارت

تفسیر شریف

یوولسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هـ .ش.

د کتاب ځانګړتیاوې

مضمون: تفسیر شریف

مؤلفین: د تعلیمي نصاب د اسلامي زده کړو برخې د درسي کتابونو مؤلفین

اډیټ کوونکي: د پښتو ژبې د اډیټ دیپارتمنت غړي

ټولګی: یوولسم

د متن ژبه: پښتو

انکشاف ورکوونکی: د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف لوی ریاست

خپروونکی: د پوهنې وزارت د اړیکو او عامه پوهاوي ریاست

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هجري شمسي

د چاپ ځای: کابل

چاپخونه:

برېښنالیک پته: curriculum@moe.gov.af

د درسي کتابونو د چاپ، وېش او پلورلو حق د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې وزارت سره محفوظ دی. په بازار کې یې پلورل او پېرودل منع دي. له سرغړوونکو سره قانوني چلند کیږي.

د پوهنې د وزیر پیغام

اقرأ باسم ربک

د لوی او ښښونکي خدای ﷻ شکر په ځای کوو، چې موږ ته یې ژوند رابښلی، او د لوست او لیک له نعمت څخه یې برخمن کړي یو، او د الله تعالی پر وروستي پیغمبر محمد مصطفی ﷺ چې الهي لومړنی پیغام ورته (لوستل) و، درود وایو.

څرنګه چې ټولو ته ښکاره ده ۱۳۹۷ هجري لمریز کال د پوهنې د کال په نامه ونومول شو، له دې امله به د ګران هېواد ښوونیز نظام، د ژورو بدلونونو شاهد وي. ښوونکی، زده کوونکی، کتاب، ښوونځی، اداره او د والدینو شوراګانې د هېواد د پوهنیز نظام شپږګوني بنسټیز عناصر بلل کیږي، چې د هېواد د ښوونې او روزنې په پراختیا او پرمختیا کې مهم رول لري. په داسې مهم وخت کې د افغانستان د پوهنې وزارت د مشرتابه مقام، د هېواد په ښوونیز نظام کې د ودې او پراختیا په لور بنسټیزو بدلونونو ته ژمن دی.

له همدې امله د ښوونیز نصاب اصلاح او پراختیا، د پوهنې وزارت له مهمو لومړیتوبونو څخه دي. همدارنګه په ښوونځیو، مدرسو او ټولو دولتي او خصوصي ښوونیزو تأسیساتو کې، د درسي کتابونو محتوا، کیفیت او توزیع ته پاملرنه د پوهنې وزارت د چارو په سر کې ځای لري. موږ په دې باور یو، چې د باکیفیته درسي کتابونو له شتون پرته، د ښوونې او روزنې اساسي اهدافو ته رسېدلی نشو.

پورتنیو موخو ته د رسېدو او د اغېزناک ښوونیز نظام د رامنځته کولو لپاره، د راتلونکي نسل د روزونکو په توګه، د هېواد له ټولو زړه سواندو ښوونکو، استادانو او مسلکي مدیرانو څخه په درناوي هیله کوم، چې د هېواد بچیانو ته دې د درسي کتابونو په تدریس، او د محتوا په لېږدولو کې، هیڅ ډول هڅه او هاند ونه سپموي، او د یوه فعال او په دیني، ملي او انتقادي تفکر سمبال نسل په روزنه کې، زیار او کوښښ وکړي. هره ورځ د ژمنې په نوي کولو او د مسؤولیت په درک سره، په دې نیت لوست پیل کړي، چې د نن ورځې ګران زده کوونکي به سبا د یوه پرمختللي افغانستان معماران، او د ټولنې متمدن او ګټور اوسېدونکي وي.

همدا راز له خوږو زده کوونکو څخه، چې د هېواد ارزښتناکه پانګه ده، غوښتنه لرم، څو له هر فرصت څخه ګټه پورته کړي، او د زده کړې په پروسه کې د ځیرکو او فعالو ګډونوالو په توګه، او ښوونکو ته په درناوي سره، له تدریس څخه ښه او اغېزناکه استفاده وکړي.

په پای کې د ښوونې او روزنې له ټولو پوهانو او د ښوونیز نصاب له مسلکي همکارانو څخه، چې د دې کتاب په لیکلو او چمتو کولو کې یې نه ستړې کېدونکې هلې ځلې کړې دي، مننه کوم، او د لوی خدای ﷻ له دربار څخه دوی ته په دې سپېڅلې او انسان جوړوونکې هڅې کې بریا غواړم.

د معیاري او پرمختللي ښوونیز نظام او د داسې ودان افغانستان په هیله چې وګړي یې خپلواک، پوه او سوکاله وي.

د پوهنې وزیر

دکتور محمد میرویس بلخي

سرليکونه

لومړی لوست: په کایناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانیت دلایل(۱)............................۱

دويم لوست: په کایناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانیت دلایل (۲)............................۵

دریم لوست: په قرآن کریم کې د انسان د پیدایښت پړاوونه..۱۰

څلورم لوست: د بني آدم وقار او درنښت...۱۷

پنځم لوست: آیةالکرسي د قرآن لوړه څوکه ۲۲

شپږم لوست: څمکه د انسان د ګټې لپاره...۲۷

اووم لوست: الله تعالی سره مینه د پیغمبر ﷺ په پیروۍ کې ده...۳۲

اتم لوست: اسلام بشپړ او هراړخیز دین دی...۳۸

نهم لوست: لمونځ تل پاتې اونه شلېدونکې فریضه ده...٤٤

لسم لوست: د ظلم د مخنیوي لپاره د جهاد اجازه...٤۹

یوولسم لوست: روژه او ګټې یې ٥٤

دولسم لوست: حج د مؤمنانو د نړیوال یووالي څرګندوی ٦۲

دیارلسم لوست: له خلکو سره نیکي او ښیګڼه ٦۷

څوارلسم لوست: حلاله روزي خوړل او له حرامو ډډه کول..۷۰

پنځلسم لوست: د الله ﷻ په لار کې انفاق (مال لګول) ۷٤

شپاړسم لوست: په قرآن کریم کې انساني مساوات ۷۹

اوولسم لوست: د الله ﷻ د خاصو بندګانو صفتونه...۸۳

اتلسم لوست: د ټولنې په تهذیب کې د مؤمنانو ونډه...۸۸

نولسم لوست: په اسلام کې د معیوبو اوفقیرو مؤمنانو مرتبه...۹٤

شلم لوست: د مؤمنانو یووالی ۹۹

لومړی لوست

په کايناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانيت دلايل

قال الله تعالى: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ [البقرة: ١٦٤]

د ځينو کلمو معناوې

خَلق: پرته له مخکينۍ نمونې نه د يو شي پيدا کول.

السَّمَاوَاتِ: د سماء جمع ده، اسمانونه اوهرهغه څه چې له ځمکې نه لوړ وي.

اللَّيْلِ: شپه، هغه تياره چې وروسته له روښنايي منځته راځي.

النَّهَارِ: ورځ، خوره روښنايي.

الْفُلْك: کښتۍ، لويې کښتۍ.

وَبَثَّ: او خواره يې کړل.

دَابَّةٍ: دځمکې پرمخ هر خوځېدونکی شی.

تَصْرِيفِ الرِّيَاحِ: د باد لګېدنه مختلفو اړخونو ته.

السَّحَابِ: وريځ، په فضا کې حرکت کوونکې وريځ.

الْمُسَخَّرِ: په خدمت کې لګېدلی، تابع شوی.

ژباړه

بېشکه د اسمانونو او ځمکې په پيداښت کې، د شپې او ورځې په تګ راتګ کې، په هغې کښتۍ کې چې د خلکو د ګټې لپاره په دريابونو کې ګرځي او په اوبو (باران) کې چې الله ﷻ له اسمانه را نازلې کړې دي او بيا يې ځمکه وروسته دهغې له مرګ نه په اوبو راژوندۍ (خړوبه) کړه او په هغې (ځمکه) کې يې هرډول ژوندي خوځېدونکي خواره کړل او (هر لوري ته) د بادونو په چلېدو کې او په وريځو کې چې د ځمکې او اسمان ترمنځ ايل کړای شوي دي، يقيناً په دې(ټولو) کې د عاقلانو لپاره(دالله تعالی پر وجود او وحدانيت) څرګند دلايل شته.

تفسير

پورتني مبارك آيت په كايناتو او د نړۍ په موجوداتو كې اته خرګند او روښانه دلايل بيان كړي دي، چې د الله ﷻ په وجود او يووالي دلالت كوي.

۱. د اسمانونو پيدايښت

دغه مبارك آيت د اسمانونو پيدايښت د الله ﷻ د قدرت له نښو نښانو څخه ګڼي چې هوښياران او د عقل خاوندان ددې نښو په ليدو بايد د الله ﷻ په وجود او يووالي ايمان راوړي.

په آيت كې د (السماوات) لفظ جمع ذكرشوى دى، ځكه اسمانونه ګڼې او بېلابېلې طبقې لري، لكه: څرنګه چې الله تعالى په بل ځاى كې داسې مهرباني كوي﴿الله الذي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ﴾ [الطلاق:۱۲] **ژباړه:** الله ﷻ هغه ذات دى چې اووه اسمانونه يې پيدا كړي دي.

دا چې د اسمانونو پيدايښت د الله ﷻ په وجود، يو والي او قدرت دلالت كوي يوه نښه يې دا ده چې الله ﷻ اسمانونه سره له دومره پراخوالي او لويوالي پرته له ستنو درولي دي او هغه يې په ستورو، لمر او سپوږمۍ روښانه كړي، ترڅو له يوې خوا اسمان ته ښايست و ښيي او له بلې خوا د شيطانانو ويشتونكي وي چې دا ټول ښايست او ټينګښت د واحد او قادر الله ﷻ په برلاسيتوب او لوى والي خرګند نښه دي.

۲. د ځمكې پيدايښت

د الله ﷻ د قدرت يوه بله روښانه نښه دا ده چې ځمكه يې پيدا كړې او هغه يې هواره كړې ده، ترڅو انسان پرې آرام او هوسا ژوند وكړي، هرلور ته يې تګ راتګ او حركت وكړي، په هغې كې له پرتو زېرمو او پانګو څخه ګټه واخلي اود ځمكې پر مخ آبادي او پرمختګ وكړي.

ځمكه او اسمان د انسان لپاره د الله تعالى له لويو نعمتونو څخه ګڼل كيږي، لكه: چې الله تعالى دا لوى نعمت په انسانانو پيرزو كړى او دوى ته امركوي: ﴿يَاأَيُّهَا الناس اعبدوا رَبَّكُمُ الذي خَلَقَكُمْ وَالَّذِيْنَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ۝ اَلَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الأرض فِرَاشاً والسماء بِنَآءً وَأَنزَلَ مِنَ السمآء مَآءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثمرات رِزْقاً لَّكُمْ... ﴾ [البقرة: ۲۱-۲۲]

ژباړه: اى خلكو د خپل رب بندګي غوره كړئ، چې ستاسو او له تاسو نه د مخكې تېرو شوو خلكو پيداكوونكى دى، ښايي چې تاسې پرهيزګاران شئ

الله ﷻ هغه ذات دى چې ستاسې لپاره يې ځمکه هواره کړه، اسمان يې چت جوړکړ او له آسمانه يې اوبه را واورولې او په هغو سره يې ستاسې د روزۍ لپاره هر ډول حاصلات را وايستل.

فعاليت

زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه د انسان لپاره دځمکې او اسمان د ګټو په هکله خپل نظرونه څرګند کړي.

۳. د شپې او ورځې بدلون

په مبارك آيت کې د الله ﷻ د قدرت دريم دليل د شپې او ورځې منظم حرکت دى چې پر له پسې ګرځي او يو د بل ځاى نيسي. د شپې او ورځې حرکت، د اوږدوالي او لنډوالي، تورروالي اوسپينوالي، تيارې او رڼا د اختلاف سره، سره د انسان لپاره ډېرې ګټې رامنځته کوي. الله تعالى شپه د انسان د سکون او راحت لپاره، او ورځ يې د کسب اوکار او روزي حاصلولو لپاره پيداکړې ده. که چېرې شپه نه واى ، نو ډېرمخلوقات به له خوب او راحت څخه بې برخې وو، همدارنګه شپه د ستر او پردې لپاره يو ښه او مناسب وخت دى چې انسان ورڅخه په مختلفو حالاتوکې ګټه اخلي، لکه: څرنګه چې انسان له ورځې او د هغې له رڼا څخه د ډېرو کارونو په تر سره کولو کې ګټه اخلي، همدارنګه د شپې او ورځې د بدلون او توپير په نتيجه کې وختونه، ورځې، مياشتې اوفصلونو ټاکل کيږي چې دا ټول د انسان لپاره د الله ﷻ له لويونعمتونو اود قدرت له نښانو څخه دي.

٤. په سمندر کې رواني کښتۍ

په مبارك آيت کې د الله ﷻ د قدرت څلورمه نښه د لويو کښتيو حرکت دى چې له سوونو او زرونو ټنو وزن سره د سمندرونو د څپو په سر حرکت کوي او انسانان ور څخه ګټې اخلي. ځينو مفسرينو دا ويلي دي چې: په دې مبارك آيت کې الله ﷻ په سمندرونو کې د کښتيو د حرکت يادونه د شپې او ورځې له توپير نه وروسته کړې ده چې دا په يوې ځانګړې باريکۍ دلالت کوي اوهغه دا چې مسافرپه درياب‌ونو او سمندرونو کې د شپې او ورځې ځارنې ته ډېر اړ وي، ترڅو وختونه وپيژني اوخپل لورې وټاکي. له همدې کبله کښتۍ چلوونکي د نجوم علم او د شپې او ورځې پيژندلو ته ډېره اړتيالري.

همدغې موضوع ته په اشارې سره الله تعالى په بل آيت کې فرمايي: ﴿وَهُوَ الذي جَعَلَ لَكُمُ النجوم لِتَهْتَدُواْ بِهَا فِي ظُلُمَاتِ البَرِّ وَالْبَحْرِ﴾ [الأنعام: ۹۷] **ژباړه:** او الله ﷻ هغه ذات دى چې ستاسې لپاره يې ستورې د وچې او سمندر په تيارو کې د لارې پيژندلو وسيله وګرځوله.

ددې آیتونو د نازلېدو په وخت کې ډېر لږ خلک د انسانانو په ژوند کې د کښتۍ په ارزښت او رول خبر وو، خو د وخت په تېرېدو سره انسانان د بشریت په ژوند کې د کښتۍ په ارزښت وپوهېدل چې دا کار د قرآن‌کریم یو اعجاز او د الله تعالی د قدرت او وحدانیت ښکاره اوڅرګند دلیل دی.

د لوست ګټې اولارښوونې

د دې مبارک آیت ځینې ګټې په لاندې ډول دي.

❖ په کایناتو کې د هستۍ نښې نښانې د الله تعالی د وحدانیت او وجود د اثبات لپاره روښانه دلایل دي.

❖ الله تعالی د نړۍ مخلوقات د انسان د خدمت او ګټې لپاره پیداکړي دي.

❖ د الله تعالی په مخلوقاتو کې د هغه د قدرت په نښو نښانو تفکر او تدبر، د ایمان د بشپړتیا اوقوت لامل ګرځي.

❖ د شپې او ورځې پرله پسې تلل راتلل د الله تعالی په قدرت او وحدانیت دلالت کوي.

❖ د شپې او ورځې بدلون انسان ته لارښوونه کوي چې خپل وختونه منظم کړي او له هغو څخه د خپل پالونکي په اطاعت او پیروۍ کې مناسبه ګټه ترلاسه کړي.

پوښتنې

۱. ذکرشوی مبارک آیت په لوړ آواز تلاوت کړئ.

۲. په دې مبارک آیت کې د الله تعالی پر قدرت او وحدانیت څو دلیلونه ذکرشوي دي؟ بیان یې کړئ.

۳. په دې مبارک آیت کې د (السماوات) لفظ په څه دلالت کوي؟ د خپلې وینا د اثبات لپاره په قرآني آیت استدلال وکړئ.

٤. د انسان لپاره د ځمکې څلور ګټې بیان کړئ.

٥. د شپې او ورځې له ګرځېدنې څخه د وختونو په ټاکنه کې څرنګه استفاده کوو؟

٦. د شپې او ورځې څلور فایدې بیان کړئ.

۷. په سمندرونوکې د کښتیو ګرځېدنه انسانانو ته څه ګټه رسولی شي؟

دويم لوست

په کايناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانيت دلايل (۲)

قال الله تعالى: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ [البقرة: ١٦٤]

۵. له آسمانه د باران اوريدل

د الله ﷻ د قدرت له نښو نښانو څخه بل دليل له اسمانه څخه باران د اوبو وريدل دي چې د هغو په واسطه وچې او مړې ځمکې راژوندۍ کوي او د ځمکې په مخ ډول، ډول بوټي، واښه او ژوي راپيداکوي اوپه خوځښت يې راولي. په دې ذکرشوي مبارک آيت کې له اسمان څخه مراد هغه لوړ لورى دى چې د ځمکې د پاسه دى. په باوري توګه د باران وريدل له وريځو څخه د الله ﷻ د قدرت له نښو او د هغه د وحدانيت دليل دى، ځکه يوازې الله ﷻ دى چې دا اوبه له وريځو څخه را ورو ي.

۶. د ځمکې ژوندي کول

د ځمکې له ژوندي کيدو څخه مراد دا دى چې الله تعالى د باران د اوبو په را ورولو سره د ځمکې د ودې او رشد طاقتونه- چې د وچوالي او مرګ په حالت کې وي- په خوځښت اوحرکت راولي چې له امله يې په ځمکه کې پټ شيان ښکاره ګندوي. هر ډول بوټي، ګلونه، مېوې اوداسې نور راشنه کيږي اوسمسوريږي.

د ځمکې ژوندي کېدل او د ځمکې پر مخ د ډول، ډول نباتاتو اوحيواناتو خوريدنه د الله تعالى د قدرت له لويو نښانو څخه دي.

لکه: څرنګه چې قرآن‌کريم په بل ځاى کې دا موضوع په ځانګړي ښايست سره داسې انځور کړې ده.

قال الله تعـالى:﴿وَتَرَى الأرض هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا المآء اهتزت وَرَبَتْ وَأَنبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ﴾ [الحج: ۵] **ژباړه:** اوته وچه مړه ځمکه وینې، کله چې مونږ پرهغې باران وورواوه په ناڅاپي ډول وخوځیده، ډېره شوه اوهرراز ښایسته ښېرازه نباتات يې راوټوکول.

۷. د بادونو لګيدل

د الله تعالی د قدرت او وحدانیت بل دلیل دا دی چې هغه په خپل لوړ قدرت سره بادونه او هوا پيداکړې ده، په خپلې ارادې سره يې په حرکت راولي او په خپل حکمت سره يې له يوه لوري نه بل لوري ته اړوي.

د بادونو لګيدنه مختلف ډولونه اوشکلونه لري چې قرآن کريم هريو په جلا، جلا نومونو ياد کړي دي. بادونه کله له ختيځ نه لوېديځ لور ته، کله له لوېديځ نه ختيځ لور ته، کله له شمال نه سويل ته اوکله هم له سويل څخه شمال لور ته حرکت کوي. همدارنګه بادونه ځانته ډول، ډول حالتونه غوره کوي: طوفاني يا ملايم، ګرم يا يخ او تند يا نرم حالت چې په دې توګه بادونه يا دالله ﷻ د رحمت نښې او يا د هغه د عذاب ښېلګې وي. د بادونوقوت او چټکتيا په داسې اندازه سخته اوځواکمنه وي چې کله نا کله په ډېرو هېوادونو کې د هيبتناکې ورانۍ او تباهۍ لامل ګرځي.

ځينو مفسرينو فرمايلي دي: د دې جملې يادونه ﴿وَتَصْرِيفِ الرياح والسحاب المسخر بَيْنَ السمآء والأرض﴾ د باران د اوبو په واسطه د ځمکې د را ژوندي کيدو او د ځمکې پرمخ د ساکښانو له خوځښت نه وروسته، په دې دلالت کوي چې د بادونو او هوا په وسيله د ځمکې پر مخ نباتاتو، حيواناتو اوټولو خوځيدونکو ته ژوند حاصليږي، که چيرې الله تعالی بادونه له لګيدو څخه منع کړي ، نو په ډېره لږه موده کې به هېڅ ژوی د ځمکې پر مخ پاتې نشي.

۸ په فضا کې ځوړندې وريځې

د الله ﷻ د قدرت له روښانو دلايلو څخه د اسمان په مخ ځوړندې او ولاړې وريځې دي چې د الله ﷻ د خوښۍ او ارادې تابع او امر منونکې دي. ظاهرا که چیرې دغه وريځې سپکې وي، نو بايد فضا ته پورته شي او ورکې شي او که درنې وي، نو بايد ځمکې ته راکوزې شي، خو الله تعالی په خپل قدرت او ارادې سره دغه وريځې په فضا کې ځوړندې کړې او ساتنه يې کوي، ترڅو د باران اوبه ورڅخه راواوروي.

د ﴿السَّحَابِ﴾ د کلمې راوړل د ﴿الرِّيَاحِ﴾ څخه وروسته د دې لپاره دي چې بادونه وريځې په حرکت راولي او له يوه ځايه يې بل ځای ته ليږدوي. د بادونو دا حرکت سره له دې چې د ليدو وړ نه دی، خو په خپل ذات کې داسې قوت او ځواك لري چې ونې له ريښو سره راباسي اوآبادۍ نړوي. وريځې هم ډېرې درنې اوبه له ځان سره پورته کوي. کله چې د باران په بڼه ځمکې ته راتوييږي له هغو څخه د ځمکې پر مخ وېروونکي سيلاوونه را منځته کيږي چې درې او ناوونه ډکوي او لوی لوی دريابونه جوړوي.

يوازې دعقل او پوهې څښتنان پوهيږي

په دې مبارك آيت کې چې کومې لويې نښې اونښانې ذکرشوي دي، پردې دلالت کوي چې نړۍ اوکاينات سره له ټولې پراخۍ او لويۍ يوحکيم پيداکوونکی او تدبيروونکی لري چې هغه د ټولومخلوقاتو معبود اوپالونکی دی. دا ستر دلايل اوځرگندې نښې يوازې دعقل او پوهې څښتنان درك کولی شي څوك چې د الله تعالی د ځواك اوعظمت په وړاندې د تسليمۍ سرټيټوي.

امام فخرالدين رازي (رح) د الله ﷻ نعمتونه په دوه ډولو - دنيوي او اخروي - باندې تقسيم کړي دي او وايي: هغه اته شيان چې الله تعالی په دې آيت کې بيان کړي دي، ظاهرا دنيوي نعمتونه دي اوکله چې د عقل خاوندان په هغو کې فکر وکړي ، نو د دې نعمتونو د پيداکوونکي پېژندنې ته لارمومي او په اخروي نعمتونو بدليږي، خو له دغونعمتونو څخه د دنيوي نعمتونو په توگه گټه اخيستل يوازې د سليم عقل اومعنوي بصيرت د څښتنانو لپاره حاصليدای شي. له دې کبله الله تعالی د آيت په پای کې فرمايي، په دې ټولو شيانو کې ښکاره دلايل دي چې د عقل او پوهې خاوندان پرې ښه پوهيږي[1]، نوځکه دعلماوو او پوهانو دنده او مسؤوليت دی چې د الله ﷻ په کايناتو اومخلوقاتو کې فکر وکړي.

امام آلوسي د دې آيت په تفسير کې ليکي: ابن ابی الدنيا او ابن مردويه له ام المؤمنين حضرت عايشې (رضی الله عنها) څخه روايت کړی دی چې د الله ﷻ پيغمبرﷺ دا آيت ولوست او ويې فرمايل: ﴿ويل لمن قرأها ولم يتفكر فيها﴾ يعنې هلاکت او عذاب دې وي د هغه چا لپاره چې دا آيت ولولي او په هغه کې فکر ونه کړي.

۱-تفسير کبيرج۴/ص۲۲۵ دارالفکر ۱۹۸۱م

په طبیعت او کایناتو کې فکر کول د ایمان لور ته لاره پرانیزي

په پورتني آیت کې الله تعالی په کایناتو کې ځینومهمو او ارزښتناکو حقایقو ته اشاره کړې ده چې هر انسان یې لیدلی او درک کولی شي. په دغو حقایقو کې فکر کول د دې لامل ګرځي، ترڅو عاقل او هوښیار انسان له خپلو سترګو نه د غفلت پټۍ لرې کړي، د کایناتو د خلقت په اسرارو کې ځیر شي او په پایله کې دکایناتو پرخالق ایمان راوړي او د زړه له کومې د هغه عبادت او بندګي وکړي.

سره له دې چې انسان په دغه آیت کې یاد شوي حقایق هره ورځ او هر مهال په خپلوسترګو ګوري، خو بیا، بیا لیدل، نسیان او هیرول د دې لامل ګرځي چې انسان په دغو حقایقو کې له تدبر او تفکر نه غفلت وکړي. له همدې امله لایزال خالق هوښیار او عاقل انسان د کایناتو د خلقت په بېلګو کې فکر کولو ته رابولي او همدا سبب دی چې د قرآن کریم ډېر آیاتونه په ﴿لعلكم تعقلون، لعلكم تتفكرون، أفلا تعقلون﴾ او داسې نورو جملو سره پای ته رسیږي.

د دغو حقایقو له جملې څخه ترټولو ستر او لومړی حقیقت دا دی چې د آسمانونو او ځمکې وجود ازلي نه دی او نه هم هغه په خپله پیدا شوي دي، بلکې د قادر او حکیم ذات له مخلوقاتو څخه دي.

دویم حقیقت چې په دې آیت کې یې بیان راغلی دی هغه د ځمکې او آسمانونو د خلقت په نتیجه کې د شپې او ورځې رامنځته کېدل او بدلون دی چې د شمسي منظومې او افلاکو په پرله پسې او دایمي حرکت، پراخ، منظم او خلل نه منوونکي دقیق نظام او قانون دلالت کوي. دغه منظم او هر اړخیزه دقیق نظام د علیم، خبیر او قدیر ذات په وحدانیت او یو والي شاهد دی چې په خپل مطلق او بې ساري علم او قدرت سره یې ځمکې، آسمانونه شپه او ورځ پیداکړي دي.

همدارنګه په دغه آیت کې ډېر نور حقایق هم ذکر شوي دي، لکه: د سمندر د اوبو د څپو پر سر دکښتیو حرکت کول، د باران اورېدل، د وریځو رامنځته کېدل او حرکت کول، د باد لګېدل، له ځمکې نه د وښو او نباتاتو تېوکېدل، رنګ په رنګ حاصلات او مېوې، د ژویو او ساکښانوپیداکېدل او داسې نور چې دا ټول له الهي سننو او دقیقو قوانینو سره سم په هستۍ او کایناتو کې رامنځته کیږي او په کایناتو کې د تفکر لپاره ښه زمینه

برابروي او انسان ته پر خپل خالق او پالونکي د ایمان او د هغه د عبادت او بندګۍ لارښوونه کوي.

د دنیا په موجوداتوکې تفکر او تدبر د علم او ساینس په حقایقو کې خېړنه او پلټنه او د علمي اکتشافاتو په اسرارو پوهېدل دا ټول د الله تعالی د معرفت او پر هغه باندې د ایمان راوړلو او د هغه علیم او قدیر ذات د عبادت کولو تر ټولو لنډه او آسانه لاره ده.

پوښتنې

۱.له اسمانه څخه د باران د اوبو اوریدل د الله تعالی د یووالي او قدرت دلیل دی. په دې هکله څرنګه استدلال کولای شئ؟

۲.د باران د اوبو په وسیله د ځمکې له ژوندي کېدو څخه مطلب څه دی؟

۳.د بادونو لګېدنه د ورېځو په جوړښت، د باران په ورېدو او د نباتاتو او حیواناتو په ژوندانه څه اغېزه لري؟

٤.ورېځې د الله تعالی د قدرت له نښو نښانو څخه بیان شوي دي. په دې هکله توضیحات ورکړئ.

٥.د مبارک آیت وروستنۍ برخې څوک د کایناتو په هکله په فکر کولو مکلف کړي دي؟ په دې هکله د آیت وروستنۍ برخه شرحه کړئ.

٦.د مبارک آیت په باره کې هغه نبوي حدیث بیان او شرحه کړئ چې د الله ﷻ په کایناتو او مخلوقاتو کې په فکر کولو ټینګار کوي.

کورنۍ دنده

ګرانو زده کوونکو!

په ژوندانه کې د اوبو د ارزښت په هکله یوه مقاله ولیکئ چې له پنځلسو کرښو څخه کمه نه وي.

دريم لوست

په قرآن کريم کې د انسان د پيدايښت پړاوونه

قال الله تعالى: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ۝ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ۝ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾ [المؤمنون: ١٢-١٤]

د ځينو کلمو معناوې

سُلَالَةٍ:	خلاصه، نتيجه، سوچه او ثمره.
نُطْفَةً:	لږې اوحقيرې اوبه (مني).
قَرَارٍ مَكِينٍ:	خوندي ځای (د مور رحم).
عَلَقَةً:	تړلې او جامده وينه، د مور د رحم په ديوال نښتې وينه.
مُضْغَةً:	د ژوول شوې مړی په اندازه د غوښې يوه وړه ټوټه.
خَلْقًا آخَرَ:	بل مخلوق، د روح له پوکېدو وروسته کامل انسان.

ژباړه

موږ انسان له سوچه خټې څخه جوړ کړ. بيا موږ هغه په محفوظ ځای کې د اوبو يو څاڅکی وګرځاوه. بيا مو هغه څاڅکي ته د وينې د يوې ټوټې بڼه ورکړه. بيا مو د وينې ټوټه بوټۍ غوښه وګرځوله. بيا مو له بوټۍ غوښې څخه هډوکی جوړ کړ. بيا مو هډوکو ته غوښه ور واغوستله. بيا مو هغه يوبل مخلوق جوړ کړ، الله د ډېر لوړ شان څښتن دی او له ټولوپيداکوونکو نه ښه پيدا کوونکی دی.

تفسير

الله تعالی په دې مبارکو آيتونو کې خپل د قدرت او عظمت دلايل د انسان په خلقت، د هغه د جوړښت د پړاوونو، د هغه د ژوند او مرګ او دويم ځلي راژوندي کېدو په ترڅ کې بيان کړي دي، په داسې توګه چې د انسان د پيدايښت مرحله له خاورو څخه پيلېږي او د انسان په بشپړ بدن پای ته رسيږي.

قرآن کريم په دې مبارک آيت او نورو آيتونو کې فرمايلي دي چې انسان لومړی له خاورې څخه پيدا شوی دی. د انسان پيدايښت له خاورې څخه پيلېږي او د پړاوونو له تېرولو وروسته د ښه او

ښایسته صورت لرونکی انسان ورځخه جوړېږي. لـه خاورې څخه د انسان د پېدایـښت مـراد دا دی چې الله تعالی د لومړي ځل لپاره آدم عليه السلام له خاورې څخه پیدا کـړ، بیـایې بـي بـي حـوا لـه آدم عليه السلام څخه پیدا کړه، او بیا د انسانانو خلقت او پېدایـښت لـه حـضرت آدم او بـي بـي حـوا څخه د نکـاح او تناسل په ډول پیل شـو. د انـسانانو اصـل لـه خـاورې څخـه دی، لکـه: څرنګـه چې الله تعـالی فرمـایي: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ﴾.

د انـسان د پېدایـښت دویمـه مرحلـه لـه نطفـې څخـه ده، الله تعـالی فرمـایي: ﴿ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ﴾ دلته له نطفې نه مراد د نر او ښځې یوځای شوې اوبه (مني) دي.

د انسان د پېدایښت دریمه مرحله علقه ده، لکـه چې الله تعـالی فرمـایي: ﴿ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً﴾ علقـه یوه ټوټه وینه ده چې له نطفـې څخـه یـې بـدلون مونـدلی دی. د جنین پېژنـدنې طبـي پوهـان وایـي: د جنین حجم د علقې په مرحله کې د یوه غـټ میږي پـه انـدازه وي چـې د ۱۲- ۱۴ ملـي مترو تـرمنځ اوږدوالـی لـري او د رحـم پـه دیـوال پـورې نـښتی وي. د وینـې دا ټړلـې وړه ټوټـه وده کـوي او پـه یوې ژوول شوې ټوټې غوښې بـدلیږي چـې قـرآن ورتـه د مضغې نـوم ورکـړی دی. جنـین د مـضغې په مرحله کې د دریو سانتي مترو پـه کچـه اوږدوالـی لـري چـې د مخ او پـزې نـښې پـه هغـه کـې د ډېرو نریو خطونو په بڼه جوړیږي.

دا ټوټه غوښه (مضغه) د الله جل جلاله په قـدرت اومشیت خپـل پرمختـګ اوبـدلون تـه دوام ورکـوي، ترڅـو د هډوکو د هیکـل مرحلـې تـه رسـیږي، پـه دې هکلـه قـرآن کـریم فرمـایي: ﴿ فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا﴾ اوبیا دا د هډوکو هیکل په غوښو یاعضلي جهاز پوښـل کېـږي، لکـه: چـې مبـارك آیـت یـې بیـانوي: ﴿فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا﴾ یعنې بیامو هغه هډوکي په غوښه وپوښل.

دلتـه قرآنـی آیـت هغـه حقیقـت تـه اشـاره کـوي چـې د ۲۱ پیـړی انـسان حیرانـوي او هغـه دا چـې هډوکي او د هډوکوهیکل په جنین کې له عضلي جهاز څخه مخکې منځ تـه راځـي. کـوم حقیقـت چې د جنین پېژندنې علم په وروستیو کې کشف کـړی هغـه دا دی چـې پـه بنـسټیزه توګـه د هـډوکو سلولونه له عضلي سـلولونو څخـه تـوپیرلري او د هـډوکو سـلولونه لـه عـضلي سـلولونو څخـه مخکـې رامنځته کیږي. اوهېڅ عضلي سلول نه دی لیدل شوی چـې د هـډوکو د سـلولونو لـه بـشپړېدو مخکـې جوړشوی وي. دا حقیقت قرآني نص ۱۴۰۰ کالـه دمخـه ثابـت اوتاییـد کـړی دی، لکـه: څرنګـه چـې الله تعالی فرمایي ﴿فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا﴾ اوبیا مـو د غوښـې ټوټـه پـه هـډوکو بدلـه کړه او هډوکي مو په غوښه وپوښل.

وروسته بیا په جنـین کـې روح پوکـول کېـږي او د هغـه غـړي وده او پرمختـګ کـوي او پـه بـشپړ او کامل انسان بدلیږي، چې قرآني نص ورته داسې اشاره کړې ده:

﴿ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾. وروسته له هغه مو د هغه يو بل پيدايښت وکړ (چې هماغه کامل انسان دی)، نو پاک او مبارک دی هغه ذات چې تر ټولو غوره پيداکوونکی دی.

په دې آيتونوکې د قرآن کريم علمي (ساينسي) اعجاز

پورتني متبرکه آيتونه د قرآن عظيم الشأن د علمي اعجاز له روښانو دلايلو څخه ګڼل کېږي، څکه چې د قرآن عظيم الشأن ويناوې په دې آيتونو او نورو آياتو کې د انسان د خلقت او د هغه د مختلفو مرحلو په اړه داسې دقيقې او حيرانوونکې دي چې د الله تعالی له خوا له وحې پرته بل کوم مصدر او منبع نشي لرلی. هغه څه چې د طب علم او جنين پېژندنې په شلمې او يوويشتمې پېړۍ کې له ډېرو څېړنو او د پرمختللو وسايلو له کارولو نه وروسته کشف کړل، قرآن عظيم الشأن پنځلس پېړۍ دمخه په ډېر دقت او څرګند ډول دا موضوع بيان کړې ده.

پورتنيو آياتونو د انسان د خلقت او مرحلو ته اشاره کړې ده. دغه پړاوونه په اوسني عصر کې د طب د علم له مهمو څېړنيزو موضوعاتو څخه شمېرل کيږي.

نوي علمي څېړنې، سره له دې چې د انسان دخلقت د مرحلو په هکله د قرآن عظيم الشأن دې ويناو چې پنځلس سوه کاله پخوا يې کړيدي پخلی کوي. د قرآن عظيم الشأن له خوا په ډېر دقت سره د هرې مرحلې نومول او د جنين د رشد، ودې او د هرې مرحلې لپاره د نويو او حيرانوونکو کلماتو کارول او هغه په داسې اوصافو يادول، لکه: **نطفه، قرارمکين، علقة، مضغة،** د هډوکو د هيکل جوړيدل، په غوښو او عضلو د هډوکو پوښيدل او د داسې نورو چارو تاييد کوي.[1]

د طب د علم د معاصرو پوهانو له ډلې څخه يوعالم داسې وايي: (د قرآن عظيم الشأن د آيتونو له مجموعې څخه چې د انسان د خلقت په هکله دي لاندېني مراحل څرګنديږي:

(د نطفې مرحله – د علقې مرحله – د مخلقه او غير مخلقه مضغې مرحله - د هډوکو مرحله - په غوښو د هډوکو د پوښېدلو مرحله - د شکل او صورت د بشپړيدلو مرحله (د کامل انسان مرحله) - د روح د پوکولو مرحله).

د نطفې اطلاق پر درې شيانو کيږي: د سړي نطفه يعنې منوي حيوانات، د ښځې نطفه يعنې بويضه يا هګۍ، مختلطه يا يوځای شوې نطفه چې د نارينه او ښځينه نطفو د يوځای کېدونه توليديږي او په قرآن عظيم الشأن کې ورته د امشاج نطفه ويل شوي ده. ﴿إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ﴾ [الإنسان: ٢] يعنې بېشکه موږ انسان له ګډې شوې نطفې څخه پيداکړی.

۱- مباحث في اعجازالقرآن للدکتورمصطفی مسلم،ص ٢٣٢ دارالمسلم – رياض ١٩٩٦م

دا پړاو په خپلو دقيقو بدلونونو سره يوه اونۍ نيسي او وروسته له هغه بيا دويمه مرحله يعنې د علقې مرحله پيل کيږي.

د علقې مرحله دوه اوونۍ دوام کوي اوجنين په دغه پړاوو کې ځان ته د تړلې وينې بڼه غوره کوي او حجم يې يو ملي ميټر وي. د رحم په ديوا ل پورې نښتې وي او قرآن عظيم الشأن ورته په ډېردقت سره دعلقې نوم ورکړی دی.

له دې وروسته د مضغې مرحله ده . په دې پړاو کې جنين ديوې بدنې کتلې په بڼه څرګنديږي.

د جنين شکل په دې پړاو کې د يوې ټوټې ژوول شوې غوښې په څېروې چې له خولې نه بهر اچول شوې وي، د مضغې کلمه هم همدا معنا ورکوي او قرآنکريم ورته مناسب او دقيق نوم ورکړی دی.

څلورمه مرحله د هډوکو او غوښو د تکوين او جوړښت مرحله ده چې د جنين د عمر په پنځمه،شپږمه او اومه اوونۍ کې بشپړيږي او په ترڅ کې يې د وجود لاندينۍ او پاسنۍ غضروفي هيکل جوړيږي. د جنين په اندامونو د عضلاتو لومړنۍ نښې د جنين دعمر په اوومه اونۍ کې څرګنديږي چې دا پرعضلاتو د هډوکو د جوړښت په تقدم اومخکې والي دلالت کوي...

وروسته بيا هډوکي په عضلاتو پوښول کېږي، لکه: څرنګه چې قرآن عظيم الشأن يې په هکله فرمايي: ﴿فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا﴾.

وروستی پړاو د جنين د صورت د بشپړيدو او د روح د پوکولو پړاو دی چې په آيت کې ورته د ﴿خلقا آخر﴾ يا بل مخلوق نوم ورکړ شوی دی. الله تعالی د قرآن عظيم الشأن په بل آيت کې د دې پړاو په هکله داسې فرمايي: ﴿هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ﴾ [آل عمران: ۶] يعنې الله هغه ذات دی چې د ميندو په رحمونو کې تاسې ته د خپلې خوښې صورتونه درکوي.

﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ۝ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ۝ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ﴾ [الإنفطار: ۶-۸] يعني ای انسانه! ته څه شي په خپل مهربان او عزتمن رب تېر ايستلې، هغه رب چې ته يې پيدا کړې، نوسم يې کړې ته او ستا هرڅه يې برابر کړل اوپه کومه څېره چې د هغه خوښه وه ته يې ونښلولې.

په دې مرحله کې د جنين د غړو د جوړښت عمليه دوام لري هره ورځ او هر ساعت په هغه کې بدلون راځي او په دقيقه اومنظمه توګه وده کوي.[۱]

۱- په اختصار سره له – خلق الانسان بين الطب والقرآن – ص--۳۶۵ -۳۷۹

څرنګه چې د پېغمبرﷺ احادیث د قرآن عظیم الشأن دآیتونو تفسیر کوي ، نو په ځینو احادیثو کې د انسان د خلقت مراحل داسې شرحه شوي دي.

په هغه حدیث کې چې امام مسلم (رحمه الله) روایت کړی دی په هغه کې رسول اللهﷺ داسې فرمايي «إِذَا مَرَّ بِالنُّطْفَةِ ثِنْتَانِ وَأَرْبَعُونَ لَيْلَةً بَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهَا مَلَكًا فَصَوَّرَهَا , وَخَلَقَ سَمْعَهَا وَبَصَرَهَا وَجِلْدَهَا وَلَحْمَهَا وَعِظَامَهَا , ثُمَّ قَالَ: يَا رَبِّ , أَذَكَر أَمْ أُنْثَى ؟ فَيَقْضِي رَبّك مَا شَاءَ وَيَكْتُب الْمَلَك»[1] **ژباړه**: کله چې د نطفې له عمرڅخه ۴۲ شپې تېرې شي، الله تعالی ورته پرښته ورلېږي، ترڅو د هغه صورت بشپړ کړي او د هغه غوږونه، سترګې، پوستکی، غوښه او هډوکي جوړ کړي. وروسته بيا پرښته له الله ﷻ څخه پوښتنه کوي: دا جنين هلك دی که نجلۍ؟ نو الله ﷻ هغه پرېکړه کوي چې څه يې غوښتي وي او پرښته يې ليکي.

د قرآن عظيم الشأن د آيتونو له مجموعې او د نبوي احاديثو نه دا څرګندېږي چې د جنين د اعضاوو جوړښت او د جنس تعيين يې د تناسلي غدوپه تشخيص سره په څلوېښتو ورځو کې ترسره کيږي.

په دې ترتيب موږ ګورو چې د جنين د وېش مراحل چې د علمي څېړنو او اکتشافاتو پر بنسټ حاصل شوي. يوازې دا نه چې له قرآن سره مطابقت لري، بلکې په دې لړ کې د قرآن عظيم الشأن تعبيرات او اصطلاحات له ډېر دقت نه برخمن دي.

هغه څه چې مو د قرآن عظيم الشأن په آيتونو کې د انسان د خلقت د مراحلو په هکله ولوستل که له يوې خوا د الله تعالی په وجود او وحدانيت شاهدي ورکوي له بلې خوا د ټول بشريت لپاره د الله تعالی له لوري د آخري پېغمبر په توګه د حضرت محمدﷺ د رسالت او نبوت په ريښتينولي او د الله تعالی له لوري د بشريت د هدايت او لارښوونې لپاره د هغه د ريښتيني کتاب قرآن مجيد په حقانيت دلالت کوي.

له نن څخه پنځلس سوه کاله پخوا په ډېر دقت او تفصيل سره د انسان د خلقت د مراحلو په اړه داسې نوې او حيرانوونکې خبرې يوازې او يوازې د الهي وحې له لارې ممکنې وې. هغه مهال نه په مکه، نه په مدينه او نه هم د هغه وخت پرمختلفو ښارونوکې د انسان د خلقت د اسرارو په اړه د طبي زده کړو او څېړنو کوم مرکز شتون درلود. نه داسې وسايل وو چې د هغو په کارولو سره د جنين د ودې، رشد او خلقت پټ اسرار کشف کړای شي نه هم هغه څوك چې قرآنکريم پرې نازل شوی و، يعنې حضرت محمدﷺ د طب او جنين پېژندنې کوم سبق ويلی و. الله تعالی

١- رواه مسلم – کتاب القدر،ج۸/ص۴۵

په دې اړه څه ښه او رښتیا فـــرمایلي دي:﴿ إن في ذلك لآيات لقوم يتفكرون﴾ [الرعـد:۳] **ژباړه**: بېشکه په دې ټولو کې د هغو خلکو لپاره پوره دلایل دي چې له غور او فکر څخه کار اخلي.

د لوست ګټې او لارښوونې

له ذکرشویو آیتونو څخه ځینې لارښوونې دا دي.

❖ په دې مبارکو آیتونو کې د الله ﷻ د قدرت، علم او حکمت دلیلونه او نښانې بیان شوي دي.

❖ قرآن کریم د انسان د پیدایښت مراحل بیان کړي دي.

❖ د انسان پېدایښت تصادفي او بې ګټې نه دی. له لومړي جوړښت نه وروسته د پیدایښت تر مهاله د الله تعالی تر بشپړ رعایت او توجه لاندې دی.

❖ قرآن کریم د انسان خلقت او جوړښت په دقیقه توګه بیان کړی. په داسې حال کې چې د طب علم په خپلو پرمخ تللو وسایلو سره په دې وروستیو وختونو کې دې حقیقتونو ته لار موندلې ده.

❖ قرآن کریم جنین د پیدایښت په مختلفو مراحلو کې په داسې نومونو ستایلی چې د جنین له واقعي حالت سره کامل او بشپړ سمون لري. حال دا چې طبي څېړنو د قرآن کریم له نازلېدو څخه په پېړیو وروسته دا حقایق کشف کړي او یوازې د هغه مرحلې یې ذکر کړي دي.

❖ په یادو شویو اوصافو باندې د انسان د جوړښت او خلقت پړاوونه د قرآن عظیم الشأن په اعجاز او د الله ﷻ په قدرت او وحدانیت دلالت کوي.

پوښتنې

۱. د جنین د جوړښت د مرحلو نومونه په هغه ترتیب واخلئ چې په ذکر شویو آیتونو کې راغلي دي.

۲. د جنین د جوړښت د هغو مرحلو معنا چې قرآن کریم بیان کړې ده څرګنده کړئ.

۳. د قرآن کریم علمي اعجاز په ﴿فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا﴾ آیت کې د طبي علومو د اکتشافاتو او د نوي عصر د جنین پېژندنې په اړوند تشریح کړئ.

٤. قرآن کریم په ذکر شویو مبارکو آیتونو کې د انسان خلقت او جوړښت په څو مرحلو کې بیان کړی؟ څرګند یې کړئ.

۵. د جنین د جوړښت، ودې او بشپړتیا په اړه مو چې د بیالوژۍ په مضمون کې څه لوستلي دي د قرآن عظیم الشأن د هغو آیتونو په رڼا کې سره پرتله کړئ چې د انسان د خلقت او پیدایښت په هکله دي.

کورنۍ دنده

د قرآن عظیم الشأن د آیتونو په رڼا کې او د تازه علمي اکتشافاتو نه په استفادې سره د انسان د خلقت په اړه یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

د بني آدم وقار او درنښت

قــال الله تعــالى: ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾ [الإسراء: ٧٠]

ژباړه

او بېشکه موږ بني آدم ته عزت ورکړ اوهغوته موبه وچه او لمده کې سپرلۍ ورکړې او هغو ته موله پاکو شیانو څخه روزي ور په برخه کړه او پر خپلو زیاترو مخلوقاتو مو ښکاره لوړتیا وروبښله.

تفسیر

الله تعالی په ذکر شوي مبارك آیت کې پر ټولو مخلوقاتو باندې د بني آدم فضیلت او غوره والی بیان کړی دی او د خپلو ځینو نعمتونو چې پر انسان یې پیرزو کړي دي یادونه کوي.

الله تعالی انسان ته په نطق، بیان، عقل، علم، توازن او د بدن او صورت په ښکلا د ځمکې د سرپر نورو مخلوقاتو لکه: پیریان او حیواناتو برتري او غوره والی ورکړی دی.[١] ځیني مفسرین د انسانانو د هدایت او لارښوونې لپاره د پیغمبرانو ﷺ رالیږل د انسان د عزت او تکریم مثال او نمونه بولي.[٢] په ځینو تفاسیرو کې د انسان د لیک او لوست قوت د انسانانو د تکریم او عزت نښه ګڼل شوې ده.[٣] هغه څه چې مفسرینو د انسانانو د فضیلت او غوره والي په هکله یاد کړي دي یوازې د مثال او نمونې په ډول دي، ځکه د انسان د عزت او تکریم انواع او بېلګې دومره زیاتې دي چې له شمیره وتلي دي.[٤]

باید ویوهیږو چې د الله ﷻ له لوري د انسان تکریم اوعزت د انسانانو بني نوعې ته شاملیږي،[٥] او یوازې یوې ډلې او یا خلکو ته ځانګړی نه دی، ځکه په دې آیت کې د (بني آدم) لفظ مطلق ذکر شوی دی او د ټولو انسانانو (نارینه او ښځینه) جنس ته شاملیږي.

په دې مبارك آیت او د قرآن عظیم الشأن او نبوي سننو په نورو نصوصو کې د انسان او انساني حقوقو په اړه لیدل کېږي چې د اسلام دین د الهي اخري دایمي او شامل دین او قانون په حیث، په یو مناسب وخت او زمان کې د انسان د تکریم او عزت اعلان وکړ او د هغه حقوق

---

١ - ایسر التفاسیر – د ابوبکر الجزایري تالیف، ص٣٥٧
٢- التفسیر المیسر- ص٦٤
٣ - تفسیر البحر المحیط- ج٦- ص٨٥
٤ — تفسیر البحر المحیط- ج٦- ص٨٥
٥- تفسیر ابن عجیبه- ص٣٤٩

يې هغه وخت له تېري او تعرض څخه وژغورل او خوندي يې کړل. کله چې بيوزلى انسان د ظلمونو، تېريو اوبندګۍ ښکار و او د ډېرځله له هغه سره د ښاروېو په څېر او يا تر هغې هم بدې او ناوړه معامله ترسره کېدله، په داسې حال کې چې د بشر د حقوقو او د هغې د نړيوالې اعلاميې کوم پته نه و او نه هم د بشر د حقوقو د ساتنې لپاره کوم قانون او يا ادارې شتون درلود.

د انسان د عزت او کرامت ځينې نمونې په لاندينيو مثالونو کې په تفصيل سره بيان شوې دي.

۱. توازن او د شکل او صورت ښکلا

الله تعالى انسان ته د عزت، کرامت او فضيلت په نعمت سره په خپلو نورو مخلوقاتو لوړتيا او غوره والى وربښلى دى.

د انسان د عزتمندۍ او غوره والي نمونې د نورو مخلوقاتو او ښاروېو په پرتله زياتې دي چې ځينو ته يې اشاره کوو. د انسان عزتمندي په دې معنا چې هغه يې په ښايسته او مناسب شکل او ښه پېدا کړى، دى. لکه: څرنګه چې الله تعالى فرمايلي دي: ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الإنسان فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ [التين: ٤] يعنې موږ انسان په ډېره ښه ښه پيدا کړ.

پرته له شکه توازن او د شکل او صورت ښکلا د الله ﷻ له لوري د انسان د تکريم اوعزت څرګنده نښه ده.

د انسان په پيدايښت کې د عزت او غوره والي بله نښه دا ده چې نور حيوانات پاکي او نظافت نه پېژني، د ځان په پټولو نه پوهيږي، د خوب، استراحت او د خوراک اوڅښاک کړنلاره نه پيژني، ګټې نشي لاس ته راوړلى او د ضرر او تاوان مخنيوى نشي کولاى، ټول حيوانات له عقلي او فکري ځانګړتياوو، پوهې، پرمختګ او تمدن څخه محروم دي. يوازې انسان دى چې له ټولو امتيازاتو څخه برخمن دى. عبدالله ابن عباس(رضي الله عنهما) د انسان د عزتمندۍ او غوره والي ډېر ښايسته تمثيل کړى دى او داسې فرمايي: د حيواناتو په خلاف انسان خپله خوله د ډوډۍ خوړلو لپاره ځمکې ته نه ښکته کوي، بلکې په خپلو ګوتو خوراک پورته کوي. همدارنګه د څښلو لپاره خپله خوله اوبو ته نه ښکته کوي، بلکې د ګيلاس يا لوښي په واسطه اوبه را اخلي او څښي يې.[۱]

۲. د وچې تسخيرول

د انسان دعزت او لوړتيا له نښو څخه بله نښه دا ده چې الله تعالى د طبيعت قوتونه او هغه څه چې په ځمکه کې دي د انسان تابع ګرځولي دي. همدارنګه په ستورو او افلاکو کې يې دهستۍ قوتونه د انسان د خدمت او هوساينې لپاره پيداکړي دي. په دې آيت کې الله تعالى پر انسانانو احسان او پيرزوينه کړې ده او دى يې په وجه کې پر مختلفو حيواناتو برلاسى کړى

۱-تفسيرالتحرير والتنوير- لابن عاشور- ج،۸- ص ۳۴۹

دی. ده ته یې ټول تابع کړي دي چې له هغوڅخه د خپلې ګټې اوښیګڼې لپاره کار واخلي. همدارنګه انسان ته یې قدرت وربښلی چې د تګ راتګ اوانتقال له وسایلو څخه په فضا، وچه او سمندر کې، لکه: څاروي، موټر، اورګاډي، کښتۍ او الوتکو څخه د خپلې ګټې او هوساینې لپاره کار واخلي. الله تعالی فرمایي: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ ۞ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۞ وَآتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ﴾ [الإبراهيم: ٣٢-٣٤]

ژباړه: الله هغه ذات دی چې آسمانونه او ځمکه یې پیدا کړل او له اسمان څخه یې اوبه راواورولې، بیایې د هغو په وسیله تاسې ته د روزۍ لپاره ډول ډول میوې پیدا کړې، او بېړۍ یې ستاسو لپاره تابع او ایل کړې چې په سمندر کې د الله په حکم روانې شي او سیندونه یې ستاسې لپاره جاري کړل او ګټور یې وګرځاوه ستاسې لپاره لمر او سپوږمۍ چې د دنیا تر پایه پورې په نه ستړي کېدونکي توګه چلیږي او شپه او ورځ یې ستاسې لپاره په کار اچولې ده.

هغه څه چې تاسو غوښتل هغه یې درکړل، که تاسې وغواړئ چې د الله ﷻ نعمتونه وشمېرئ، نوشمیرلی یې نشئ. حقیقت دا دی چې انسان ډېر بې انصافه او ناشکره دی.

۳. له سمندرونو څخه ګټه اخیستل

د الله ﷻ له لوري انسان ته د عزت ورکولو بله نښه دا ده چې په سمندرونو باندې یې ورته د تسخیر قدرت ورکړی دی. الله تعالی انسان ته د بېړۍ جوړولو وس اوتوان ورکړی چې د هغې په واسطه خپلې اړتیاوې پوره کړي او ډول ډول ګټې ورڅخه واخلي، سمندر د انسان لپاره یوه بله نړۍ ده چې د وخت په تېریدو سره په هغه کې نوې رازونه برسیره کیږي، له سمندر څخه اوس مهال په ډول ډول طریقو ګټه اخیستل کیږي چې په پخوا زمانو کې د انسان علم له هغونه عاجز وه.

فعالیت

زده کوونکي دې له سمندرونو څخه د ګټې اخیستلو صورتونه تر بحث او څیړنې لاندې ونیسي او بیا دې څو تنه په دې هکله د ټولګیوالو په وړاندې خبرې وکړي.

٤. پاکه او حلاله روزي

انسان ته د الله تعالی د عزت ورکولو بله نښه دا ده چې ده ته یې الهام کړی له هغو حلالو شیانو څخه چې یې غوښتي وي خپل خوراك لاس ته راوړي. انسان د الهي نعمتونو سره د عادت له امله کله، کله دغه نعمتونه هېروي اوهغه وخت یې په ارزښت پوه شي چې ورڅخه محروم شي. کله چې انسان په غړیدلو سترګو او ویښ زړه وګوري ، نو د الله ﷻ نعمتونه په ټولو ځایونو او په ټولو شیانو کې کتلی شي. لمر، هوا، اوبه، روغتیا، د ګرځېدو وړتیا، حواس،

عقل، او د خوړلو او څښلو ډېر شیان، دا ټول الهي نعمتونه دي چې انسان ته یې ور په برخه کړي دي. الله تعالی انسان ته د خوړلو او څښلو بې شمېره ډول، ډول نعمتونه ورکړي دي. کوم شیان چې انسان ورڅخه د خوړلو او څښلو لپاره ګټه اخلي هغه په څو، څو برابره له هغه څه نه چې نور حیوانات ورڅخه ګټه ترلاسه کوي ، ډېردي. له همدې کبله الله تعالی د پاکې اوحلالې روزي احسان پر انسان باندې کړی دی اوفرمايي:﴿ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطيبات﴾. کوم پاک او مزه دار خواړه چې الله تعالی پر انسانانو پيرزو کړي دي. هغه ډېر زيات دي چې هېڅکله یې شمېرلای نشو او هر ډول ګټه اخیستلوته شامليدلی شي. الله تعالی دغه نعمتونه په ځانګړې ډول خپلو مخلصو او مؤمنو بندګانو لپاره خاص کړي دي، خو دا یې پرې لازم کړي دي چې د دغو نعمتونو په ورانديې د الله ﷻ شکر ادا کړي او له اسراف او د الله تعالی په وړاندې له سرغړونې څخه ځان وژغوري.

۵. پر نورو مخلوقاتو دانسان فضیلت او غوره والی

انسان ته د الله ﷻ د عزت ورکولو بله بېلګه دا ده چې هغه ته یې د عقل، فکر او پوهې له امله پر نورو مخلوقاتو فضیلت او لوړتیا ورکړې ده. د انسان تر ټولو لوی فضیلت او غوره والی د ځمکې پر مخ د هغه خلیفه ګرځول دي چې هغه یې په وړتیاوو او ځانګړتیاوو سمبال کړی او پر نورو مخلوقاتو یې غوره ګرځولی دی. ټول مسلمان علماء او پوهان په دې آند او نظر دي چې بني آدم په مطلقه توګه له پیریانو او نورو مخلوقاتو څخه لوړ او ډېر غوره دی. ځانګړي بني آدمان له پرښتو څخه غوره دي، خو په عامه توګه پرښتې له عامو انسانانو څخه غوره ګڼل کیږي.

امام رازی(رح) د تکریم او تفضیل ترمنځ د توپیر په هکله چې په تکریم سره دا مبارک آیت شروع شوی او په تفضیل پای ته رسیدلی داسې وايي: انسان ته پر نورو حیواناتو غوره والي اوعزت د طبیعي او ذاتي امورو، لکه: عقل، نطق، ښه، ښه قد او قامت له مخې ښښل شوي دي، خو د ښتینو عقایدو او غوره اخلاقو حاصلول انسان ته فضیلت وربښي.[1]

د لوست ګټې اولارښوونې

❖ پرټولو ځمکنیو مخلوقاتو باندې د انسان د کرامت اوغوره والي اعلان.

❖ الله تعالی پر انسان احسان کړی، پر هغه یې د خپلو نعمتونو پیرزوینه کړې ده او هغه یې د عزت او تکریم په لوړو مرتبو نازولی دی.

(۱) تفسیر مفاتیح الغیب - لفخرالدین الرازی ج ۲۱/ ص۱۷.

❖الله تعالی انسان په وچه او سمندرکې د طبیعت پر ځواکونو مسلط ګرځولی، ترڅو له هغو څخه ګټه ترلاسه کړي.
❖الله تعالی د طبیعت قوتونه په کایناتو کې د انسان د خدمت او ګټې لپاره تابع کړي دي.
❖الله تعالی د انسان لپاره تر ټولو غوره او سپیڅلي خواړه برابر کړي دي او د ده خوراک او څښاک تر ټولو حیواناتو، مرغانو او خزندګانو غوره دی.
❖ څرنګه چې انسان د الله تعالی معزز او مکرم مخلوق دی ، نو په هغه لازمه ده، ترڅو خپل دغه عزت او منزلت ته متوجه وي او داسې عمل ونه کړي چې د هغه د انساني کرامت او عزت خلاف وي.
❖ د الله تعالی له اوامرو نه سرغړونه، لکه: کفر اختیارول، له الله ﷻ سره شریک نیول او ګناه کول د انسان له مقام سره چې د ځمکې پرمخ د الله تعالی غوره مخلوق دی، مناسب کار نه دی.
❖ د انسان کرامت او د هغه شرعي اوبشري حقوق له تېري نه محفوظ دي او هیڅوک دا حق نه لري چې د هغه پر ځان، مال، وقار او عزت تېری وکړي.
❖ د انسان د حقوقو رعایت او د هغو ساتنه د هر مسلمان وجیبه او شرعي مسؤولیت دی. په اسلامي ټولنه کې وګړي، کورنی، ټولنه او دولت د بشری حقونو د ساتنې او مراعاتولو دیني مکلفیت لري.

پوښتنې

۱. په تېر شوي مبارک آیت کې د انسان لپاره د پنځو عزتونو او فضیلتونو یادونه شوې ده، هغه بیان کړئ.
۲. د انسان لپاره په وچه کې د الهي نعمتونو نمونې په لنډه توګه څرګندې کړئ.
۳. د انسان او نورو ژویو او ساکښو د رزق او روزي ترمنځ توپیر څه دی؟
٤. انسان د دې ټولو عزتونو او نعمتونو په وړاندې، چې الله ﷻ ور په برخه کړي دي، څه مکلفیت لري؟
٥. (د بني آدم له ځانګړتیاوې دا دي چې حتا له ملایکو څخه هم غوره والی لري) دا مطلب شرحه کړئ.
٦. د انسان د تکریم او فضیلت ترمنځ توپیر څه دی؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د قرآني آیتونو او نبوي احادیثو نه په استفادې سره د انساني کرامت او بشري حقونو د ساتنې او پر هغې د تېري نه کولو په اړه یوه مقاله ولیکي چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

پنځم لوست

آیةالکرسي د قرآن لوړه څوکه

قــال الله تعــالى: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ [البقرة: ٢٥٥]

د کلمو معناوې

الْحَيُّ: تل ژوندی.

الْقَيُّومُ: په خپل ذات ولاړ، د نورو ساتونکی او سمبالوونکی.

سِنَةٌ: پرکالي، پریشاني.

وَلَا يَئُودُهُ: هغه نه ستړی کوي، پرهغه دروندوالی نه راولي.

ژباړه

الله ﷻ يو ذات دی، له هغه ژوندي ابدي ذات څخه پرته چې ټول کاینات يې سمبال کړي دي، بل هيڅ اله (معبود) نشته، هغه نه ويده کېږي اونه پرکالي پرې راځي. په اسمانونو او ځمکه کې چې هر څه دي، د هغه دي. څوک دی چې د هغه په وړاندې د هغه له اجازې پرته سپارښت و کړای شي؟ څه چې د بندګانو په وړاندې دي پر هغو هم خبر دی او څه چې له هغوی نه پټ او د هغوی ترشا دي پر هغو هم خبردی او د الله ﷻ له معلوماتو څخه هيڅ شی د هغوی (بندګانو) په ادراک کې نشی ايساريدای مګر دا چې د کوم شي علم ورکول هغه په خپله وغواړي. د هغه د کرسی پراختيا له اسمانونو او ځمکې نه لويه ده او د هغو (اسمانونو او ځمکې) ساتنه د هغه لپاره کوم ستومانوونکی کار نه دی. يوازې هماغه، يو، لوی او لوړ ذات دی.

تفسير

د قرآن لوړه څوکه

آية الکرسي په لسو مستقلو او خپلواکو جملو مشتمله ده چې هره جمله يې د الله ﷻ له يووالي او ښايسته او جليله صفتونو څخه بحث کوي.[1] په دې آيت کې اتلس ځله د الله ﷻ نومونه د

---

١ - دابن کثير دتفسير مختصر ج١/ص٢٣٠

ظاهر اسم او يا د ضمير په بڼه ذكر شوي دي. د غه مبارك آيت د قرآن كريم له ډېرو لويو آيتونو څخه دی چې د فضيلت په هكله يې ډېر احاديث نقل شوي دي. په يو صحيح حديث كې د الله ﷻ له پيغمبر ﷺ څخه نقل شوي چې فرمايي: آية الكرسى د قرآن له لويو آيتونو څخه ګڼل كيږي[1]. په بل حديث كې راغلي دي: د الله تعالى اسم اعظم په همدې آيت كې دی[2].
په يو بل حديث كې راغلي دي: د هر شي لپاره لوړه څوكه وي او د قرآن لوړه څوكه د بقرې سورت دی. په هغه كې يو داسې آيت دی چې د قرآن امام او لارښود دی او هغه آية الكرسي ده.
آية الكرسي د الله ﷻ د وحدانيت په صفت سره پيل شوې ده: ﴿ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ﴾، نو الله ﷻ هغه يوازينی ذات دی چې د عبادت او لمانځنې وړدی او د الله ﷻ دا صفت د دين بنسټ دی. انسان يوازې د الله ﷻ بنده دی او له هغه پرته د بل چا عبادت نه كوي اونه هم پرته له الله ﷻ څخه بل چاته مخ اړوي او نه هم له چا نه مرسته غواړي.
بل صفت چې په آية الكرسي كې ذكر شوی هغه د الله ﷻ د **حيات** او **قيوميت** صفت دی: ﴿**الحي القيوم**﴾. د حيات(ژوند) صفت چې الله ﷻ ته ثابت شوی، تل او هميشنی ذاتي ژوند دی چې فنا او زوال نه لري دا حيات د هغه ژوند په څېر نه دی چې بشر يې پيژني.
د الله ﷻ د قيوميت صفت: الله تعالى هغه ذات دی چې د ټولو كارونو د تل لپاره تدبير كوونكی او اداره كوونكی دی. الله ﷻ په خپل ذات قايم دی، خو د الله ﷻ نه پرته هر څه چې دي د الله ﷻ په ارادې قايم دي.
په **آية الكرسي** كې د الله تعالى لپاره بل ذكر شوی صفت دا دی چې په الله تعالى خوب او پريشاني نه راځي او له هر ډول خوب څخه بې پروا او بې حاجته دی: ﴿ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ﴾، او الله ﷻ له دې ټولو اړتياوو څخه پاك او سپيڅلی دی.
الله تعالى د آسمانونو او ځمكې يوازينی مالك او متصرف دی او هر څه چې په اسمانونو او ځمكه كې دي ټول د الله ﷻ په واك او اختيار كې دي. هر چاته يې چې وغواړي وربښي يې او چاته يې چې ونه غواړي له هغه نه يې منع كوي. ﴿ لَهُ مَا فِي السماوات وَمَا فِي الأرض﴾. دا مبارك آيت مطلق ملكيت د الله ﷻ لپاره ثابتوي. او د الله ﷻ ريښتيني بندګان پردې ټينګ ايمان لري چې ټول شيان د الله ﷻ په واك كې دي او د الله ﷻ په اراده منځ ته راځي د همدې ايمان له مخې د رضايت احساس كوي او خپل ژوند په قناعت سره تېروي.

۱-المعجم الكبير للطبراني – ۸۵۳۵ حديث .
۲-د امام احمد بن حنبل مسند۶/۴۶۱

د الله تعالی بل صفت: په مبارك آیت كې د الوهیت او معبودیت د مقام تثبیت او توضیح ده په دې ډول چې الله تعالی یوازینی برحق معبود او ټول مخلوقات د هغه بندګان دي چې د ده له عبودیت څخه نشي وتلی.﴿ مَن ذَا الذي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلاَّ بِإِذْنِهِ﴾. یعنې هېڅوك د الله له اجازې پرته شفاعت نشي كولای. په دې مبارك آیت كې له بتانو او نورو ناحقو معبودانو څخه هر ډول مرسته او شفاعت، چې مشركان او كفار د هغو دعوی لري، رد شوی دی. د﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ﴾ مبارك آیت د الله تعالی د علم صفت او بشپړ حاكمیت تثبیتوي. د الله تعالی علم مطلق دی چې تېرې، موجودې او راتلونكې زماني ته شاملېږي، همدارنګه هغه په ظاهر، باطن، پټ، ښكاره او د دنیا او آخرت په ټولو چارو خبر دی.

انسان په خپل لږ علم او پوهې سره په لږو شیانو پوهېدلی شي ﴿وَلاَ يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلاَّ بِمَا شَآءَ﴾. الله تعالی د خپل علم یوه ډېره لږه برخه خپلو بندګانو ته ظاهروي چې د هغه په واسطه څه شیان پیژندلی او كشفولی شي. په دې مباركه جمله كې د الله بشپړ علم او د مخلوق د علم او پوهې نیمګړتیا او كمی ثابتېږي. الله تعالی انسان ته د لږ علم په وركولو څه شیان ښكاره كوي: ﴿سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الآفَاقِ وَفِي أَنفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾[فصلت: ٥٣].

ژباړه: ډېر ژر به موږ دوی ته خپلې نښانې په آفاقو (كایناتو) كې او هم د دوی په نفسونو كې وښیو، تردې پورې چې دوی ته دا خبره څرګنده شي چې دغه قرآن په رښتیا سره په حقه دی، آیا دا خبره كافي نه ده چې ستا رب پر هر څه شاهد دی.

خو انسان پر خپل لږعلم مغرورېږي او دې حقیقي علم څښتن هېروي. بیا مبارك آیت د الله تعالی عظمت او د ملك پراخي بیانوي او فرمايي: ﴿وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾. د كرسی په تفسیر كې د علماو او مفسرینودوه مشهور قولونه دي: یو د سلف او د امت د متقدمینو علماوو نظر، چې هغوی د دې مبارك آیت د ظاهر نص پر بنا الله تعالی ته د كرسی په وجود معترف دي، خو وايي چې موږ د هغې په حقیقت نه پوهیږو، ځكه په هغې پوهېدنه او د هغې درك زموږ د توان او قدرت څخه بهر دی، خو په دې بشپړ ایمان لرو چې د الله تعالی كرسی پر اسمانونو او ځمكې احاطه لري. دمفسرینو دویم نظر د امت د متاخرو علماؤ نظر دی چې هغوی كرسی په علم، قدرت او د الله تعالی په سلطې او غلبې سره تفسیر كړې ده او هغه پر كایناتو د الله تعالی د بې ساري علم او حاكمیت نه كنایه ده. ځینې مفسرین له عبدالله بن عباس رضي الله عنهما څخه روایت كوي، فرمايي: (د الله ﷻ د كرسی نه مطلب د هغه علم دی) چې په ټولو شیانو احاطه لري.(۱)

(۱) تفسیر الوسیط للسید طنطاوی، ج۱، ص۴۷۱

کله چې قرآن کریم ویلي دي چې د الله ﷻ کرسی اسمانونه او ځمکه راګیروي، معنا یې دا ده چې د الله ﷻ کرسی د اسمانونو او ځمکې په پرتله لویه ده، لکه: له ابوذر غفاري رضي الله عنه څخه روایت شوی چې فرمایلي یې دي: له نبي کریم ﷺ څخه مې د کرسی په هکله پوښتنه وکړه. ویې فرمایل: ای ابوذره! اووه اسمانونه او اووه طبقې ځمکه د کرسی په پرتله، په بیدیا کې د یوې لویدلې حلقې څخه زیات نه دي، بیا د الله ﷻ د عرش حیثیت د کرسی په پرتله داسې دی، لکه: په بیدیا کې د هغې حلقې وړوکوالی د بیدیا په پرتله [(۲)].

اوس بشریت سره له ټولو علمي پرمختګونو یوازې سپوږمۍ ته چې د ځمکې له اقمارو څخه ده او یوازې څو نوري ثانیې له ځمکې څخه فاصله لري، رسیدلی دی. همدارنګه لمر له ځمکې څخه په ۹۳ ملیونه میله فاصلې او واټن سره یوازې اته(۸) نُوري دقیقې او څو ثانیې وخت نیسي. په داسې حال کې چې ستوري، افلاک او کهکشان چې د الهي کایناتو په منځ کې ځای لري په سلګونه نوري کلونه واټن لري. دا چې نور په یوه ثانیه کې درې سوه زره کیلومتره فاصله وهي. دا ټول کشفیات یوازې د دنیا په اسمان کې رامنځته شوي. د الله ﷻ د نورو اسمانونو او ملکوتو په هکله به څه وویلی شو؟!

بل صفت چې مبارک آیت د قادر الله ﷻ لپاره ذکر کړی، دا دی چې دا ټول اسمانونه او ځمکه او اسماني ملکوت د الله ﷻ تر ارادې، تدبیر او ادارې لاندې دي چې ساتنه یې د الله ﷻ لپاره هیڅ دول دروند والی، ستړیا او ستونزه نه رامنځته کوي او یوازې الله تعالی دی چې دا ټول کاینات او نړۍ یې په خپل مشیت او قیومیت سره ساتلې ده.

دغه مبارک آیت په﴿وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ سره پای مومي چې د لویي او عظمت صفتونه یوازې د الله ﷻ لپاره ثابتوي او دا یو منطقي اوښایسته پای دی، ځکه کوم صفتونه چې د الله تعالی لپاره په **آیة الکرسي** کې بیان شوي او اسمانونه او ځمکه سره له دې پراخۍ او لوی والي، پر دې روښانه او څرګند دلیل دی چې پیداکوونکی، تدبیروونکی او ساتونکی یې باید هغه ذات وي چې ټول د عظمت او لویي صفتونه د هغه ځانګړتیا وي. که څوک د داسې لویي دعوه وکړي الله تعالی یې هلاکوي، لکه: څرنګه چې فرعون یې هلاک او تباه کړ.

فعالیت

زده کوونکي دې په خپلو کې په دې اړه خبرې اوښېرنه وکړي چې انسانانو سره له علمي پرمختګونو او اکتشافاتو بیا هم د الله تعالی ډېر لږ مخلوقات پېژندلي دي.

(۲) صحیح ابن حبان، ج۲، ص۷۶

د لوست ګټې او لارښوونې

له دې لوست څخه لاندې ګټې تر لاسه کولای شو.

❖ آیت الکرسي د الهي کتاب تر ټولو عظیم آیت دی چې د الله تعالی په اتلسو نومونو مشتمل دی. ټولې کلمې یې پنځوس او په لسو جملو کې خلاصه شوی دی.

❖ آیت الکرسي ټوله بندګي او عبودیت الله تعالی لره ځانګړی کوي او حاکمیت یوازې د دالله ﷻ له شان سره مناسب ګڼي.

❖ د کایناتو او مخلوقاتو د چارو تدبیر او اداره د الله تعالی په لاس کې ده او د هغه علم په ټوله هستی او موجوداتو احاطه کوي. په انسان لازمه ده، ترڅو الله تعالی په ټولو وختونو او کارونو کې خپل څارونکی وګڼي.

❖ عظمت او لویي د الله تعالی ځانګړتیا ده. په هره اندازه چې انسان په ځمکه کې لویي وکړي، ستنیدنه یې الله تعالی ته ده، هغه به یې ذلیل کړي او سزا به ورکړي.

❖ د آیة الکرسي لوستل وروسته له فرضي لمونځونو او د ویده کېدو پرمهال ډېر زیات اجر او ثواب لري او په کورونو کې یې لوستل، له کورونو څخه د شیطانانو د شرلو او ړتلو لامل ګرځي.

پوښتنې

۱. د لاندېنیو کلماتو معنا واضحه کړئ.

﴿الحي، القیوم، سنة، ولا یئوده﴾

۲. د﴿الحي القیوم﴾ جملې مفهوم واضح کړئ؟

۳. د الله تعالی په دې وینا کې ﴿لَهُ مَا فِي السماوات وَمَا فِي الأرض﴾ د جار او مجرور تقدیم په څه دلالت کوي؟

٤. د دې الهي وینا ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ﴾ مقصد څه دی؟

٥. له کرسی څخه په دې الهي وینا کې ﴿وسّع کرسیّه السموات والأرض﴾ څه مراد دی؟

کورنۍ دنده

د آیة الکرسي د فضیلت او مرتبې په هکله لس کرښې مقاله ولیکئ او په نبوي حدیث یې استدلال وکړئ.

ځمکه د انسان د ګټې لپاره

قال الله تعالى: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ۞ أَأَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ۞ أَمْ أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ﴾ [الملک: ۱۵-۱۷]

د ځينو کلمو معناوې

ذَلُولاً: تابع شوی، آسان شوی، ایل شوی.

مَنَاكِبِهَا: مناکب د منکب جمع ده چې د اوږو په معنا ده، خو دلته ترې د ځمکې اړخونه مراد دي.

الخسف: ښخېدل، پرمخې کېدل، ظاهر په باطن کې او باطن په ظاهر کې ننوتل.

تَمُورُ: په لړزه راځي.

حَاصِبًا: شدید باد چې شګې او چتوي.

ژباړه

الله جل جلاله هغه ذات دی چې ستاسو لپاره يې ځمکه ايل(تابع) کړې ده، نو وګرځئ د هغې په اړخونو کې او د الله جل جلاله له روزۍ وخورئ اوبيرته مو د هغه حضورته ورتګ دی. آيا تاسې له دې نه ډاډه يئ چې هغه ذات چې په اسمان کې دی تاسې په ځمکه کې ننباسي او دغه ځمکه په ناڅاپي ډول ولړزيږي.

ايا تاسې له دې څخه بې غمه يئ، هغه ذات چې په اسمان کې دی، پر تاسې تيږې اوروونکی طوفان والوزوي، بيا به تاسې ته څرګنده شي چې زما ډارول څرنګه وي؟

تفسير

د الله جل جلاله د فضل او انعام يوه نمونه پر خپلو بندګانو دا ده چې ځمکه يې هغوی ته غوړولې او نرمه کړې ده، ترڅو د ځمکې دپاسه حرکت وکړي او دګرځېدنې او حرکت لـه لارې، د آباديو او ودانيو او يا د کښت او زراعت له لارې ورڅخه ګټه واخلي او د ځمکې لـه حاصلاتو او زېرمو څخه روزي ترلاسه کړي. لـه همدې کبلـه الله تعالى پـه دغـه مبارک آيت کې مسلمانانو ته امرکوي چې په آرامه مه کينئ د ځمکې پـه شا او خوا کې وګرځئ او د ځمکې له خزانو څخه د ژوندانه په چارو کې، لکه د خوراک، پوښاک او نورو اړتياوو پوره کولو په شمول استفاده وکړئ، ترڅو نورو ته اړ ونه اوسې. پـه هـره اندازه چې مسلمان لـه الهي نعمتونو

ځخه د ګټې اخیستلو او له ځمکې ځخه د پیداوارو او حاصلاتو په لاس ته راوړلو کې سستي او ناراستي وکړي، په همغه کچه به نورو ته اړ او محتاج وي چې دا کار د ذکر شوي آیت نه په څرګند مخالفت دلالت کوي.

د مبارك آیت ځینې علمي دلالتونه

علماوو او مسلمانو لیکوالانو د دې آیت ﴿هُوَ الذي جَعَلَ لَكُمُ الأرض ذَلُولاً...﴾ په هکله مفصلې خبرې کړې دي، چې د قرآن علمي اعجاز ثابتوي. موږ دلته د دې نظریاتو لنډیز د ګرانو زده کوونکو د لازیاتې ګټې لپاره بیانوو:

قرآن کریم په ښایسته تعبیر د انسان ذهن د الله تعالی قدرت او د هغه زیاتو نعمتونو ته متوجه کوي.

په مبارك آیت کې د﴿ذلولاً﴾ صفت یعني رام او تابع شوی د ځمکې لپاره ذکر شوی، حال دا چې اصلاً دا کلمه د سرکش حیوان لپاره استعمالیږي چې انسان هغه رام کوي، ترڅو د خپلو ګټو په لاس ته راوړلو کې له هغه ځخه کار واخلي. علماوو ویلي چې دلته د دې لفظ اطلاق د ځمکې لپاره مقصود دی ځکه همدا ځمکه چې موږ غوړیدلي او آرامه وینو په حقیقت کې د یوه داسې سرکش حیوان په څېر ده چې په ډول، ډول هیبتناکو او حیرانوونکو حرکاتو سره په حرکت کې ده. علمي نظریات او فضایي اکتشافات وایي د ځمکې کُره چې موږ په هغې کې په آرامي اوهوساینې سره ژوند کوو او د هغې له پریمانه نعمتونو ځخه ګټه اخلو، په خپل وضعي حرکت سره خپل محور کې د یو ساعت په ترڅ کې د ۱۶۶کیلومتر په تیزوالي څرخیږي. همدارنګه په خپل انتقالي حرکت سره په یوه دقیقه کې تقریباً د ۱۸۰۰ کیلو مترو په تیزۍ د لمر په محور څرخېږي، خو سره له دې ټولو حرکتونو او هیبتناکو خوزښتونو او لړزېدو، انسان په هغې کې پرته له دې چې د نا کراری او پریشانی احساس وکړي خپل کارونه سرته رسوي.

د ځمکې د حرکتونو ګټې او رازونه

البته دا ډول، ډول حرکتونه د انسان او د ځمکې په مخ د ژوند کولو لپاره ډېر حکمتونه او ګټې لري. چې په ځینو یې پوهیږو او د ځینو نورو له درك او فهم ځخه عاجز یو، موږ پوهیږو چې د ځمکې د خپل محور په شاو خوا له حرکت ځخه شپه او ورځ پیدا کېږي، د لمر په شاو خوا د ځمکې له حرکت ځخه د کال ځلور فصلونه منځ ته راځي چې دا ټول د انسان لپاره الله تعالی د قدرتونو او نعمتونو نښې دي، ځکه که دنیا د تل لپاره شپه وای نوټول شیان به د یخنی له امله کنګل کېدل او که دنیا د همیش لپاره ورځ وای بیا به ټول شیان د سختې ګرمۍ له امله سوځېدل.

په همدې ترتیب که چېرې د لمر په شاو خوا کې د ځمکې انتقالي حرکت نه وای او کال یوازې یو فصل درلودلی، نو د ځمکې پر مخ به ژوند په اوسنی بڼه ناممکن و، خو د ځمکې د دریم حرکت او د لمر او لمریز نظام د حکمت په هکله لا تر اوسه علم او علمي اکتشافات په څه نه پوهېږي.

د ځمکې په نسبت د ذلول د کلمې ځینې دلالتونه

د ځمکې په کُرې د (ذلول) د کلمې اطلاق ډېر دلالتونه لري چې الله تعالی هغه د انسان لپاره تابع او نرمه گرځولې ده. د انسان لپاره د ځمکې رام کېدل او د هغې گټې مختلف اړخونه لري چې دا لوست یې د تفصیل جوگه نه دی، مثلاً د انسان لپاره د ځمکې مناسبوالی او د ځمکې د جاذبې قوې له حیثه د هغې پرمخ ژوند تېرول... او د خاورینې کرې هوارې سطحې د جوړښت او ترکیب له حیثه... او د جوي (فضايي) پوښ، د هوا د کثافت، پر ځمکه د ژوند لپاره د دمحیطي هوا د دقیق ترکیب (۲۱٪ اکسیجن، ۷۸٪ نایتروجن، ۱٪ څو نورو عنصرونو) له حیثه... د دځمکې د حجم او له لمر او سپوږمۍ نه د هغې د واټن له حیثه... ځمکې ته د لمر د تودوخې درجې د رسیدو له حیثه... د ځمکې په ترکیب کې د اوبو او وچې د نسبت له حیثه... او ځمکې ته د سپوږمۍ د فاصلې او د سمندرونو د مد اوجذر د توازن له حیثه... او په سلگونو نور داسې توافقات چې دا کره یې د انسان د ژوند لپاره چمتو کړې ده، ترڅو انسان پرې ژوند وکړي او د هغې د مختلفو ظاهري او باطني زېرمو او پانگو څخه گټه ترلاسه کړي، خو دا هوسايي او له ډول، ډول نعمتونو څخه استفاده به د تل لپاره نه وي، بلکې دا به د یوې ټاکلې او معینې مودې لپاره وي چې د دې مودې له تېرېدو وروسته انسان اورمرو د خپل خالق او منعم په لوري راگرځي، (و الیه النشور) نو پر انسان لازمه ده چې د دې لویو نعمتونو په وړاندې د الله ﷻ شکر ادا کړي. انسان لره دا نه ښايي چې د خپل منعم پالونکي په لور له ستنېدو او د هغه له محاسبې څخه غافل او بې پروا واوسي.

د تابع شوې ځمکې سرکشي او اضطراب

بیا الله تعالی انسان ته خبر ورکوي، دغه ځمکه چې تاسې وربانـدې په آرامۍ او ډاډینې ژوند تېروئ، آیا نه پوهیږئ کله چې دا د الله تعالی په مشیت ولړزیږي او تاسې په خپله خېټه کې دننه کړي، نو هغه وخت به وپوهیږئ چې زما ویرول څرنگه وي!

بشر چې د دې ایل شوې خاورینې کُرې پرمخ ژوند تېروي او د هغې له زیرمو او خزانو څخه گټه اخلي، ښه پوهېږي چې کله د زلزلو، اورغورځيدنې، طوفانونو او نورو طبیعي پېښو په اثر ځمکه یوازې د یوې ثانیې اویا د محدودو دقیقو لپاره په خوزیدو او اضطراب شي او سرکشي غوره کړي، نو ټول شیان ړنگوي او هغه څه چې انسانانو پرې جوړ کړي له خاورو سره یوشان کوي او انسان سره له ټول کبر، غرور، څواک او ټکنالوژۍ بې وسه او ناتوانه او حیران پاتې کیږي. همدا وجه ده چې قرآن کریم هغه انسان ته، چې د ځمکې پرمخ ژوند تېروي او د هغې

د نعمتونو په وړاندې غفلت او بې پروايي کوي، اخطار ورکوي چې د دې لويو نعمتونو په وړاندې په خپل خالق او پالونکي ايمان راوړي او د دې ټولو نعمتونو په وړاندې شکر ادا کړي، ترڅو د عذاب وړ ونه ګرځي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د ذکر شويو آيتونو څخه لاندې ګټې لاس ته راځي.

۱- الله تعالی ځمکه او څه چې په ځمکه کې دي د انسانانو د ګټې لپاره پيداکړي دي.

۲- که چېرې انسانان د الهی نعمتونو شکرانه پرځای نه کړي، دوی به په دردناک عذاب اخته شي.

۳- انسانانو ته جواز لري چې خپل عقل او فکر د ځمکې د هغو پټو او ښکاره نعمتونو په برسېره کولو کې وکاروي چې د ځمکې په تل کې دي او خپل ژوند پرې نيکمرغه او سوکاله کړي.

پوښتنې

۱. لاندې کلمې معنا کړئ:

﴿ذَلُولاً، مَنَاكِبِهَا، الخسف، تَمُورُ﴾

۲. د«ذلول» کلمه اصلا د څه شي لپاره استعماليږي او په مبارک آيت کې د ځمکې لپاره يې استعمال څه مناسبت لري؟ توضيح يې کړئ.

۳. د ځمکې درې ګونې حرکات د هريوه د تيزوالي سره په لنډه توګه شرحه کړئ؟

٤. د انسان د ژوندانه او هوساينې لپاره د ځمکې د کُرې د مناسبوالي پنځه صفتونه د«ذلول» د مبارکې قرآني کلمې په رڼا کې شرحه کړئ.

٥. د دې الهي وينا ﴿فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ﴾ په وړاندې مسلمانان څه مکلفيت لري؟ په لنډه توګه يې واضح کړئ.

٦. په دې مبارک آيت کې د ځمکې کُره د اضطراب او خوځښت په حالت کې د«ذلول» (رام- ابل شوي) د وصف پر عکس څرنګه ستايل شوې ده؟ د«ذلول» مقابله کلمه واضحه کړئ.

کورنۍ دنده

د مبارکو آیتونـود تفـسیر پـه رڼـا کـې او د جغرافیـې او بیـالوژي د علـم نـه پـه اسـتفادې سـره د ځمکې د حرکتونو او د هغې د ګټو پـه اړه یـوه مقالـه ولیکـئ چـې لـه شلوکرښـو څخـه کمـه نـه وي.

اووم لوست

الله تعالی سره مینه د پیغمبر ﷺ په پیروۍ کې ده

قال الله تعالی: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۞ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ﴾

[آل عمران: ۳۱-۳۲]

ژباړه

ای پیغمبره! خلکوته ووایه: که چیرې تاسې په رښتیا لـه الله ﷻ سـره مینـه لـرئ، نـو زمـا د پیـروۍ لاره غوره کړئ، الله ﷻ به له تاسې سره مینه وکړي او ستاسې ګناهونـه بـه تاسـو تـه وبښي، هغه ډېر بښونکی او مهربان دی.

ای پیغمبره! هغو ته ووایه چې د الله ﷻ او د هغه د رسـول ﷺ اطاعـت وکـړئ، بیا کـه هغـوی سـتا بلنه ونه منله، نو بیشکه الله له کافرانو سره (چې د هغه او د هغه د رسـول ﷺ لـه پیـروۍ څخـه انکـار کوي) مینه نه کوي.

د نازلېدلو سبب

ابن المنذر له حسن بصري رحمه الله څخه روایت کړی، فرمایي: د پیغمبر ﷺ پـه زمانـه کـې داسـې خلك وو چې ویل به یې: ای محمده ! په الله ﷻ سوګند دی چې موږ خپـل پروردګـار سـره مینـه لرو، نو دا الهي وینا نازله شوه: ﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِي﴾. همدارنګه محمد بـن اسـحاق لـه محمد بن جعفر بـن الزبیـر څخـه روایـت کـړی چـې د نجران د نـصاراوو اسـتازیو وویـل: مـوږ د الله ﷻ د دوسـتۍ پـه خـاطر د عیـسی بـن مـریم او د هغـه د مـور علیهما السلام تعظیـم او عبـادت کـوو، نـو الله ﷻ د دې آیتونو په نزول سره خپل آخري پیغمبر ﷺ ته وویل، چې دوی تـه ووایـه: کـه چیـرې تاسې له الله ﷻ سره مینه لـرئ او غـواړئ چـې الله ﷻ لـه تاسـو سـره مینـه وکـړي، نـو زمـا پیـروي وکـړئ او د الله ﷻ سـره شـریک مـه نیـسئ. پـه دې ترتیـب یـې د دوی دعـوه چـې د حـضرت عیسی علیه السلام تعظیم او تقدیس د الله ﷻ د مینې په خاطر کوي، رد او باطله وګرځوله.(۱)

۱- تفسیرالجامع لاحکام القرآن- ج ۵/ص۹۲.

تفسير

په دې دوه آيتونو کې الله تعالی خپل پيغمبرﷺ ته امر کړی چې خلکو ته له الله ﷻ سره د دوستۍ سمه او صحيحه لاره وښيي، ترڅو ټولو انسانانو ته روښانه شي چې کوم خلک د الله ﷻ د دوستۍ او مينې دعوه کوي. بايد د دې لارې او کړنې په مطابقت عمل وکړي، ترڅو دوی الله ﷻ ته ګران شي او الله ﷻ له دوی سره مينه ولري.

امام ابن کثير د دې مبارک آيت په تفسير کې ويلي دي «دا مبارک آيت حکم کوي چې که هرڅوک د الله ﷻ د محبت او مينې دعوه کوي، خو د محمدي لارې پابند نه وي، هغه په خپله دعوه کې دروغجن دی او د هغه دعوه د قبول وړ نه ده، تر هغه چې د محمدي شريعت او نبوي دين د ټولو ويناوو او کړنو پيروي او اطاعت ونه کړي»[1] د الله ﷻ او د هغه د رسول د مينې او محبت دعوه د هغوی د اوامرو نه د سر غړونې په صورت کې د قبول وړ نه شي ګرځېدلی، لکه: څرنګه چې رسول اللهﷺ په صحيح حديث کې فرمايلي دي: «مَنْ عَمِلَ عَمَلاً لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»[2] يعنې که څوک داسې عمل ترسره کړي چې زما د امر (زما د دين) پر بنسټ ولاړ نه وي، هغه مردود دی.

په دې هکله په يو عربي شعر کې څومره ښايسته ويل شوي دي:

تَعصِى الإِلٰهَ وَأَنْتَ تُظْهِرُ حُبَّهُ هَذَا لَعَمْرِىْ فِي الْقِيَاسَ بَدِيْعُ

لَوْ كَانَ حُبُّكَ صَادِقاً لَأَطَعْتَهُ إِنَّ الْمُحِبَّ لِمَنْ يُحِبُّ مُطِيْعُ

يعنې: د الله د محبت او مينې دعوه کوې، په داسې حال کې چې ته د هغه په معصيت او ګناه اخته يې ! قسم دی چې دا کار د عقل او قياس خلاف دی. که ستا دوستي رښتينې وای نو د هغه اطاعت به دې کولای، ځکه دوست د خپل دوست او محبوب اطاعت کوي.

أزهري د دې آيت په تفسير کې وايي: د الله ﷻ او د هغه د رسول سره د بنده مينه د هغوی داوامرو اطاعت او فرمانبرداري ده او د خدای تعالی مينه له بنده سره، بنده ته د الله تعالی مغفرت او ښښه ده.[3]

د الله ﷻ د مينې نښې

په دې مبارک آيت کې ليدل کيږي چې د الله ﷻ سره د بنده د مينې او محبت لومړنی نښه د الله د رسولﷺ پيروي او د هغه د امر منل دي چې د الله ﷻ د مينې او د ګناهونو د بښنې

۱- دابن کثيرتفسير- ج۳/ص/۴۶.
۲-متفق عليه- البخاري – ۲۵۷۱ المسلم- ۳۳۲۸
۳- د قرطبي تفسيرج- ۵ – ص – ۹۲

لامل گرځي. الله تعالی ډېر ښېونکی او پرهغه چا ډېرمهربانه دی چې د پېغمبرﷺ د پیروی او اوامرو د منني له لارې الله تعالی ته نژدېوالی غواړي.

بیا هم الله تعالی پر خپل پېغمبرﷺ د امر په صیغه ټینګار کوي چې خلك د الله جل جلاله او د هغه د درسولﷺ پیروی او د امرمنني ته وهڅوي ﴿قُلْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَالرَّسُولَ ﴾، ترڅو په ټولو حالاتو، اوامرو او نواهیو کې د الله جل جلاله او د هغه د رسولﷺ پیروي او اطاعت وکړي.که څوك د الله جل جلاله د مینې او دوستی دعوه کوي او بیا د خدایﷻ د رسولﷺ پیروي نه کوي، په حقیقت کې هغه دروغجن دی. مفسرین وایي: د الله جل جلاله او د هغه د رسولﷺ اطاعت یوازې یو اطاعت دی او هیڅکله جدایي نه مني. د پېغمبرﷺ پیروي د الله جل جلاله پیروي ده، لکه: چې الله تعالی په بل آیت کې فرمایي: ﴿مَّنْ يُطِعِ الرسول فَقَدْ أَطَاعَ اللّهَ﴾ [النساء: ۸۰] یعنې: څوك چې د الله د رسول محمدﷺ پیروي کوي، په حقیقت کې یې د الله جل جلاله پیروي کړې ده.

سهل بن عبدالله فرمایي: له الله تعالی سره د مینې نښه د قرآن سره مینه ده، د قرآن سره د مینې نښه د پېغمبرﷺ سره مینه ده، دپېغمبرﷺ سره د مینې نښه د هغه د طریقو او سنتوپیروي ده او د دپېغمبرﷺ د سنتوسره مینه د آخرت سره مینه ده...[1]

لکه څرنګه چې د قرآن او سنتو له نصوصو نه څرګندیږي د الله جل جلاله او د هغه د رسولﷺ سره مینه کول د ایمان د غوښتنو او اساساتو څخه ګڼل کېږي، د الله جل جلاله او د هغه د رسولﷺ سره مینه د نیکو اعمالو د ترسره کولو باعث ګرځي او انسان دې ته هڅوي، ترڅو د الله جل جلاله رضا د حاصلولو لپاره نیك، غوره او وړ اعمال ترسره کړي.

له دې مبارك آیت څخه په څرګنده ډول جوتیږي چې له الله جل جلاله سره د مینې لرلو له شروطو څخه د پېغمبرﷺ متابعت او د هغه پیروي ده. د پېغمبرﷺ پیروي په دې کې ده چې مسلمان د هغهﷺ د سنتو او طریقو متابعت او فرمانبرداري وکړي. د پېغمبرﷺ سنت د هغه د قول فعل اخلاقو او د ژوند د طریقو څخه عبارت دي. په دې اساس که څوك غواړي چې د الله جل جلاله سره مینه او محبت ولري او الله جل جلاله له ده سره مینه ولري، نو باید د پېغمبرﷺ او د هغه د سنتو اطاعت او فرمانبرداري وکړي. په یوه حدیث شریف کې له رسولﷺ نه روایت دی چې فرمایي:

۱- تفسیرالقرطبي ج۵ ص ۹۲

«عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ مِنْ بَعْدِي»[۱] یعنې پرتاسو لازمه ده چې زما د سنت او له ما وروسته د راتلونکو هدایت شویو راشدینو خلفاوو د سنت او طریقو متابعت وکړئ.

باید و پوهیږو چې د قرآن له نظره د الله ﷻ اود هغه د پیغمبر ﷺ د محبت دعوا یوازې شعار او ژبنۍ دعوه نه ده، بلکې د ژوند په فردي او ټولنیزو چارو کې د پیغمبر ﷺ د تګلارې، منهج او نظام خپلول او عملي کول دي.

د پیغمبر ﷺ له اطاعته د نافرمانۍ پایلې

الله تعالی د دویم آیت پای کې په ډېر تند خطاب سره په رسول الله ﷺ باندې د ایمان دسرغړوونکو او د هغه له اطاعت او پیروي څخه د مخ اړوونکو د پای اوعاقبت په هکله داسې فرمایي:﴿ فإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّ الله لاَ يُحِبُّ الكافرين﴾ یعنې: که چیرې هغوی مخ واړوي، نو الله تعالی کافران نه خوښوي.

امام قرطبي ددې آیت په تفسیر کې داسې فرمایي: د ﴿فإِن تَوَلَّوْاْ﴾ شرطیه جمله ده او د دې جملې موقعیت ته په کتو سره دهغې معنا داسې ده:که چېرې هغوی د کفر په حالت کې سرغړونه وکړي او د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ له پیروي نه اعراض وکړي ﴿فَإِنَّ الله لاَ يُحِبُّ الكافرين﴾؛ نو الله کافران نه خوښوي، یعنې الله تعالی د هغوی له کړنو څخه ناراضه وي او هغوی ته ښښنه نه کوي.

دغو مبارکو آیتونو په خپلو لوړو او ځلاندو لارښوونو سره د مسلمان د ژوند منهج او کړنلاره بیان کړې ده چې پر هغو باندې دعمل کولو پایلې، په اخلاص سره د الله ﷻ عبادت، له عذاب څخه خلاصون د اجر او ثواب حاصلول د نیکو اعمالو د ترسره کولو لپاره هڅه او هاند او د الله تعالی د رضا اومحبت حاصلول دي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د ذکر شویو آیتونو ځینې ګټې او لارښوونې دا دي:

❖له الله تعالی سره مینه او محبت واجب او د ایمان له لوازمو او مقتضیاتو څخه ګڼل کیږي. لکه: څرنګه چې د الله پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: "لا يؤمن أحدكم حتى يكون الله ورسوله

۱-الأوسط لإبن المنذر، حديث ۱۲۸، والسنة للمروزی ، حديث٥٧، وشرح معاني الآثار للطحاوی ،حديث ۳۱۱

أحب إليه مما سواهما" يعني: هېڅ يو له تاسو نه مؤمن نه دى، ترڅو الله او پېغمبرﷺ يې له نورو ټولو نه ورته ګران نه وي.

❖ د الله ﷻ مينه د بنده لپاره هغه اصلي موخه اوهدف دى چې د علم او پوهې ښبتنان په ژوندانه کې د هغه لپاره هلې ځلې کوي.

❖ د مؤمن بنده لپاره د الله ﷻ د مينې او محبت ترلاسه کولو لاره د الله ﷻ په رسول حضرت محمدﷺ باندې ايمان راوړل او په آسانۍ او سختۍ کې د هغه د شريعت منل او پيروي ده.

❖ د الله ﷻ او د هغه د رسول د مينې او محبت دعوه کول په داسې حال کې چې دعوه کوونکى د الله ﷻ او د هغه د رسول له اوامرو او نواهيو څخه مخالفت او سرغړونه کوي، باطله ده او د دې دعوې ښبتن به يقينا له زيان او تاوان سره مخ وي.

❖ د الله تعالى او د هغه د رسولﷺ د ريښتيني مينې او محبت غوره نمونه دا ده چې د اسلام سپيڅلي دين په کامله بڼه نافذ شي، يعني د قرآن او سنتو احکام او ارزښتونه د خلکو د ژوند په ټولو فردي او ټولنيزو اړخونو کې په عملي توګه پلي شي.

پوښتني

١. دغه مبارک آيت د نصاراوو دعوه د حضرت عيسىعليه السلام د تعظيم او لمانځنې په باره کې څرنګه رد کړې ده؟ واضح يې کړئ.

٢. ابن کثير رحمه الله د دې آيت ﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ الله فاتبعوني﴾ په تفسير کې څه فرمايلي دي؟ په لنډه توګه يې شرحه کړئ.

٣. د الله ﷻ د مينې او محبت د دعوه تر ټولو غوره نښه په څه کې ده؟

٤. ددې مبارکې جملې ﴿فاتبعوني﴾، په رڼا کې د پېغمبرﷺ له محبته څه مراد دى؟ واضح يې کړئ.

٥. ددې لوست مبارک آيتونه مسلمانان کومو لارښوونو او آدابو ته متوجه کوي؟

کورنۍ دنده

د لوست د موضوع په رڼا کې د الله ﷻ سره د مينې او د پېغمبرﷺ د پيروۍ په هکله دوه مخه مقاله وليکئ.

اتم لوست

اسلام بشپړ او هراړخیز دین دی

قال الله تعالی: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ۞ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا﴾ [النساء: ۶۰-۶۱]

د ځینو کلمو معناوې

يَزْعُمُونَ: گومان کوي، دروغجنه دعوه کوي.

الطَّاغُوتِ: هر هغه څه چې پرته له الله تعالی یې عبادت او لمانځنه کیږي او حکم وتاکلی شي.

يَصُدُّونَ: مخ اړوي، او نور منع کوي.

ژباړه

ای پیغمبره! آیا تا هغو خلکو ته نه دي کتلي چې گمان کوي چې موږ ایمان راوړی دی په هغه کتاب چې تاته راغلی دی او په هغو کتابونو چې له تا څخه مخکې نازل شوي دي. هغوی غواړي چې خپلې چارې د فیصلې لپاره د طاغوت لوري ته یوسي. حال دا دی چې هغو ته له طاغوت نه د منکریدو حکم شوی ؤ، شیطان غواړي چې هغو گمراه کړي او د سمې لارې نه یې ډېر لرې وباسي اوکله چې هغوی ته وویل شي چې د الله ﷻ نازل شوي کلام او رسول ﷺ ته راشئ، نو ته وینې چې منافقان له تا څخه مخ اړوي په مخ اړولو سره.

د نازلېدلو سبب

مفسرینو ددې مبارک آیت ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الذين يَزْعُمُونَ...﴾ د نزول په هکله مشابه روایتونه نقل کړي چې یو سبب یې دا دی: ثعلبي او ابن ابو حاتم له ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت کړی د بشر په نامه یو تن منافق له یوه یهودي سره دعوه درلوده. یهودي وغوښتل چې پیغمبر ﷺ ته د فیصلې لپاره مراجعه وکړي، خو منافق ټینگار کاوه چې کعب بن اشرف ته چې د یهودیانو مشر ؤ، د پریکړې لپاره ولاړشي. په پایله کې د الله پیغمبر ﷺ ته ورغلل او د الله پیغمبر ﷺ د جنجالي قضیې له اوریدلو وروسته د یهودی په گټه حکم وکړ، خو (منافق بشر) د

الله د پیغمبرﷺ پرېکړه ونه منله او له یهودي سره د حضرت عمرؓ حضور ته ولاړل، ترڅو هغه د دوی ترمنځ حکم وکړي. عمر بن الخطابؓ د موضوع له اوریدلو وروسته دوی ته وویل، تاسو دلته ایسار شئ. زه ستاسو ترمنځ فیصله کوم. حضرت عمر بن الخطابؓ کور ته ننوت، خپله توره یې راواخیسته راووت او د منافق سر یې غوڅ او اعلان یې وکړ، دا ده زما فیصله، د هغه چا په هکله چې د الله ﷻ او د هغه د پیغمبرﷺ په حکم او فیصله نه راضي کېږي.
دا مبارک آیت په همدې وخت کې په همدې اړوند نازل شو. پیغمبرﷺ حضرت عمر بن الخطابؓ ته «فاروق» یعنې د حق او باطل بیلوونکي لقب ورکړ.
په بل روایت کې د دې مبارک آیت په شان نزول کې داسې راغلي چې دا متبرکه آیت د منافقینو د یو ټولي په باره کې نازل شوی دی چې هغوی به خپلې فیصلې د جاهلیت د رسمونو پر بنسټ کولې.(۱)
د آیت د نزول سبب چې هرڅه وي مگر د قاعدې پر بنسټ (العبرة بعموم اللفظ لا بخصوص السبب) یعنې د قرآن عام لفظ معتبر دی نه د آیت د نزول ځانگړی سبب، د دې آیت نص د هغو کسانو عمل ردوي چې په خپلو فیصلو کې د اسلام له احکاموڅخه تېری کوي او خپلې قضیې او شخړې د شیطان یا باطلو او غیر اسلامي قوانینو پر بنسټ کوي.
تفسیر
امام ابن کثیر رحمه الله د ذکر شوي آیت په تفسیر کې ویلي دي، الله تعالی پر هغه چا چې په الله او پیغمبرﷺ او په پخوانیو انبیاوو د ایمان دعوه کوي، خو د دعوو او جگړو حل او فصل د الله د کتاب او د رسولﷺ له سنتو پرته د نورو په فیصلې او قضا باندې راضي کېږي او هغوته مخه کوي، شدیداً رد کړی، هغه یې باطل او د طاغوت فیصله بللې ده.
په دې مبارک آیت کې د منافقانو له نښو څخه یوه لویه او څرگنده نښه ذکر شوې، ترڅو یې مؤمنان وپېژني او له هغې څخه ډډه وکړي. د منافقانو دا لویه نښه ده چې هغوی په اسلام او په هغه څه چې پر پیغمبرﷺ باندې نازل شوي دي، د ایمان دعوه کوي، خو هر کله چې د الله ﷻ او رسولﷺ حکم او فیصلې ته وغوښتل شي، مخ اړوي او سرغړونه کوي او په دې توگه خپل منافقت او دروغ ښکاره کوي.

فعالیت
ولې یهودي ونه غوښتل چې د فیصلې لپاره کعب بن اشرف یهودي ته ولاړشي، بلکې د الله د رسول حکمیت یې غوره وباله؟ زده کوونکي دې د خپل شاغلي ښوونکي په لار ښوونه په دې هکله بحث او خبرنه وکړي.

۱- تفسیر ابن کثیر ج ۱۳۸/۴

د الله او د رسول حاکمیت

حاکمیت او فیصله یوازې الله ﷻ لره ده او د الله او پیغمبر د حکمونو منل د ایمان او اسلام شرط دی، لکه: څرنګه چې الله ﷻ تعالی فرمایي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ [النساء: ۵۹] یعنې: ای مؤمنانو! د الله اطاعت وکړئ او د رسول اطاعت وکړئ او د هغو کسانو پیروي وکړئ چې پر تاسې آمران دي. که ستاسې ترمنځ په کومه چاره کې شخړه پېښه شي، نو هغه د الله ﷻ او رسول ﷺ لوري ته محوله کړئ، که تاسې په رښتیا سره پر الله ﷻ او د آخرت په ورځ ایمان لرئ.

د الله او پیغمبر ﷺ اطاعت او د امر منښه واجب او قطعي ده، نو کوم کسان چې د ایمان دعوه کوي باید په خپلو ټولو چارو کې د الله ﷻ د حکم او د الله ﷻ د پیغمبر ﷺ د حکم پیروي وکړي، ځکه نه یوازې دا چې د الله د حکم او د پیغمبر ﷺ د حکم پیروي واجبه ده، بلکې که کوم مؤمن د الله ﷻ د رسول ﷺ په فیصله د زړه له کومې راضي او خوشحاله نشي او په بشپړه توګه ورته غاړه کښېنږدي، د ایمان په دعوه کې ریښتنی نه دی، لکه: چې قرآن کریم په څرګنده توګه په دې هکله فرمایي: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ [النساء: ۶۵] یعنې: نه ده داسې ای محمده، ستا په رب قسم چې دوی هېڅکله مؤمنان کېدای نشي، ترڅو چې تا په خپل منځي شخړو کې حَکَم او فیصله کوونکی ونه مني بیا چې ته څه فیصله وکړې پر هغې باندې په خپلو زړونو کې څه تنګي هم احساس نه کړي، بلکې سر تر پایه یې ومني.

اسلام تجزیه نه مني

د پورتني مبارک آیت او د قرآن او سنتو د نورو نصوصو پربنسټ، فیصله باید د الهي احکامو پر بنسټ وي. دا حکم ټولو قضیو او شخړو ته که وړې وي او که غټې شاملېږي او هېڅکله تجزیه او استثنا نه قبلوي.

اسلام د الله ﷻ کامل او پوره دین او د ټولو ادیانو بشپړوونکی دی. الله تعالی د اسلام دین د وروستني دین په توګه د بشریت لپاره غوره کړی دی. هرڅوک چې له اسلام څخه پرته بل

دين قبلوي هېڅکله به ورڅخه ونه منل شي، لکه: څرنګه چې الله تعالی فرمايلي دي: ﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾ [آل عمران: ١٩]: د الله په وړاندې دين همدا اسلام دی.

په بل آيت کې الله جل جلاله فرمايي: ﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ [آل عمران: ٨٥]

يعنې: له اسلام پرته چې هر څوک کوم بل دين غوره کړي هيڅکله به ورڅخه قبول نه شي او په آخرت کې به هغه ناکام او زيانمن وي.

اسلام داسې دين دی چې ثابت او ښکاره بنسټونه او قواعد لري. بايد په بشپړه او کامله توګه عملي شي، ټولې لارښوونې او احکام يې ومنل شي، په ټولنه کې تطبيق او مثبتې او ګټورې پايلې يې معلومې شي. هېڅوک حق نه لري چې اسلام تجزيه کړي يا په بله وينا يو حکم يې ومني او بل يې پرېږدي. الله تعالی فرمايي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً﴾ [البقرة: ٢٠٨] يعنې اى مؤمنانو! تاسې په بشپړ ډول په اسلام کې ننو ځئ او په بل آيت کې الله تعالی د هغو کسانو مذمت او بدي بيانوي څوک چې ځينې احکام قبلوي او د ځينو نورو له منلو نه سرغړونه کوي، داسې فرمايي: ﴿أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ...﴾ [البقرة: ٨٥] يعنې: آيا تاسې ځينې کتاب منئ او له ځينې نورو څخه بيا انکار کوئ ؟ نو د هغو خلکو جزا چې دا رنګه کارونه کوي پرته له دې بل څه نه ده چې په دنياوي ژوند کې به له رسوايۍ سره مخ وي او د قيامت په ورځ به د خورا سخت عذاب په لور وروستل شي.

د اسلام د سپېڅلي دين د احکامو تجزيه او د هغه د ارزښتونو او تعليماتو نيمګړى تطبيق په فردي او ټولنيز ژوند کې مطلوبې او ټول اړخيزې پايلې نه ورکوي او د اسلام د کامل، شامل او هر اړخيزه دين له طبيعت سره په تضاد کې دی، ځکه اسلامي احکام او ارزښتونه د يو ماشين او يا لويې کارخانې د پرزو په څېر يو تربله تړاو لري. که چېرې هدف دا وي چې دغه نظام په سمه توګه کار وکړي او د بشر د دنيوي او اخروي نيکمرغيو مطلوبه نتايج ورڅخه ترلاسه شي لازمه ده چې دغه نظام د ژوند په ټولو اړخونو، لکه: د اعتقاداتو، عباداتو، معاملاتو، اخلاقو، قضا، سياست، اقتصاد او نورو برخو کې فعال او عملي شي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د لوست ځينې ګټې او لارښوونې په لاندې ډول دي.

❖حکمیت او فیصله د الله ﷻ له کتاب او د رسول الله ﷺ له سنتو پرته حرامه ده او جواز نه‌لري.

❖مسلمان مکلف دی، ترڅو د طاغوت په وړاندې چې تر هر نوم او نښان لاندې وي، تسلیم نشي او هغه رد کړي.

❖پر مسلمان لازمه ده چې د شخړو او دعوو د حل لپاره د الله ﷻ کتاب او د رسول ﷺ سنتوته مراجعه وکړي او د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ له حکم څخه د زړه له کومې رضایت ځرګند کړي.

❖اسلام هر اړخیز دین دی، تجزیه نه مني. د اسلام احکام اوقوانین باید په هر اړخیزه توګه د مسلمانانو په فردي او ټولنیز ژوندانه کې عملي شي، ترڅو هغه پایلې چې الله تعالی یې د بشریت د اصلاح او نیکمرغۍ لپاره اراده کړې، ترلاسه شي.

❖د اسلام د ځینو احکامو منل او د ځینو پرېښودل په خپل ذات کې له اسلام سره دښمني او مخالفت دی، لکه چې حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه د مسلمانانو لومړني خلیفه د لمانځه او زکات ترمنځ د توپیر کوونکو پر ضد د جنګ اعلان وکړ چې د ردت د جنګونو په نامه یادیږي.

پوښتنې

١. د«طاغوت» معنا او مفهوم بیان کړئ.

٢. ولې هغه یهودي ونه غوښتل د فیصلې لپاره کعب بن اشرف ته، چې د یهودیانو لوی مشر و، مراجعه وکړي؟

٣. د الله ﷻ او د الله د پیغمبر ﷺ له حکم پرته د بل چا د حکم منلوته څه ویل کېږي او څه حکم لري؟

٤. مبارکو آیتونو د منافقانو یو اساسي او بنسټیز صفت بیان کړی، دا اساسي صفت کوم دی؟ واضح یې کړئ.

٥. څوک چې یوازې د الله ﷻ حکم قبول کړي او د پیغمبر ﷺ په حکم عمل نه کوي څه حکم لري؟ په قرآني آیتونو او احادیثو استدلال وکړئ.

٦. که څوک د اسلام په ځینو احکامو عمل وکړي او ځینې نور قصداً پرېږدي، څه حکم لري؟

کورنۍ دنده

د قرآن اونبوي احاديثو په رڼا کې د اسلامي احکامو د تجزيې د منفي نتـايجو پـه هکلـه يـوه مقالـه وليکئ چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

نهم لوست

لمونځ تل پاتې اونه شلیدونکې فریضه ده

قال الله تعالی: ﴿وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ۝ وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ۝ فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَاذْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ۝ وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ [النساء: ۱۰۱-۱۰۴]

د ځینو کلمو معناوې

- **إِذَا ضَرَبْتُمْ:** کله چې مو سفر وکړ.
- **جُنَاحٌ:** ګناه، وبال
- **أَن يَفْتِنَكُمُ:** که چېرې تاسو ته ضرر او آزار ورسوي.
- **كِتَابًا مَوْقُوتًا:** د وخت په پابندۍ فرض شوی دی.
- **وَلَا تَهِنُوا:** سستي او اتنبلي مه کوئ.
- **يَأْلَمُونَ:** دردمن کېږي، غم وررسیږي (کړاو ګالي)

ژباړه

او کله چې تاسو په سفر ووتلئ، نو څه باک نشته که په لمانځه کې لنډوالی وکړئ(په تېره بیا) کله چې له تاسې سره دا ډار وي چې کافران به مو وځوروي، بې له شکه چې کافران ستاسې ښکاره دښمنان دي.

او ای پیغمبره! کله چې ته د مسلمانانو په منځ کې یې او (د جنګ په حالت کې) له هغو سره په لمانځه ولاړ یې نو (په کار ده چې) له هغو څخه یوه ډله دې له تاسره ودرېږي او وسله دې په لاس کې واخلي، بیا چې کله هغوی سجده وکړه، نو وروسته دې شي او هغه بله ډله دې

راشي، چې (لا تراوسه یې) لمونځ نه دی کړی اوله تاسره دې لمونځ وکړي او هغه دې هم تیار او په وسله سنباله اوسي، ځکه کافران د دې (ځارنه کوي) چې که تاسې له خپلو وسلو او خپلو تجهیزاتو نه لږ شان غافله شئ هغوی به پرتاسې یو نا ځاپي یرغل وکړي. البته که وو پر تاسې ضرر له باران څخه یا ناروغان اوسئ، نو په وسلې اېښودلو کې څه باك نشته، خو بیا هم ځارنه وکړئ، بې له شکه الله ﷻ کافرانو ته رسوا کوونکی عذاب تیار کړی دی.

بیا کله چې له لمانځه څخه وزګار شئ، نو په ولاړې او ناستې او ملاستې په هر حالت کې الله ﷻ یادوئ. او کله چې ډاډه شئ، نو عادي لمونځ اداء کړئ، بې شکه چې لمونځ پرمؤمنانو په ټاکلو وختونو کې فرض کړای شوی دی.

د دښمن د دلو په تعقیبولو کې سستي مه کوئ، که تاسو کړاو ګالئ، نو ستاسو په شان هغوی هم کړاو ګالي، خو تاسې له الله ﷻ نه د هغه څه هیله من یاست چې هغوي یې هیله من نه دي. الله ﷻ پرهر څه پوهیږي او الله ﷻ د پوهې او حکمت خاوند دی.

تفسیر

په اسلام کې د لمانځه مقام او منزلت

لمونځ (صلاة) د دعا په معنا دی اوپه شریعت کې د الله تعالی په دربار کې هغه ځانګړې عبادت دی چې په قیام، رکوع، سجده او مخصوصو دعاګانومشتمل دی. لمونځ د اسلام دویم رکن دی. الله تعالی په خپلې دې وینا سره چې فرمایي: ﴿الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ...﴾ [البقرة: ۳] د لمونځ ادا کول وروسته له ایمان بالغیب څخه د متقي او پرهیزګارو بندګانو دویم صفت ښودلی دی او د هغوی مدحه او ستاینه یې کړې ده. لمونځ هغه فریضه ده چې د مؤمن اړیکي له الله تعالی سره په ورځ کې پنځه ځله ټینګوي. په قرآن او حدیث کې د لمانځه د اداکولو یادونه د اقامت په تعبیر سره د دغې فریضې په دوام او ثبات دلالت کوي، په دې معنا چې دغه فریضه باید هېڅکله هم ترك نه شي.

له دې امله قرآن عظیم الشأن حتی د جنګ او جګړې پر مهال هم د دې فریضې په اداکولو ټینګار کړی دی او د وېرې د لمانځه د اداکولو طریقه یې بیان کړې ده، ځکه چې لمونځ د مؤمن لپاره د جګړې پر مهال د ارزښتناکې وسلې په څېر دی، ځکه به د پیغمبرﷺ ملګري او ریښتني مؤمنان په دغې وسلې سمبال د جګړې ډګر ته ننوتل او پر خپلو دښمنانو به بریالي کېدل.

په دې مبارکو آيتونو کې د سفر احکام، د لمانځه د لنډوالي مشروعيت، د ډار او خطر په وخت کې د لمانځه د ادا کولو څرنګوالى، د لمانځه د وختونو فرضيت او نور احکام بيان شوي دي چې په دغو ټولو حالاتو کې د الله ﷻ په عبادت د مؤمنانو پابندي، د لمانځه ادا کول، وخت پېژندنه، له وخت څخه ښه ګټه اخيستنه او په کارونو کې د مسلمانانو د زيار او جديت څرګندونه کوي.

کوم احکام چې علماوو له دې آيتونو څخه را ايستلي هغه دا دي.

١. جمهور علماء په دې آند دي چې مبارک آيت په سفر کې د لمانځه د لنډون(قصر) مشروعيت ثابت کړى دى او له لنډون څخه مراد د رکعتونو په کميت او عدد کې دى، يعنې څلور رکعتي فرض لمونځ دوه رکعته ادا کيږي، توپير نه کوي چې د ډار او خطر سفر وي او که مسافر د امن او آرامى په حالت کې وي.

٢. د قصر د لمانځه د مودې په هکله علماء مختلفې ويناوې لري، د حنفي مذهب مطابق دا موده د درې ورځو او درې شپو عادي پلى تګ ټاکل شوى دى.

٣. دسفر د ډولونو په هکله هم د علماوو رايې مختلفې دي. په داسې حال کې چې ټول علماء د جهاد، حج، عمرې او نيکو مقصدونو او د صله رحمى او خپلولى پاللو په سفرونو کې متفق دي. جمهور علماء په دې نظر دي چې په مباح سفر، لکه: تجارت او داسې نورو کې د لمانځه لنډون جواز لري، خو د معصيت او ګناه په سفر، لکه: بغاوت، لارې شکول او داسې نورو کې جواز نه لري.

٤. د اقامت او اوسيدنې د مودې په هکله له پنځلسو ورځو څخه د زياتو اوسيدلو نيت اقامت ګڼل کيږي، نو لمونځ به پوره کوي خو د پنځلسو ورځو څخه کم د قصر موجب دى.

٥. په دې مبارک آيت ﴿إِنَّ الصلاة كَانَتْ عَلَى المؤمنين كِتَاباً مَّوْقُوتاً﴾ کې د لمانځه فرضيت په بلاغي او بياني ډېرو تاکيداتو سره راغلى، ترڅو مسلمانان په هر راز حالاتو او شرطونو کې د دې فريضې له ادا کولو څخه غفلت او تنبلي ونه کړي. د لمانځه ادا کول پر مسلمانانو په ټاکلو وختونو کې فرض شوي چې بايد د اقامت، سفر، امن، خطر او په هرحالت کې ادا شي.

٦. په مبارکو آيتونوکې راغلي دي چې مؤمنانو ته نه ښايي د خپلو دښمنانو په وړاندې سستي او بيوسي ښکاره کړي، ځکه دښمنان يې تل د زيان او له منځه وړلو په تکل کې دي، ځکه د عقل په حکم او د سنتو مطابق د حق او باطل ترمنځ مقابله او مدافعه، لکه: څرنګه چې مؤمنان د ستونزو، رنځونو او دردونو سره مخ کېږي، دښمنان يې هم د دې رنځونو او دردونو

څخه خلاصون نه لري، بلکې د مومنانو په څېر دوی هم له زیاتو ستونزو، رنځونو او دردونو سره مخ کېږي، خو د دې کړاوونو په وړاندې مومنان د الله جل جلاله رضا، د دین لوړوالی او اخروي اجر حاصلوي، په داسې حال کې چې دښمنان یې پرته له دې چې د نفس او شیطاني غوښتنې یې تر سره شي او د آخرت له زیان او نقصان سره مخامخ شي، بل څه نه شي حاصلولی.

د وېرې(خوف) لمونځ او د ادا کولو کیفیت یې

په ذکر شویو مبارکو آیتونو کې د وېرې د لمانځه مشروعیت او کیفیت په داسې توګه بیان شوی دی چې هرکله مسلمانان د جنګ یا خطر په حالت کې وي، نو الله تعالی خپل پیغمبر ته امر کړی چې صحابه په دوو ډلو وویشي. لومړی ډله له وسلې سره د اسلام له پیغمبرﷺ سره د جماعت لمونځ پیل او دویمه ډله دې د حفاظت لپاره د دښمن په وړاندې څارنه او نظارت وکړي. کله چې یو رکعت لمونځ ادا شو، لمونځ کوونکې ډله به د ساتونکې ډلې ځای ته ولاړه شي او ساتونکې ډله به د الله په پیغمبر(د جماعت کوونکو امام) پسې له خپلې وسلې سره ودرېږي او دویم رکعت به ادا کړي د امام له سلام ګرځولو څخه وروسته به دا ډله پرته له سلام ګرځولو د ساتنې او حفاظت ځای ته ولاړه شي او لومړی ډله به راشي، پاتې یو رکعت به د لاحق په توګه ادا کړي بیا دویمه ډله به راوګرځي او پاتې یو رکعت به د مسبوق په توګه له قرائت سره ادا کړي او د تشهد او درود له ویلو څخه وروسته به سلام وګرځوي. البته دا ذکر شوې طریقه د احنافو له مذهب سره سمون لري او نورو مذهبونو په لږ توپیر سره د وېرې د لمانځه ترتیب بیان کړی دی چې تفصیل یې د فقهې په کتابونو کې ذکر شوی.

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې د وېرې د لمانځه د ادا کولو طریقه د ځینو نورو مذهبونو له نظره وڅېړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

دا مبارک آیتونه ډېرې لارښوونې لري چې ځینې یې په دې ډول دي:

❖ الله تعالی مسلمانانو ته د جماعت د لمانځه په ادا کولو امر کړی آن تردې چې که هغوی له دښمن سره د جګړې د تیارۍ په حالت کې هم وي.

❖ لمونځ د بنده او الله جل جلاله ترمنځ اړیکه ده. له همدې امله اسلام خپل پیروان د جنګ په میدان کې هم د لمانځه په ادا کولو ملزم کړي دي، ځکه هرکله چې د مجاهد او الله جل جلاله ترمنځ رابطه او اړیکې ټینګې شي، الله جل جلاله له هغه سره مرسته کوي او برى ورښيي.

❖ په داسې حال کې چې د اسلام مقدس دین د بنده او پروردګار ترمنځ د اړیکو په ساتلو امر کړی، په عین حال کې یې د خوف د لمانځه پر مهال په ځارنه، هر ډول وسله اخیستنه، پاملرنه، احتیاط او چمتو والي هم ټینګار کړی دی.

❖ اسلام خپل پیروان په روحي، عقلي او جسمي روزنه پالي، که هغوی د دې پالنې پربنسټ عمل وکړي، نو په دنیا کې به کامیابي، برلاسي او نیکمرغي او په آخرت کې لوړې درجې تر لاسه کړي.

❖ لمونځ په ټولو ارکانو، شروطو او آدابو کې د سپیځلتیا، نظم، وخت پیژندنې، پابندۍ او جدیت مظهر دی.

پوښتنې

١. د لاندینیو کلمو معناوې واضحې کړئ:

(إِذَا ضَرَبْتُمْ– أَن يَفْتِنَكُمُ– كِتَابًا مَّوْقُوتًا– وَلَا تَهِنُوا– يَأْلَمُونَ)

٢. د سفر هغه موده چې د لمانځه د لنډ ادا کولو موجب ګرځي د احنافو د مذهب له نظره څومره ده؟

٣. د لمانځه په لنډ ادا کولو او په سفر کې د روژې خوړلو حکمت د اسلام د مقدس دین له نظره څه شی دی؟

٤. په کومو حالاتو کې مسلمانان د وېرې د لمانځه په ادا کولو مکلفیږي؟

٥. د وېرې د لمانځه ادا کول د اسلامي شریعت له مخې په څه دلالت کوي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د آیتونو او احادیثو نه په استفادې سره د لمانځه د ګټو په اړه یوه مقاله ولیکي چې له پنځلسو کرښو څخه کمه نه وي.

د ظلم د مخنیوي لپاره د جهاد اجازه

قال الله تعالی: ﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ۞ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ۞ الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ [الحج: ۳۹-۴۱]

د ځینو کلمو معناوې

بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا: په سبب د دې چې دوی د ظلم مورد وګرځېدل.

بِغَيْرِ حَقٍّ: په ناحقه، په ناروا.

صَوَامِعُ: د صومعه جمع ده، د راهبانو ځانګړې عبادت ځایونه.

بِيَعٌ: د بیعه جمع- د نصاراوو کلیساوې.

صَلَوَاتٌ: د یهودیانو عبادت ځایونه.

مَسَاجِدُ: د مسلمانانو عبادت ځایونه.

لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ: برلاسی او غالب دی.

إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ: که چېرې دوی بریالي کړو او قدرت ورووبښو په ځمکه کې.

ژباړه

هغو کسانوته (د جهاد) اجازه ورکړل شوه (چې د هغوی پرخلاف په تیری او جګړه لاس پورې کیږي) ځکه، هغوی مظلومان دي او الله ﷻ په یقیني ډول د هغو د ملاتړ وس او توان لري.

دا هغه کسان دي چې له خپلو کورونو څخه په ناحقه وایستل شول، یوازې په دې جرم چې هغوی وایي زموږ رب الله ﷻ دی. که الله ﷻ خلک یو دبل په واسطه دفع نه کړي او مخه یې ونه نیسي، نو د راهبانو خانقاوې، د عیسویانو کلیساګانې او د یهودیانو د عبادت ځایونه او جوماتونه چې په هغو کې د الله ﷻ نوم ډېر زیات اخیستل کیږي، دا ټول به نړول شوي وای.

الله ﷻ به هرومرو د هغو کسانو ملا تړي وي ځوک چې د هغه د دین ملا تړي وي، الله ﷻ ډېر زورور او بر لاسی دی.
دا هغه کسان دي چې که موږ دوی ته په ځمکه کې وس او واک ورکړو، نو لمونځ به قايم کړي، زکات به ورکړي، په ښو چارو به امر وکړي او د بدیو مخه به نیسي او د ټولو چارو پای د الله ﷻ په لاس کې دی

تفسیر

په اسلام کې د جهاد مشروعیت

مفسرینو ویلي دي ذکر شوي آیتونه هغه لومړني آیتونه دي چې د جهاد د مشروعیت او روا والي په اړه نازل شوي دي. کله چې د اسلام پیغمبر ﷺ په مکه کې و، مشرکانو د مسلمانانو کوچنی ډله ډېره ځوروله، د پیغمبر ﷺ یاران او ملګري به وهل شوي او ټپي شوي د ده حضورته راتلل او خپل مظلومیت به یې د الله ﷻ رسول ته وړاندې کاوه، خو پیغمبر ﷺ به دوی ته ویل: د صبر او زغم څخه کار واخلئ، ځکه چې زه په جنګ نه یم مامور شوی، تر دې چې پیغمبر ﷺ هجرت وکړ او دغه آیت نازل شو.
په دې مبارک آیت کې د مسلمانانو لپاره د جنګ د اجازې علت د دوی مظلومیت بیان شوی، نوځکه الله ﷻ دوی ته امر وکړ چې د خپلې عقیدې، ځان، مال او وطن د دفاع لپاره جهاد وکړي، نو الله ﷻ جهاد په خپل مناسب وخت کې فرض کړ. که چېرې مؤمنان په مکه مکرمه کې په جنګ مأمور شوي وای او دا هغه وخت و چې مشرکان له ډېربښت او قوت نه برخمن وو، نو د مسلمانانو لپاره جهاد یو ستونزمن کار و. کله چې مسلمانان په مدینه منوره کې ځای پر ځای شول او یو مرکز یې جوړ کړ، نو الله تعالی د جهاد حکم نازل کړ. مومنانو ته یې اجازه ورکړه چې له خپلو ځانونو څخه د فاع وکړي او دوی ته یې د بریالیتوب او برلاسی وعده هم ورکړه.

د ځمکې پر مخ د فساد مخه نیول

بیا الله ﷻ مؤمنان جهاد ته ترغیب او وهڅول او دا یې ورته وښوده چې د ظالمانو په وړاندې جهاد، مقابله او له ځانه دفاع داسې الهي سنت او طریقه ده چې د نړۍ نظام اومصلحت یې غوښتنه کوي، ځکه که چېرې پر مظلومانو باندې د ظالمانو لاسونه له ظلم او تېرۍ څخه لنډ نشي، د ځمکې پر مخ فساد خپرېږي. نو که مؤمنان د مشرکانود ظلم او تېرۍ په وړاندې جهاد

ونه کړي مشرکان نورهم سرکشۍ او فساد ته مخه کوي، د عبادت، خیر او ښیګڼې ځایونه نړوي، نو د ظالمانو په وړاندې جنګ او جهاد د نړېوال نظام د ورانیدو او د ځمکې پر مخ د فساد مخه نیسي.

په ذکر شوي مبارك آیت کې د جهاد مشروعیت د ټولو انسانانو او ټولو ادیانو له حقوقو څخه د دفاع لپاره ذکر شوی. الله تعالی د نورو ادیانو د عبادت ځایونه د مسلمانانو په عبادت ځایونو مقدم کړي، ترڅو څرګنده شي چې جهاد په اسلام کې یوازې د مسلمانانو د حفاظت لپاره نه دی بلکې د ټولو مظلومو انسانانو د دفاع لپاره او د نورو ادیانو د معنوي او دیني حقوقو د حفاظت لپاره هم دی.

د ټولنې د اصلاح بنسټونه

ذکر شویو مبارکو آیتونو د اسلامي ټولنې د اصلاح او قوت تر ټولو غوره بنسټونه بیان کړي دي او هغه دا چې د الله ﷻ مومن او ریښتیني بندګان هغه څوك دي چې د الله ﷻ عبادت کوي او د ظلم او تېري په صورت کې هغوی ته دا حق ورکړ شوی دی چې د ظلم او تېري پرخلاف پاڅون وکړي او د خپل ځان او مقدساتو نه دفاع وکړي. د دې آیت او د قرآن عظیم الشأن او د نبوي سنتو د نورو نصوصو پر اساس د مسلمانانوجګړې او جنګونه د شخصي ګټو او غوښتنو د لاسته راوړلو لپاره نه دي بلکې د دې ټولو ترشا لوړ او ستر اهداف او موخې، لکه: د حق او عدالت له ارزښتونو نه دفاع، د مستضعفو او بې وزلو مظلومانو مرسته، د قوت برابرول او پرنورو د تېري او زیاتي مخنیوی او داسې نور شتون لري. کله چې مسلمانان د الله ﷻ په مرسته او توفیق پر یوې ځمکې حاکم او برلاسیتوب پرې حاصل کړي، نو په ټولنه کې د اصلاح د بنسټونو د عملي کولو او تطبیقولو مسؤولیت په اوږو اخلي، ترڅو ټولنه د خیر او کامیابۍ په لور روانه کړي. الله تعالی په دې آیتونو کې مؤمنان خپلو اصلاحي مسؤولیتونو ته متوجه کوي او فرمايي: کوم مؤمنان چې د الله ﷻ د دین مرسته کوي، الله ﷻ له هغوی سره مرسته کوي. کله چې هغوی پرخپلو دښمنانو برلاسي شي او پر ځمکه حاکم وګرځي، د الله ﷻ شکر ادا کوي او د خپلې عقیدې او اخلاص څرګندونه کوي، لمونځونه کوي، محتاجو او مسکینانوته د خپلو مالونو زکات ورکوي، خلك نیکیو او ښیګڼوته رابولي او له بدو او ناوړو کارونو څخه یې ژغوري، د ټولو ستنېدنه او رجوع یوازې الله ﷻ ته ده او الله تعالی به هرچا ته د خپلې وړتیا مطابق بدله ورکړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

له ذکر شویو آیتونو څخه لاندې مطالب ترلاسه کیږي:

❖ د جنګ او جهاد مشروعیت د اللهـس د دین د سرلوړۍ لپاره دی، ترڅو انسانان یوازې د واحد الله ﷻ عبادت وکړي او د الله ﷻ مؤمن بندګان او دوستان د ظلم او تېري ښکار ونه ګرځي.

❖ الله تعالی په دې مبارکو آیتونوکې رښتینو مؤمنانو ته د کامیابۍ او برلاسی وعده ورکړې ده.

❖ الله تعالی دکافرانو، خیانتګرو او ظالمانو سره د ناکامۍ وعده کړې ده او دوی یې د خپل عذاب او غوسې وړ بللي دي.

❖ جهاد له مظلومانو څخه د دفاع او ملاتړ په خاطر فرض شوی دی، ترڅو انسانان د خپلې عقیدې او عبادت له امله ونه ځورول شي.

❖ د اسلامي حکومت مسؤولیت دی چې په ټولنه کې اسلامي بنسټونه تطبیق کړي. چې د دې دندو په سرکې؛ د لمانځه ادا کول، د زکات ورکول، په نیکیو امر او له بدیو څخه منع کول دي.

پوښتنې

۱. لاندې کلمې معنا کړئ.

(بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا – صَوَامِعُ – بِيَعٌ– صَلَوَاتٌ– مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ)

۲. د جهاد د مشروعیت(روا والي) دلیل د مسلمانانو لپاره د مبارکو آیتونو په رڼا کې واضح کړئ.

۳. د مسلمانانو او غیر مسلمانانو د آزادۍ د دفاع لپاره د جهاد ارزښت څه دی؟ د دې لوست د آیتونو په اساس یې شرحه کړئ.

٤. د اسلامي حکومت دندې او مسؤولیتونه د ټولنې په اصلاح کې څه دي؟ په ذکر شویو آیتونو سره یې استدلال وکړئ.

۵. د امربالمعروف اونهي عن المنکر فریضه د ټولنې په اصلاح کې څه رول لوبوي؟ واضحه یې کړئ.

کورنۍ دنده

د ټولنې په اصلاح کې د امر بالمعروف اونهي عن المنکر د رول په هکله دوه مخه مقاله ولیکئ.

یوولسم لوست

روژه او ګټې يې

قال الله تعـالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۞ أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۞ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ۞ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾ [البقرة: ١٨٣-١٨٦]

د ځينو کلمو معناوې

كُتِبَ: حکم وشو، فرض کړی شوه.

الصِّيَامُ: روژه.

أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ: ټاکلې ورځې.

الْيُسْرَ: آسانتيا.

الْعُسْرَ: سختي.

أُجِيبُ: قبلوم.

يَرْشُدُونَ: سمه لاره ومومي.

ژباړه

ای مؤمنانو! پرتاسې روژه فرض کړای شوې، لکه: چې له تاسې نه د مخکې پیغمبرانو پر پیروانو فرض کړای شوې وه، د دې لپاره چې په تاسو کې د پرهیزګاری صفت پیدا شي.

د څو ټاکلو ورځو روژې دي، که له تاسو څخه څوک ناروغ وي یا مسافر وي، نو په نورو ورځوکې دې هماغومره شمېر پوره کړي او کوم خلک چې په تکليف سره د روژې نيولو وس لري(او ويې نه نيسي) ، نو هغوی دې فديه ورکړي، د يوې روژې فديه يو مسکين ته

دوه وخته خواړه ورکول دي. څوك چې په خپله خوښه څه زياته نيکي وکړي نو دا د هغه لپاره غوره ده، خو که تاسې پوهيږئ ، نو ستاسې لپاره ښه همدا ده چې روژه ونيسئ.

رمضان هغه مياشت ده چې په هغې کې قرآن نازل کړای شو چې د انسانانو لپاره له سره ترپايه هدايت دی او داسې څرګندې لارښوونې پکې دي چې د سمې لارې ښوونکې او د حق او باطل يو له بله په ډاګه بېلوونکې دي. له دې کبله څوك چې دا مياشت ومومي پرهغه لازمه ده چې دا ټوله مياشت روژه ونيسي او که څوك ناروغ يا مسافر وي، نوهغه دې په نورو ورځو کې د روژو شمېر پوره کړي. الله ﷻ پرتاسې آسانتيا راوستل غواړي، سختي راوستل دربانـدې نه غواړي. له دې امله تاسې ته دا طريقه ښودله کېږي چې تاسې د خوړلو روژو شمېر پوره کړای شئ او په کوم هدايت سره يې چې تاسې سر لوړي کړي يئ په هغه سره د الله ﷻ لويي وستايئ او شکر کوونکي اوسئ.

کله چې زما بندګان له تا (محمد) نه زما په باب پوښتنه وکړي ، نوهغوی ته ووايه چې زه ورته ډېر نژدې يم. بلونکی چې کله ما وبولي، زه دهغه بلنه اورم او ځواب يې ورکوم، نو هغوی ته ښايي چې زما بلنې ته لبيک ووايي او پر ما ايمان راوړي. ته دا خبره هغوی ته واوروه. کېدای شي چې هغوی سمه لاره ومومي.

تفسير

د روژې فرضيت

روژه د شرعې په اصطلاح کې له ځانګړو شيانو څخه، په ټاکلي وخت او ځانګړې طريقې او صفاتو امساك او ځان ساتنې ته روژه ويل کيږي.

روژې د يوه عبادتي رکن او د نفس د تزکيې لپاره د تربيتي طريقې په توګه په ټولو پخوانيو الهي اديانو کې په مختلفوکيفيتونو شتون درلود، مثلا کله په مطلقه توګه له خوراك څخه د ډېرې کولو په ښه او يا له ټاکلو خوراکونو څخه د ځان ژغورنې په توګه، لکه: د نصاراوو روژه يا په نورو ښو چې په تفصيل يې مونږ نه پوهيږو. ځکه په صحيحو نصوصو کې د تېر شويو امتونو د روژو په اړه تفصيلات نه دي بيان شوي. د شرايطو او آدابو په رعايت د رمضان د مياشتې روژه نيول د اسلام په مقدس دين کې له هر حيثه د روژې تر ټولو کامل شکل دی چې الله تعالی پرې د وروستي پيغمبر امت غوره ګرځولی دی. الله تعالی مونږ ته په پخوانيو اديانو او امتونو کې د روژې له شتون او فرضيت څخه خبر راکړی دی، ترڅو د وروستي پيغمبر امت د اخري اوغوره امت په توګه د دې الهي حکم په ادا کولو کې په قوي عزم او ارادې عمل وکړي او د خدای ﷻ څخه د وېرې او تقوی په غوره کولو سره عالي درجې او د الله ﷻ رضا حاصله کړي.

مفسرينو ويلي دي: روژه د نورو ډېرو اسلامي احکامو په څېر په تدريج فرض شوې ده. د اسلام ګران پېغمبرﷺ په پيل کې مسلمانانو ته لارښوونه وکړه، ترڅو په هره مياشت کې درې ورځې روژه ونيسي، دا روژه فرضي نه وه، بيا د هجرت په دويم کال د روژې د فرضيت په هکله ذکر شوي مبارک آيتونه نازل شول، خو په هغو کسانو چې روژه سخته تماميده، د هغوی رعايت پکې وشو او دوی کولای شول د هرې روژې پر ځای يو فقير ته خواړه ورکړي. بيا د روژې نيولو قطعي حکم نازل شو، ترڅو ټول مسلمانان د رمضان د مبارکې مياشتې روژه ونيسي، خو په دين کې د آسانی پر بنسټ يې ناروغانو، مسافرو، اميدوارو او شيدې ورکوونکو ښځو او نورو عذر لرونکو ته د روژې نه نيولو اجازه ورکړې چې په نورو ورځو کې به يې قضا راوړي.

روژه د اسلام له ارکانو څخه يو رکن دی. رسول اللهﷺ فرمايلي دي: «بني الإسلام على خمس: شهادة أن لا إله إلا الله وأن مُحَمَّداً رسول الله، وإقام الصلاة وإيتاء الزكاة، وحج البيت، وصوم رمضان»[١].

ژباړه: د اسلام دين پنځه بناوې لري: په دې ګواهي ورکول چې له الله ﷻ پرته بل هيڅ برحق معبود نشته او محمدﷺ د هغه رسول او پيغمبر دی، لمونځ قايمول، زکات ورکول، د بيت الله حج ته تلل او د رمضان د مياشتې روژه نيول.

په مبارکو آيتونو کې د قرآن کريم د نزول د مياشتې په توګه د روژې د مياشتې په فضيلت ټينګار شوی. بيا الله پاک د خپل رحمت له مخې او پر مومنانو د اسانی په بنسټ ناروغانو او مسافرو ته د روژې خوړلو اجازه ورکړې چې تفصيلي احکام يې د فقهي په کتابونو کې بيان شوي دي. په دې مبارکو آيتونو کې ټول مسلمانان د روژې په نيولو مکلف شوي دي او پرته له شرعي او معقول عذر څخه د روژې له نيولو غفلت او سترګې پټول د دنيا او آخرت د زيان او تباهی موجب ګرځي.

لکه: څرنګه چې په يوه حديث شريف کې د ابوهريرهؓ په روايت نبي کريمﷺ فرمايلي دي: «من أفطر يوماً من رمضان من غير رخصة ولا مرض لم يقضه صوم الدهر كله وإن صامه»[٢]. يعنې: څوک چې له رخصت يا ناروغۍ پرته د رمضان يوه روژه وخوري، که ټوله زمانه هم روژه ونيسي د هغې ورځې اجر او ثواب به ونه مومي.

د اسلامي شريعت په حکمونو کې آسانتيا

په مبارک آيت کې داسې تصريح شوې: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ يعنې الله پاک پر تاسې آسانتيا راوستل غواړي، سختي راوستل درباندې نه غواړي.

١- صحيح البخاری،کتاب الإيمان ، حديث ٨

٢- صحيح ابن خزيمه، کتاب الصيام، حديث١٨٥٤.

په دې مبارکو آیتونو کې مهربان خدای ﷻ ناروغ، مسافر او عمر خوړلو کسانو ته د روژې په احکامو کې آسانتیا راوستې، ناروغ او مسافر ته یې اجازه ورکړې چې د ناروغۍ او د سفر د سختیو له امله روژه وخوري او وروسته یې قضایي راوړي. همدا راز هغو زړو او عمرخوړلو کسانو ته یې هم د روژې خوړلو اجازه ورکړې چې د زوړوالي له امله روژې نه شي نیولای، دا کسان به د هرې روژې په مقابل کې فدیه (یو فقیر ته خواړه) ورکوي.

دا ډول احکام چې مکلفینو ته په کې آسانتیا راغلې وي په شریعت کې د رخصت په نامه یادیږي او د دې په مقابل کې هغه عادي حکمونه چې د تخفیف اړتیا په کې نه وي د عزیمت په نامه یادیږي. باید وپوهیږو چې په شرعي احکامو کې رخصت او عزیمت دواړه د شارع یعني الله پاک له لورې دي. له رخصت څخه ګټه اخیستل په عزیمت باندې د عمل کولو په څېر یو شرعي کار دی او کوونکی یې د اجر وړ دی. پیغمبر علیه السلام په هغه حدیث کې چې عبدالله بن عمر رضي الله عنه روایت کړی په شرعي مسایلو کې له رخصت څخه د ګټې اخیستلو په اړه فرمایي: «إن الله يحب أن تؤتى رخصه، كما يحب أن تؤتى عزائمه»[1] **ژباړه:** الله پاک د خپل رخصت څخه ګټه اخیستل داسې خوښوي، لکه: په خپل عزیمت باندې یې چې عمل کول خوښیږي.

د شرعي رخصتونو احکام، قرانکریم او نبوي سنتو بیان کړي چې شرطونه او اړوند مسایل یې د فقهې په کتابونو کې په تفصیل سره موجود دي.

په شرعي احکامو کې د رخصت شتون د اسلامي شریعت په اعتدال او آسانتیا دلالت کوي او دا څرګندوي چې اسلام د فطرت دین دی، په شرعي احکامو کې داسې څه نشته چې د انسانانو د طبیعت، فطرت یا جسمي او روحي جوړښت سره ټکر ولري او د بشر له توان څخه پورته وي یا انسان په سختۍ کې واچوي، لکه: چې الله پاک د طهارت او پاکۍ د احکامو په ترڅ کې فرمایي: ﴿مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ﴾ [المائدة: ٦] **ژباړه:** الله پاک نه غواړي چې پر تاسو سختي راولي. په همدې ډول په بل ځای کې فرمایي: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ [الحج: ٧٨] **ژباړه:** الله پاک په دین کې پر تاسو هیڅ سختي نه ده ایښې.

په فقه کې یوه قاعده شته چې وایي: «المشقة تجلب التيسير» یعنې سختي آسانتیا راولي. معنا یې دا ده چې هر کله پر مکلف باندې د کوم شرعي حکم په تطبیقولو کې سختي وي ، نو همدا

١- مسند امام احمد ابن حنبل، حدیث ٥٧٠٣، صحیح ابن حبان، حدیث ٣٥٥و ٢٧٨٧، مصنف ابن أبي شيبة ، حدیث ٢٥٩٣٢.

سختي لـه ځـان سـره رخـصت او اسـانتيا راولـي[1]. د روژې پـه مبارکـه مياشـت کـې ناروغـانو، مسافرو او زړو افرادو ته د روژې خوړلو اجازه او په سفر کې د قـصر لمـونځ کولـو اجـازه هـر يـو د دې قاعدې غوره مثالونه دي. فقهاء وايي چې د ذکـر شـويو آيتونـو تـر څنـګ دا آيـت: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ د دې فقهي قاعدې بنسټ دی چې: المشقة تجلب التيسير.

رسول اللهﷺ په خپل پياوړي تعبير سره اسلام د اسانه ديـن پـه توګـه راپېژنـدلی او فرمـايي: «الدين يسر»[2] دين اسانتيا ده. همدا راز په هغه حـديث کـې چې انـس بـن مالـکؓ روايـت کـړی داسې امر کوي: «يسروا ولا تعسروا، وبشروا، ولا تنفروا...»[3] ژبـاړه: آسـانتيا وکـړئ او سـختي مـه کوئ، خلکو ته د دين په کـارونو کـې زېـری ورکـړئ او هغـوی لـه ديـن څخـه مـه زړه تـورني کوئ. په بل روايـت کـې راغلـي چې پيغمبرﷺ دا حـديث درې ځله تکـرار کـړ. د دې حـديث تکرارول په دين کې په اسانتيا، په شرعي احکامو کې په سختۍ او غُلو نـه کولـو، خلکـو سـره پـه نېکه معامله او دينـي کـارونو کـې پـه زيـري ورکولـو او د هغـو کـارونو او وينـاوو څخـه پـه ډډه کولو دلالت کوي چې له دين څخه د خلکو د متنفر کېدو لامل کيږي[4].

د رسول اللهﷺ له سيرت څخـه هـم څرګنـديږي چې هغه مبارک بـه پـه کـارونو کـې اسـانتيا تـه ترجيح ورکوله. پـه متفـق عليـه حـديث کـې ام المـومنين عايـشه رضـي الله عنهـا د رسـول اللهﷺ د خوی پـه اړه داسـې روايـت کـوي: «ما خير رسول الله ﷺ بين أمرين إلا أخذ أيسرهما، ما لم يكن إثما، فإن كان إثما كان أبعد الناس منه...» ژباړه: هېڅکله رسـول اللهﷺ تـه پـه دوو کـارونو کـې اختيـار نـه دی ورکړل شوی مګر هغه به اسانه غوره کاوه، ترڅو به چې ګناه پکې نـه وه، کـه ګنـاه بـه پکـې وه، نو د هر چا نه به يې زيات خپل ځان ترې لرې ساته.

له پورتنيو مبارکو آيتونو او هغو حـديثونو څخـه چې پـه تفـسير کـې ذکـر شـول، دا څرګنـديږي چې اسلام يو فطري او اسانه دين دی، د اسـلام د نـورو ځانګړتيـاوو تـر څنـګ دا ځانګړتيـا د دې لامل شوې چې اسلامي ارزښتونه هيڅکله نه زړېږي او د قيامـت تـر ورځـې پـه هـر وخـت او هـر ځای کې د ټولو بشري نسلونو لپاره يو شان د منلو او تطبيقولو وړ دي.

د اللهﷻ په وړاندې د روژه لرونکو مرتبه

الله تعالی رښـتينو او مؤمنـو روژه لرونکـو تـه چـې د روژې لـه نيکمرغـی څخـه بـرخمن شـوي او د اللهﷻ د اوامرو او فرائضو التزام او له نواهيو څخـه يـې ډډه کـړې ده، زيـری ورکـوي چـې کـه

١- حاشيهء رد المحتار ج١/ ص ٢٠٤ وص ٢٠٥،وج٣/٢١٣،الأشباه والنظائر للحنفي ج٩٦/١.

٢- صحيح البخارى حديث ٣٩، وصحيح ابن حبان ، حديث٣٥٢.

٣- صحيح البخاري، كتاب العلم، حديث ٦٩، صحيح مسلم ، حديث ٣٣٥١، د امام مسلم په روايت کې د (بشروا) پرځای (سکنوا) لفظ راغلی دی.

٤- مصنف ابن أبي شيبة، حديث ٢٤٨٥٨.

دوی الله ﷻ ته رجوع وکړي او خپلې اړتیاوې له هغه څخه وغواړي، نو مهربان الله ﷻ دوی ته نژدې دی او د دوی هېڅ غوښتنه او دعا به رد نه کړي، لکه: څرنګه چې الله ﷻ فرمایلي دي:
﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ....﴾

په دې مبارک آیت کې الله تعالی خپل پیغمبر ته خطاب کړی چې هر کله مؤمنان زما د لرېوالي او نژدېوالي په هکله له تا څخه پوښتنه کوي، نو زه دوی ته نژدې یم، هره دعا قبلوم چې له سالم زړه او پاک نفس څخه صادره شي.

د تفسیر ځینو علماوو ویلي دي: په مبارک آیت کې د قرآن کریم د جاري اسلوب پرخلاف د(قل) (ووایه ای محمده!) کلمه د مؤمنانو د سوال په ځواب کې ساقطه شوې ده او الله تعالی خپل پیغمبر ﷺ ته د (قل) په ټکي سره له امر کولو پرته خپلو بندګانو ته د ﴿فَإِنِّي قَرِيبٌ﴾ (زه نژدې یم) په جملې سره ځواب ویلی، ترڅو خپلو بندګانو ته خپل ډېر نژدېوالی وښیي چې د مؤمن بنده د دعا او الله ﷻ ترمنځ هېڅ واسطه او پرده نشته[1].

په پورتني آیت کې بندګانو ته د الله نژدېوالی د مکاني نژدېوالي په معنا نه دی، ځکه بندګانو ته د الله پاک مکاني نژدېوالی محال دی. بندګانو ته د الله پاک نژدېوالی په علم، قدرت، رحمت او د دعا په قبلولو سره دی، لکه: چې الله پاک په بل ځای کې فرمايي: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ﴾ [سورة ق: ١٦] **ژباړه**: موږ انسان پیدا کړی دی او آن د هغه په زړه کې راپیدا کېدونکو وسوسو باندې پوهېږو او موږ د هغه له شهرګ نه هم زیات هغه ته نژدې یو.

د ﴿فَإِنِّي قَرِيبٌ﴾ جمله د انسان په کړو او وینا باندې د الله پاک بشپړ علم ښيي، په دې معنا چې د انسان هېڅ کار او وینا له الله ﷻ څخه پټه نه ده.

روژه او د دعا قبلېدل

د دې لوست وروستی آیت چې غواړو تفسیر یې کړو دا دی: ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾

مشهور مفسر امام بیضاوي له مخکینیو آیتونو سره چې د روژې په اړه دي، د دې آیت تړاو داسې څرګندوي: څرنګه چې په مخکینیو آیتونو کې الله پاک مومنانو ته د رمضان د بشپړې میاشتې په روژې نیولو، د الله پاک د شکر په ویستلو او د هغه پر لویوالي د اقرار کولو امر

١- التفسیرالوسیط للطنطاوي، تفسیر آیت١٨٦ سوره‌ء البقرة.

کړی و، په دې آیت کې یې دې ته متوجه کړل چې الله پاک د بندګانو له حالاتو خبر دی، د هغوی خبرې اوري او دعاګانې یې قبلوي[1].

د روژې د آیتونو په منځ کې د دعا د آیت راتللو دلیل امام ابن کثیر داسې راښیي: الله پاک غواړي چې بندګانو ته د رمضان د روژې له بشپړولو وروسته او د روژه ماتي پر مهال د دعا کولو لارښوونه وکړي[2].

د روژې په جریان کې او د روژه ماتي پر مهال د روژې د دعا قبلیدو په اړه له خوږ پیغمبرﷺ څخه زیات احادیث رانقل شوي دي.

عبدالله بن عمر رضي الله عنهما روایت کوي: سمعت رسول اللهﷺ یقول: «للصائم عند إفطاره دعوة مستجابة. فكان عبد الله بن عمر إذا أفطر جمع أهله وولده ودعا»[3]. ژباړه: له رسول اللهﷺ څخه مې واورېدل: د روژه ماتي پر مهال د روژتي دعا قبوله ده. عبدالله بن عمرؓ به د روژه ماتي پر مهال خپله مېرمن او کوچنیان رایوځای کول او په ګډه به یې دعا کوله. په یو بل حدیث کې له رسول اللهﷺ څخه روایت شوی چې فرمایي: «إن للصائم عند فطره دعوة ما ترد»[4]. ژباړه: د روژه ماتي پر مهال د روژتي داسې دعا ده چې نه ردیږي.

په بل حدیث کې پیغمبرﷺ فرمایي: «ثلاثة لا ترد دعوتهم: الإمام العادل، والصائم حتى يفطر، ودعوة المظلوم...»[5]. ژباړه: د درې کسانو دعا نه ردیږي: د عادل پاچا دعا، د روژتي دعا، ترڅو روژه ماته کړي او د مظلوم بنده دعا.

له دې امله روژتي باید د روژې د میاشتې له برکتونو څخه په ګټې اخیستلو سره په دعا او زارۍ کولو کې زیار وباسي او له الله پاک څخه چې قاضي الحاجات (د حاجتونو پوره کوونکی) دی د خپلو روا مقصدونو په غوښتلو کې سستي ونه کړي.

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې د روژې د روحي او روغتیایي ګټو په هکله خپل نظریات وړاندې کړي.

١- حاشية شيخ زاده على تفسير البيضاوي، ج١/٤٩٥.
٢- تفسير ابن كثير، ج٢/ ص ١٩٣.
٣- مسند أبو داؤود الطيالسي،حديث ٢٢٦٢.
٤- سنن ابن ماجه ، كتاب الصوم، حديث ١٧٥٣. والمستدرك للحاكم ج١/ ص ٤٢٢.
٥- المسند للإمام أحمد بن حنبل، ج٢/ ص ٤٤٥،سنن الترمذي ، كتاب الدعوات ،حديث٣٥٩٨، سنن النسائي،حديث ١٧٥٢.

د لوست ګټې او لارښوونې

امام فخرالدین رازي رحمه الله ﷻ د رمضان د مبارکې میاشتې په هکله د الله ﷻ د فضل او رحمت دلایل په لاندې توګه بیان کړي دي:

- ❖ دا فریضه یوازې د اسلام د پیغمبر ﷺ د امت لپاره فرض شوې نه ده، بلکې په پخوانیو امتونو هم فرض شوې وه، نو هر حکم چې عمومیت ولري د هغه ترسره کول هم عام او آسانه وي.
- ❖ د روژې فریضه د تقوی د حاصلیدلو لامل ده. که دا فریضه نه وای ، نو د تقوی د لوی فضیلت حاصلول به هم له منځه تللي و.
- ❖ الله تعالی دا لویه فریضه په ټاکلو او معلومو ورځو پورې محدوده کړې ده، که دا فریضه د تل او یا ډېرې مودې لپاره وای، نو د مؤمنانو لپاره به ستونزمنه وه.
- ❖ الله تعالی د روژې میاشت له ټولو میاشتو نه غوره ګرځولې ده اوپه دې میاشت کې یې قرآن کریم نازل کړ.
- ❖ الله تعالی د مسافرو او ناروغانو لپاره د روژې نیولو تکلیف او ستونزه لرې کړې ده او د دوی لپاره یې د روژې نیول د راحت او هوساینې په ورځو کې روا ګرځولې ده.

پوښتنې

۱. د روژې د مبارکې میاشتې د مرتبې او فرضیت په هکله د لوست په رڼا کې معلومات ورکړئ.

۲. د اسلام په مقدس دین او نورو امتونو کې د روژې توپیر په لنډ ه توګه شرحه کړئ.

۳. د رمضان د میاشتې د روژې د نه نیولو له رخصت نه کوم کسان ګټه پورته کولی شي ؟

٤. کوم کسان چې د رمضان د میاشتې روژه په شرعي عذرونو خوري، باید څه وکړي؟

٥. که څوک پرته له شرعي عذره روژه پرېږدي، پر هغه باندې څه حکم مرتبیږي؟

٦. د لوست وروستی آیت په څه دلالت کوي؟ په لنډه توګه یې واضح کړئ.

۷. د رمضان د میاشتې په روژه کې د مؤمنانو لپاره د الله ﷻ د فضل او رحمت نښې او دلایل شرحه کړئ؟

کورنۍ دنده

د رمضان د روژې د ټولنیزو او فردي اغېزو په هکله یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

دولسم لوست

حج د مؤمنانو د نړیوال یووالي څرګندوی

قــال الله تعــالى: ﴿وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ۞ وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ۞ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ۞ ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ۞ ذَلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ [الحج: ۲۶–۳۰]

د ځينو کلمو معناوي

بَوَّأْنَا: وموټاکه، چمتو مو کړ.

وَأَذِّن: اواعلان وکړه.

رِجَالاً: پیاده- پلي.

ضَامِرٍ: د سفر او لوړې له امله ډنګر او ضعيف.

فَجٍّ عَمِيقٍ: لرې او ژورې لارې، ګوښې او اړخونه.

لْيَقْضُواْ: پاک کړي، لرې کړي.

تَفَثَهُمْ: خپله ناپاکي او خيرې.

الْعَتِيقِ: پخوانی، د زورورو له غلبې څخه آزاد او خوندي.

ژباړه

ياد کړه هغه وخت چې موږ د ابراهيم عليه السلام لپاره د دغه کور(د کعبې د خونې) ځای ټاکلی و(له دې هدايت سره) چې له ما سره هيڅ شی مه شريکوه او زما کور د طواف کوونکو او قيام او رکوع او سجده کوونکو لپاره پاک کړه.

او خلکوته د حج لپاره عمومي اعلان وکړه چې هغوی تاته له هر لرې ځای څخه پلي او پر اوښانو سپاره راشي.

ترڅو هغه ګټې ووینې چې دلته د هغو لپاره موجودې دي او په څو ټاکلو ورځو کې په هغو څارویو باندې د الله ﷻ نوم واخلي چې هغه تعالی دوی ته ورکړي دي، په خپله یې هم وخوري او تنګ لاسو محتاجانو ته یې هم ورکړي.

بیا دې خپل خیرې اوګردونه لیرې کړي، خپل نذرونه (واجبات) دې پوره کړي او د لرغونې خونې طواف دې وکړي.

خبره همدا ده او څوک چې د الله ﷻ د وضع کړای شویو حرمتونو درناوی وکړي ، نو دا ورته د هغه د رب په وړاندې ډېره غوره ده او ستاسې لپاره څاروي حلال وګرځول شول، پرته له هغو شیانو څخه چې تاسې ته ښودل شوي دي، نو د بتانو له پلیتۍ نه ځان وساتئ او له دروغو ویناوو څخه ډډه وکړئ.

تفسیر

د کعبې شریفې د جوړښت اساس او مقصد

مبارک آیتونه بیانوي چې کعبه شریفه د توحید پر بنسټ جوړه شوې ده او د هغې د جوړښت مقصد د یو الله ﷻ عبادت او بندګي ده. الله پاک له لومړۍ شیبې څخه خپل خلیل ابراهیم علیه السلام ته د کعبې د جوړولو ځای معلوم کړ او ده ته یې امر وکړ، ترڅو د کعبې تهداب د سوچه توحید او د ده د عبادت پر بنسټ کېږدي. دا کعبه د شرک او ګمراهۍ له شکوکو او له ظاهري او معنوي پلیتیو څخه پاکه کړي، لکه: څرنګه چې یې فرمایلي دي: ﴿ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا ﴾

بیا الله تعالی خپل نبي حضرت ابراهیم عليه السلام ته امر وکړ چې د کعبې د ودانۍ له جوړولو څخه وروسته د الله ﷻ بندګانو ته اعلان وکړي چې د کعبې شریفې حج ته راشي. هغه وخت به هغوی ووینې چې د الله ﷻ مومن بندګان د ځمکې له هرې ګوښې او کنارې څخه پلي او سپاره او په هره زمانه کې به په خپلو موجودو وسایلو سره د الله ﷻ د کور د حج او زیارت په نیت ډله ډله راځي او تر قیامته پورې به دا خوځښت، کوښښ او هلې ځلې دوام لري.

ابن کثیر په خپل تفسیر کې لیکلي دي: کله چې ابراهیم عليه السلام کعبه شریفه جوړه کړه، نو الله ﷻ ورته امر وکړ چې خلک د بیت الله شریف د حج لپاره راوغواړي. ابراهیم عليه السلام ووېل: ای زما پالونکیه: زه څرنګه خلک ستا د کور حج ته را وغواړم حال دا چې آواز به مې د ټولو غوږونوته ونه رسیږي؟ نو ورته ووېل شول چې ته اعلان وکړه او رسونه یې

ماته پرېږده. ابراهيم‌عليه السلام اعلان وکړ، خلكك يې د بيت الله الحرام حج ته راوبلل. الله تعالى د ابراهيم‌عليه السلام دا اعلان د ځمکې ټولو سيمو ته ورساوه او ټولو موجوداتو د (لبيک اللهم لبيک) غږ پورته کړ چې د الله جل جلاله د دې وعدې مطابق د ميليونو انسانانو زړونه، د نړۍ په گوټ، گوټ کې د کعبې شريفې په لورې هوسېږي او د هغې په ليدو او طواف روښانه کيږي او دا خوځښت به تر قيامته پورې جاري وي.

حج د خير، برکت او گټې موسم

پورتني آيتونه د حج او اړوندو شعايرو په هکله دي. حج د اسلام پنځم رکن او د دې ستر انسان جوړوونکي دين له مهمو شعايرو څخه دی. حج په هر هغه مکلف مسلمان باندې فرض دی چې د ادا کولو جسمي او مالي توان يې ولري. ميليونونه مسلمانان په کال کې يو ځل د نړۍ له گوټ گوټ څخه د حج په ايماني غونډه کې سره راټول او د اسلامي امت د يووالي ځرگندونه کوي. د احرام په سپينو جامو کې له اخلاص او ايمانه په ډکو اوازونو په يوه وخت او يوه ځاى کې دا جملې تکراروي چې: «لبيک اللهم لبيک، لبيک لاشريک لک لبيک،إن الحمد والنعمة لک والملک، لاشريک لک» (موږ حاضر يو! ربه موږ حاضر يو! ته شريک نه لرې! موږ حاضر يو! بېشکه ثنا او نعمتونه ستا دي، پاچاهي ستا ده، ته سيال او شريک نه لرې.)

د حج عبادت د انسانانو تر منځ د برابرۍ او مساوات ځرگندوى دی. په دې انسان جوړوونکي عبادت کې ميليونونه نارينه او ښځينه، د نړۍ له بېلابېلو سيموڅخه، په بېلابېلو ژبو، بېلابېلو رنگونو، د مختلفو قومونو او توکمو څخه په يو رنگ جامو، يوه غږ، يوه وخت او ځاى کې واحد الله جل جلاله ته په عبادت مشغولېږي او په بې سارې ستره غونډه کې د انسانانو برابرۍ ننداري ته وړاندې کوي.

حج د گناهونو د مغفرت لامل گرځي او بدله يې جنت ته ننوتل دي. پيغمبرصلى الله عليه وسلم فرمايي: «الحج المبرور ليس له جزاء الا الجنة»[1]. د قبول شوي حج بدله جنت دی. په بل حديث کې خوږ پيغمبرصلى الله عليه وسلم فرمايي: «من حج فلم يرفث ولم يفسق، رجع کيوم ولدته أمه»[2]. يعني چا چې حج ادا کړ او په هغه کې يې د جماع او د جماع له مقدماتو څخه (چې په حج او عمره کې د احرام له

١- مسند امام احمد بن حنبل،حديث ٧١٩٣، و مسند الحميدى ، حديث٩٦٨.
٢- متفق عليه، صحيح البخارى، حديث١٧٣٣، و صحيح مسلم، حديث ٢٤٨١.

ممنوعاتو څخه دي) ډېډه وکړه او د فسق (د حرامو ارتکاب او د فرایضو پرېښودلو) مرتکب نه شو، له ګناه څخه داسې پاکېږي، لکه: له مور څخه چې نوی زېږېدلی وي.

هماغسې چې په مبارك آيت كې راغلي: ﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ﴾؛ حج د يو الله په وحدانيت اقرار او د هغه د شريك نفى كول دي، حج له ټولو درواغجنو خدايانو او باطلو معبودانو څخه د كركې څرګندونه ده. حج له ظالمو او ستمګرو قوتونو څخه د بېزارۍ اعلان دی، حج د بندګانو د اسارت له منګولو څخه د انسانانو پر آزادۍ ټينګار دی.

د مبارك آيت بله ټينګه غوښتنه دا ده چې څرنګه چې حقيقي لويوالی يوازې الله ﷻ لره دی، بايد د هغه د شعايرو حرمت وساتل شي ﴿وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾.

بل ټکی چې الله تعالى په ذكر شوي آيت كې بيان كړى دا دى چې مؤمنان د بيت الله حج ته په راتګ سره خپلې ګټې لاس ته راوړي. قرآن كريم د«منافع» لفظ په ذكر شوي آيت كې د نكرې په توګه ياد كړى چې د منفعت ټولو ډولونو ته شامليږي او شمېر يې ممكن نه دى. دا هم د قرآن كريم له معجزو څخه يوه معجزه او د كعبې شريفې شيګڼه او بركت دى چې د تاريخ په اوږدو كې مؤمنان او الله پالونكي انسانان هر كال د ځمكې له ګوټ ګوټ نه مكې مكرمې ته راټوليږي او يوه نړيواله غونډه جوړوي او د خپلو ديني او دنيوي ګټو شاهدان وي. د مؤمنانو له ديني ګټو څخه يوه دا ده چې الله تعالى يې ګناهونه ښښي او دعاګانې يې قبلوي او له هغوی څخه راضي كيږي. دنيوي ګټې يې دا دي: په دې مقدس او پاك ځاى كې د مسلمانانو راغونډېدل، يو له بل سره پېژندګلوي، مرسته او په خپلو كې يو بل ته د ښېګڼې لاس غځول، بې وزلو ته د خوړو وركول، مالي ګټې، لكه: د حلال او روا تجارتي مالونو تبادله او نورې بېلابېلې هغه ښېګڼې چې د زمانې په تېريدو رامنځته كيږي او مسلمانان به يې په راتلونكې كې شاهدان اوسي.

همدارنګه الله تعالى په ذكر شويو مباركو آيتونو كې په دې مقدس او پاك ځاى كې د انسانانو تر منځ مساوات او برابرۍ ته اشاره كړې او پاك د الله په يووالي او له شرك او بت پالنې څخه په ډېډه كولو يې ټينګار كړى.

فعاليت

زده كوونكي دې د بيت الله الحرام د حاجيانو د ګټو په باره كې چې د عموم لپاره د نكرې په صيغه ذكر شوي دي، بحث او څېړنه وكړي او خپل نظريات دې په ترتيب سره بيان كړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

په ذکر شویو مبارکو آیتونو کې ډېرې ګټې او لارښوونې پرتې دي چې ځینې یې دا دي:

❖ د کعبې شریفې د ودانولو وجوب، کله چې له نړېدو سره مخ شي.

❖ کعبه او بیت الله الحرام باید پاك او ستره وساتل شي او د طواف کوونکو او لمونځ کوونکو لپاره چمتو واوسي او باید له هر ډول شرك، ګناه، جګړو او شخړو څخه خوندي وي.

❖ د بیت الله الحرام د حاجیانو لپاره د آسانتیاوو د چمتو کولو په خاطر د دفترونو او موسسو جوړولو مشروعیت.

❖ د حج په سفر او د حج په موسم کې مشروع تجارت جواز لري.

❖ مسلمانان د حج د فریضې په ادا کولو کې ګڼې دیني او دنیوي لویې ګټې لاس ته راوړي.

پوښتنې

۱. لاندې کلمې او لغات معنا کړئ:

(بَوَّأْنَا- وَأَذِّن- رِجَالاً- ضَامِرٍ- فَجٍّ عَمِيقٍ- لْيَقْضُواْ)

۲. کعبه شریفه چا جوړه کړې ده؟

۳. کعبه شریفه د کومو مقصدونو لپاره جوړه شوې ده؟

٤. د حج د ارکانو نومونه واخلئ.

٥. د حج ځینې دیني او دنیوي ګټې بیان کړئ.

کورنۍ دنده

په حج کې د انسانانو د مساوات او برابرۍ په هکله دوه مخه مقاله ولیکئ.

له خلکو سره نیکي او ښېګڼه

قــال الله تعــالى: ﴿وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ۞ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ۞ وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا ۞ وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا﴾ [النساء: ٣٦-٣٩]

د ځینو کلمو معناوې

ذِي الْقُرْبَى: د خپلوۍ لرونکي (خپلوان).

وَابْنِ السَّبِيلِ: مسافر.

وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى: د خپلوۍ لرونکی ګاونډی (ګاونډی چې خپلوان وي.)

وَالْجَارِ الْجُنُبِ: پردی ګاونډی (ګاونډی چې خپلوان نه وي.)

وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ: د سفر ملګری، همیشنی دوست، مېړه یا ښځه.

وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ: مریان او وینځې.

مُخْتَالًا: په تکبر او غرورسره په لاره تلونکی.

فَخُورًا: په نسب، چوکۍ اومال فخر او ویاړ کوونکی.

قَرِينًا: نژدې ملګری، یو له بل سره تړلی.

ژباړه

او تاسو ټول د الله بندګي وکړئ، له هغه سره هېڅ شی مه شریکوئ، له مور او پلار سره غوره چلن وکړئ، له خپلوانو، یتیمانو او مسکینانو سره نیک چلن وکړئ او له خپلوانو ګاونډیانو سره، پردیو ګاونډیانو سره، د څنګ له ملګري، مسافر سره او له هغو وینزو او غلامانو سره چې ستاسې په لاس کې وي، د احسان چا ل چلن وکړئ. یقیناً الله داسې څوك نه خوښوي چې کبر کوونکی، مغروره او په خپله لوړتیا ویاړي.

او داسې کسان هم د الله ﷻ نه خوښېږي چې بخیلي کوي او نورو ته هم د بخیلۍ کولو لارښوونه کوي او هغه څه(شتمني) پټوي چې الله ﷻ په خپله پیرزوینه هغو ته ورکړې ده. د دغه راز نعمت منکرو خلکو لپاره موږ رسوا کوونکی عذاب تیار کړی دی.

او هغه خلك هم د الله ﷻ نه خوښيږي چې خپل مالونه صرف خلكو ته د ښودلو(ريا) لپاره لګوي او په حقيقت كې نه پر الله ﷻ ايمان لري او نه د آخرت په ورځ. رښتيا دا ده چې شيطان د چا ملګرى شي د هغه ډېره بده ملګرتيا په برخه شوه.

په دغو خلكو به څه شوي واى كه دوى پر الله ﷻ او د آخرت په ورځ ايمان راوړى واى او څه چې الله ﷻ وركړي دي له هغونه يې لګولي واى؟ كه دوى داسې كولاى، نو له الله ﷻ څخه د دوى د نيكى حال پټ نه پاتې كيږي او هغه وربانديې پوهيږي.

تفسير

له نورو سره احسان او ښېګڼه

الله تعالى په دې ذكر شويو مباركو آيتونو كې مؤمنانو ته شرعي احكام بيان كړي دي چې عمل پرې وكړي او د دنيا او آخرت نيكمرغي يې په برخه شي. په لومړني آيت كې الله تعالى خپلو بندګانو ته امر كړى چې خاص د ده عبادت وكړي او شريك ورسره ونه نيسي. همدارنګه له خپل مور او پلار سره ښېګڼه وكړي او د دوى له پيروي نه سرغړونه ونه كړي. همدارنګه له خپلوانو، يتيمانو، فقيرانو او خپلو او پرديو ګاونډيانو او دوستانو، لكه: مېړه او ميرمن، د سفر ملګري، ټولګيوال او د دفتر همكار، مسافرو، نوكرانو او نورو سره ښېګڼه او احسان وكړي. البته له ذكر شويو خلكو سره احسان او نيكي يو تأكيدي او ضروري امر دى، كه نه احسان او ښېګڼه په اسلام كې په هر حالت كې د مسلمان وجيبه او مسؤوليت دى، لكه چې الله تعالى په بل آيت كې فرمايلي دي: ﴿وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ [البقرة: ١٩٥] يعني نيكي وكړئ يقيناً الله نيكي كوونكي خوښوي.

فعاليت

زده كوونكي دې د خپل ښوونكي په لارښوونه د ګاونډيانو د ډولونو په باره كې او د دوى د هريوه د حقوقو په هكله د اسلام له نظره بحث او څېړنه وكړي او د ټولګيوالو په مخ كې دې شرحه كړي.

د بخل او تكبر بدوالى

په دويم آيت كې الله تعالى بخل او تكبر د دوو ناوړو صفتونو په توګه ياد كړي دى او په ډاګه كړې يې ده چې هغه تعالى د دې دواړو صفتونو لرونكي نه خوښوي. مبارك آيت په مال او علم كې بخل كول دواړه ناوړه كارونه ښودلي دي. اهل كتابو چې د اسلام د پيغمبر ﷺ صفتونه په خپلو كتابونو كې ښه پېژندل، خو پټول يې. د هغوى دا كار تر ټولو ناوړه بخل شمېرل كيږي.

همدارنګه د مدينې يهوديانو به انصارو ته ويل: له محمد ﷺ او يارانو سره يې مالي مرستې مه كوئ چې تاسو به د فقر او بېوزلى سره مخ شئ. الله تعالى د دې بخل او شومتيا په وړاندې دوى ته د ډېر سخت عذاب زيرى وركړ او فرمايي:﴿ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً مُهِيناً﴾.

الله تعالی د منافقانو ډله چې په الله او د آخرت په ورځ ایمان نه لري، خو د خلکو د غولونې او ریا په خاطر څه مالونه صدقه کوي، ملامت کړي او د شیطان دوستان یې معرفي کړي دي. په پای کې یې دوی ته د بدو پایلو او دردناک عذاب وعده ورکړې. بیاهم مبارک آیت منافقان د ایمان تصحیح ته رابللي، ترڅو د نفاق او د الله ﷻ د لعنت له دایرې څخه ووځي، لکه: چې د دوی په هکله فرمایي: ﴿وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ﴾. یعنې څه زیان به دوی ته رسیدلی وای، که چیرې یې په الله او د آخرت پر ورځ ایمان راوړی وای او له هغه څه نه چې الله دوی ته ورکړي یو څه یې نفقه کولای؟!

د لوست ګټې او لارښوونې

د ذکر شویو آیتونو ځینې ګټې او لارښوونې په دې ډول دي.

- ❖ عبادت یوازې او یوازې د الله پاک حق دی او هېڅ شی باید ورسره پکې شریک نه شي.
- ❖ په دې آیت او نورو آیتونو کې له مور او پلار سره ښېګڼه کول د الله پاک د توحید او عبادت پسې متصل ذکر شوي چې د مور او پلار سره د ښېګڼې او درناوي کولو په اهمیت دلالت کوي.
- ❖ له نورو سره ښېګڼه کول د مسلمان دنده او مکلفیت دی.
- ❖ فخر او وياړ چې له غرور او تکبر نه پیدا کیږي د الله ﷻ په وړاندې یو ناوړه او کرکجن عمل دی.
- ❖ بخل او په هغه امر کول حرام کار دی، همدارنګه د علم او پوهې پټول هم حرام دي.
- ❖ د ریا حرمت او دا چې ریا کاران ترټولو زیات بد دي.
- ❖ د نا اهلو ملګرو بدي چې یو بل بدو او ناوړو کارونو ته رابولي.

پوښتنې

١. لومړي مبارک آیت د لسو حقونو په اداء کولو امر کړی، هغه لس حقونه کوم دي؟
٢. په علم او پوهه کې له بخل څخه مراد څه شی دی؟ دیوه مثال په ترڅ کې یې څرګند کړئ.
٣. په پورتني آیت کې د ریا کارانو بدي بیان شوې ده. له ریا کارانو څخه په دې آیت کې کوم کسان مراد دي؟
٤. په تېر شوي آیت کې شیطان د کومو خلکو ملګری ښودل شوی او د شیطان د ملګرتیا پایلې څه دي؟

کورنۍ دنده

د آیتونو او احادیثو په رڼا کې (د علم په خپرولو کې د بخل کولو زیانونه) تر سرلیک لاندې پنځلس کرښې مقاله ولیکئ.

حلاله روزي خوړل او له حرامو ډډه کول

قال الله تعالی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ۝ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ [البقرة: ۱۷۲-۱۷۶]

د ځینو کلمو معناوې

طَيِّبَات: د طیب جمع ده، حلال شیان.

الْمَيْتَةَ: له ذبحې پرته مړ شوی حیوان.

وَالدَّمَ: د ذبحې په وخت کې روانه وینه

أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ: هغه چې د الله ﷻ له نامه پرته د بل چا په نوم ذبحه شوی وي.

اضْطُرَّ: اړایستل شو. د لوږې یا وهلو په وسیله.

غَيْرَ بَاغٍ: بغاوت او تېری کوونکی نه وي.

ولاعَادٍ: له حد نه تېرېدونکی نه وي.

ژباړه

ای مؤمنانو! که تاسې په رښتیا سره د الله ﷻ بندګي کوونکي یاست، نو کوم پاک شیان چې موږ درکړي دي، هغه په ډاډه زړه خورئ او د الله شکر وباسئ.

د الله له لوري که پر تاسې څه بندیز لګول شوی، نو هغه دا دی چې مرداره مه خورئ، د وینې او خنزیر د غوښې له خوړلو ډډه وکړئ او داسې کوم شی مه خورئ چې پرهغه له الله ﷻ نه پرته د بل چا نوم اخیستل شوی وي. هو، که څوک د اړتیا په حالت کې وي او له دغو شیانو څخه کوم شی، پرته له دې چې د الهي حکم د ماتولو اراده ولري یا له حده تېری وکړي، وخوري، نو پرهغه څه وبال اوګناه نشته. الله ﷻ بښونکی او رحم کوونکی دی.

تفسیر

د جاهلیت په زمانه کې د عربو مشرکانو د خپلو پلرونو او نیکونو په پوچ او بې مفهومه تقلید سره هغه حیوانات چې الله ﷻ حلال ګرځولي وو، په مختلفو بهو د بتانو په نامه نذر کول او په ځانونو یې حرام کړي وو. همدارنګه اهل کتابو، په تېره نصاراو او ځینو نورو ملتونو، په خپل باطل ګومان خپل نفس ته په عذاب ورکولو او له مختلفو نعمتونو څخه د ځان په محرومولو الله ﷻ ته نژدیوالی غوښته.

الله تعالی محمدي امت ته په ټولو ملتونو او امتونو غوره والی وباښه او هغه یې وسط او منځګړی امت وګرځاوه. په تېرشویو آیتونو کې الله تعالی مومنانو ته خطاب کړی کوم ښاروي او نور پاکیزه شیان چې الله ﷻ د روزۍ په عنوان تاسو ته حلال کړي دي، هغه وخورئ، خو د دې نعمتونو په وړاندې د خپل پروردګار په الوهیت او ربوبیت اعتراف وکړئ، د الله ﷻ شکر او ستاینه ادا کړئ او دغه الهي نعمتونه د مشرکانو او نورو ملتونو په څېر په ځانونو مه حراموئ، ځکه الله تعالی وینه، د خنزیر غوښه، د هغه حیوان غوښه چې پخپله مړ شوی وي او یا پرې د الله تعالی له نوم پرته د بل چا نوم اخیستل شوی وي، حرام ګرځولي دي، خو سره له دې هم که څوک مجبور او ناچاره شي ، نو له هلاکت نه د ځان ژغورلو لپاره له همدې حرامو شیانو څخه ګټه اخیستلی شي، په دې شرط چې د دې حرامو شیانو په خوړلو کې یې د خپل نفس لذت او خوشحالي مراد نه وي او یا دې حرامو ته په حلالو شیانو غوره والی ورنه کړي. همدارنګه دا حرام خواړه د ضرورت له اندازې زیات ونه خوري، بلکې دومره وخوري چې خپل ځان له هلاکته وژغوري.

په دویم آیت کې الله پاک ځینې شیان حرام کړي دي او مسلمان مکلف دی چې له خوړلو یې ځان وساتي. له شک پرته د نوموړو شیانو په حراموالي کې زیاتې ګټې او حکمتونه شته، ځکه علیم او حکیم خدای په خپل ازلي علم او حکمت سره ښه پوهېږي چې کوم شیان انسانانو ته ګټور او کوم ورته زیانمن دي. نن چې د قرآن مجید له نزول څخه څه د پاسه څوارلس سوه کاله تېر شوي دي، علمي څېړنې ښیي د هغو شیانو خوړل چې اسلام منع کړي دي، لکه: د خوګ غوښه، مرداره، شراب، مخدره توکي، او داسې نور د انسان روغتیا ته په زیان رسولو سربېره د نورو زیاتو اقتصادي او ټولنیزو زیانونو لامل هم کیږي.

د هغو ښارویو د غوښې خوړلو تحریم د آیت بله غوښتنه ده چې له الله پاک څخه پرته د بل چا په نامه ذبحه یا نذر شوي وي. پرته له شکه ذبحه او نذر د لمانځه، روژې، زکات، دعا، رکوع او سجدې په څېر د عبادت له ډولونو څخه دي او له الله ﷻ پرته د بل چا عبادت کول شرک او ناروا عمل دی، ځکه عبادت یوازې او یوازې د الله ﷻ لپاره خاص دی. مسلمانان په هر لمانځه کې په وار وار سره د دې آیت په لوستلو ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ [الفاتحة: ٤] د یو خدای ﷻ سره ژمنه کوي چې یوازې د هغه عبادت به کوي او د هغه سره به هیڅوک په عبادت کې نه شریکوي.

الله تعالی د آیت په آخر کې په مومنانو احسان کړی، عفوه او بښنه یې ورته اعلان کړې او د خپل دین په آسانۍ یې ټینګار کړی.

فعالیت: زده کوونکي دې د خپل ښوونکي په لارښوونه د ﴿غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ﴾ د مفهوم په هکله بحث او څېړنه وکړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

❖الله تعالی په خپلو بندګانو نعمتونه پېرزو کړي دي چې له هغو څخه د حلالې او پاکې روزي په توګه ګټه واخلي او د الله ﷻ شکر او ستاینه وکړي.

❖په مبارک آیت کې حلال شیان د خپل عاموالي او زیاتوالي له مخې شمېرل شوي نه دي، یوازې حرام شیان شمېرل شوي او نومونه یې یاد شوي دي.

❖میته (مردار) هغه حیوان دی چې پرته له ذبحې یې سا وتلې وي.

په مړو حیواناتو کې ټول هغه حیوانات شامل دي، چې زندۍ شوي وي، وهل شوي وي، له کوم لوړ ځای څخه لویدلي وي، په ښکر وهل شوي وي یا ځیرووونکو حیواناتو نیم خوړلي وي او یا د ژوندي حیوان له بدن څخه کومه ټوټه غوښه پرې شوې وي.

❖همدارنګه خوږ پیغمبر ﷺ په صحیح حدیث کې د څېرووونکو حیواناتو او پنجې لرونکو مرغانو له خوړلو منع کړې او هغه یې حرام ګرځولي دي.

❖ماهی(کب) او ملخ د پیغمبر ﷺ د دې حدیث پر بنسټ د مردار حیوان له حکم څخه خارج دي، چې فرمایي: "أحلت لنا میتتان ودمان: السمك والجراد والکبد والطحال" یعنې موږ ته دوه مړه او دوه وینې حلالې شوې دي: ماهی او ملخ، ینه او توری.

❖حرامه وینه هغه ده چې له ژوندي حیوان څخه یا د حیوان د ذبحې په وخت کې جاري شوې وي، خو کومه وینه چې له غوښې سره ګډه ده، هغه حرامه نه ده، خوړل یې باك نه لري.

❖د خوګ غوښه، غوړي، پوستکی او ټول اجزاء یې په حرمت کې شامل دي.

❖الله تعالی د ذکر شویو حرامو شیانو خوړل د ضرورت او ناچارۍ یعنې د نفس د هلاکت له ویرې په دې شرط روا کړي، چې په آیت کې راغلې استثناوې مراعات شي.

پوښتنې

١. د لاندې کلمو او لغاتو معنا روښانه کړئ:

(الْمَیْتَةَ، وَالدَّمَ،أُهِلَّ بِهِ لِغَیْرِ اللَّهِ، اضْطُرَّ، غَیْرَ بَاغٍ، عَادٍ)

٢. کوم شیان دي چې په آیت کې حرام ګڼل شوي دي؟

٣. د مردارو حیواناتو له ډلې څخه کوم حیوانات مستثنا دي؟ په نبوي حدیث یې ثابت کړئ.

٤. حرامه وینه کومه ده؟ واضحه یې کړئ.

٥. له ﴿وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَیْرِ اللَّهِ﴾ څخه مراد څه شی دی او ولې د محرماتو په ډله کې راغلی دی؟

٦. مسلمان په کوم حالت او د کومو شرطونو لاندې کولای شي له حرامو شیانو ګټه واخلي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د بېلابېلو حرامو خوړو د صحي او ټولنيزو زيانونو په اړه شل کرښې مقاله وليکي.

د الله ﷻ په لار کې انفاق (مال لګول)

قال الله تعالى: ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ۝ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝ قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾ [البقرة: ۲۶۱-۲۶۴]

د ځينو کلمو معناوې

يُضَاعِفُ: زياتوي، څو برابره کوي يې.

مَنّاً: احسان بارول، د خيراتونو يادونه د فخر، وياړ او غوره والي غوښتلو په نيت.

أَذىً: آزار ورکول په بده او ناوړه خبره چې عزت ته يې زيان ورسيږي.

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ: نېکه او ښه وينا.

مَغْفِرَةٌ: ښښنه د فقير او درويزه ګر له بد چلن څخه تېرېدنه.

غَنِيٌّ: ذاتي بډای چې هيڅکله نه محتاجيږي.

حَلِيمٌ: عفوه کوونکی، جزا ورکولو ته بېړه نه کوونکی.

صَفْوَانٍ: ښوية تيږه.

وَابِلٌ: سخت باران.

صَلْداً: لغړه، له خاورو پاکه.

ژباړه

کوم خلک چې خپل مالونه د الله ﷻ په لاره کې لګوي د هغو د لګښت مثال داسې دی، لکه چې يوه دانه وکرله شي او له هغې نه اووه وږي زرغون شي او په هر وږي کې سل داني وي، په همدې ډول کله چې د چا عمل ته د الله ﷻ خوښه شي، زياتوالی پکې راولي هغه هم پراخوونکی او هم د علم څښتن دی.

کوم خلكك چې خپل مالونه د الله ﷻ په لار کې لګوي او له لګښت نه وروسته پاسلونه نه کوي (احسان نه بار وي)، نه آزار ورکوي، د هغو ثواب د هغو له رب سره دی او پر هغو څه وېره، ترهه، غم او خپګان نشته.

یوه خوږه خبره کول او له یوې ناوړې خبرې نه تېرېدل له هغه خیرات نه ډېر ښه دي چې وروپسې ازارول وي، الله ﷻ بې نیازه دی او زغم د هغه صفت دی.

ای مؤمنانو! خپل خیراتونه په پاسلونه او ازار رسولو د هغه چا په څېر مه باطلوئ چې خپل مال مازې خلکو ته د ښودلو لپاره لګوي، نه یې پر خدای ﷻ ایمان وي او نه د آخرت په ورځ، د هغه د لګښت مثال داسې دی، لکه: یوه ښویه تیږه چې دوړه پرې ناسته وي، کله چې سخت باران پرې وورېږي، ټوله دوړه ترې یوسي او تیږه هماغسې ښویه سوتره پاتې شي. دې خلکو چې په خپل ګومان سره د خیرات کومه نیکي ګټلې ده له هغې نه هیڅ شی، د هغو لاس ته نه ورځي او کافرانو ته الله ﷻ سمه لاره نه ښيي.

تفسیر

د نازلېدلو سبب

د یو روایت له مخې دا مبارک آیت ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ...﴾ د حضرت عثمان بن عفان او عبد الرحمن بن عوف په هکله نازل شوی. عثمان بن عفان د تبوك په غزا کې د اسلام لښکر مجهز کړ او عبدالرحمن بن عوف خپله نیمه پانګه، چې څلور زره در همه وه، د تبوك د غزا په خاطر د اسلام پیغمبر ﷺ ته وړاندې کړه . د الله رسول ﷺ داسې دعا ورته وکړه: الله ﷻ دې په هغه څه کې چې خیرات او صدقه دې کړل او په هغه څه کې چې ځان ته دې وسپمول، برکت واچوي. همدارنګه د عبدالرحمن بن سمره د روایت مطابق کله چې عثمان بن عفان زر دیناره د نبی کریم ﷺ په حضور کې کېښودل، نبي کریم ﷺ د خوشحالۍ په حال کې دا روپۍ په خپلو مبارکو لاسونو لاندې باندې کولې، ویې فرمایل:" لویه خدایه، زه هم ترې راضي شوم او ته هم ترې راضي اوسه."

د الله ﷻ په لار کې د مال لګولو څو برابره اجر

مفسرینو کرامو ویلي دي چې د ذکر شویو آیتونو حکم هر هغه مخلص نفقه ورکوونکي ته شامل دی چې خپل مال یې د الله ﷻ په لاره کې لګولی وي، قرآن کریم یې حالت د هغه تخم له دانې سره تشبیه کړی چې په حاصلخیزه ځمکه کې شنه شي، ښه وده وکړي او اووه وږي راوباسي چې په هر وږي کې سل دانې وي. دا ښایسته تشبیه هغه روښانه تعبیر دی چې الله تعالی د خپلو مؤمنو بندګانو د سوچه او ښایسته عملونو اجر او

ثواب داسې درنوي، لکه: هغه روغه دانه چې په ښه حاصل ورکوونکې ځمکه کې وکرل شي او ښه زيات حاصل ورکړي.

بيا مبارك آيت بيانوي چې الله تعالی د الله په لارکې د مال لګوونکو اجر او ثواب څو برابره کوي، بلکې د صدقې او مال لګولو اجر او ثواب د انفاق کوونکي حالت ته په پام سره تر اووه سوه چنده زيات ورکوي. لکه: چې الله ﷻ فرمايلي دي: ﴿والله يُضَاعِفُ لِمَن يَشَآءُ﴾. هرکله چې صدقه په خالص نيت له سالم زړه څخه، له پاك نفس څخه او د حلال مال څخه په مناسب ځای کې ورکړل شي، په باوري توګه د هغې ثواب څو برابره، بلکې بې حسابه دی، ځکه د الله ﷻ فضل، احسان او بښنه حدود نه لري. له همدې امله مبارك آيت په دې لويه وعده ختم شوی: ﴿والله وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ يعنې په خپل پراخ فضل او علم سره هر انسان ته د ده د نيت او عمل برابر بدله ورکوي.

احسان بارول او ازار رسول صدقې باطلوي

ورپسې آيت کې پر محتاج او درويزګر باندې د صدقه کوونکي احسان بارول او ازار رسول په سختو ټکو غندل شوي دي. دغه مبارك آيتونه ټينګار کوي، لکه: څرنګه چې الله ﷻ تعالی د مخلصانه صدقې او د الله ﷻ په لاره کې د لګښت اجر او ثواب څو برابره کوي او خاوند يې له هرډول ويرې او انديښنو څخه په خپل امان کې ساتي، په همدې اندازه هغه صدقه او انفاق چې د ريا او احسان بارولو او ازار رسولو سره مل شي، باطل او بې اغېزې کيږي او څښتن يې په دنيا او آخرت کې د سخت عذاب وړ ګرځي. په مبارك آيت کې د احسان بارولو او ازار رسولو څخه مقصد دا دی چې صدقه کوونکی د توهين او سپکولو په نيت صدقه اخستونکي ته خپله مرسته او صدقه وريادوي او احسان پرې اچوی او يا په بل ډول ورته ضرر او زيان رسوي. له همدې امله الله پاك فرمايي چې فقير، محتاج او درويز ګر ته نېکه خبره کول له هغې صدقې څخه غوره دي چې له ضرر او زيان سره مله وي، ځکه نېکه خبره او د درويزګر د ټينګار په مقابل کې هغه ته عفوه او بښنه، له يوې خوا د درويزګر د نفس د پاکۍ، مينې او محبت لامل ګرځي او له بلې خوا اجر او ثواب پرې حاصلېږي، خو هغه صدقه او انفاق چې له احسان او منت سره مل وي، د فقير او محتاج د زړه ماتيدو او بې عزتۍ لامل ګرځي او د هغه رنځ او درد زياتوي.

د اسلام د پیغمبرﷺ صحیح حدیث دی چې: «الکلمة الطیبة صدقة»[1] یعني: ښه خبره صدقه ده.

وروستي آیت د تهدید او وېرولو په لهجه مؤمنانو ته خطاب کړی او په صدقه کولو کې یې له احسان بارولو او ضرر رسولو څخه منع کړي دي، ځکه احسان بارول او ضرر رسول د صدقې او مال لګولو ثواب د الله ﷻ په نزد له منځه وړي او صدقه کوونکی د خلکو له منني او احسان څخه هم محروموي. له ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت دی چې د الله ﷻ پیغمبرﷺ فرمایي: "لا یدخل الجنة مدمن خمر، ولا عاق لوالدیه، ولا منّان"[2] یعني: عادتي شراب څښونکی، د مور او پلار عاق(نامنونکی) اولاد او احسان باروونکی جنت ته نه شي داخلیدای.

مبارک آیت هغه صدقه چې احسان بارول او ځورول ورسره مل وي، له هغه منافق سره تشبیه کړې چې د ریا او ځان ښودنې په خاطر صدقه کوي او د الله ﷻ له اجر او ثواب څخه محروم وي. مبارک آیت مؤمنانو ته خطاب کوي چې خپلې صدقې او نفقې په احسان بارولو او ځورولو مه باطلوئ، ترڅو د هغه منافق په څېر نه شئ چې ریایي او نمایشي اعمال یې له منځه تللي وي. د احسان بارولو او ځورولو سره مل صدقه د هغې تیږې په څېر ده چې لږه دوړه پرې پرته وي، خو د سخت باران د اورېدو له امله تیږه له دوړو او ګرد څخه پاکه شي او هیڅ حاصل نه ورکوي.

د منافق د ریایي اعمالو حالت همداسې دی چې د الله ﷻ په دربار کې اجر او ثواب نه لري او نه له هغه څخه څه ګټه په لاس راوړي او الله ﷻ کافرانو ته چې کفر یې پر ایمان غوره ګڼلی، د ګټې په لوري هدایت نه کوي.

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې په صدقې او مال لګولو کې د احسان د بارولو او ځورولو په هکله څو داسې نمونې، چې زموږ په ټولنه کې رواج لري، بیان کړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

له مبارکو آیتونو څخه لاندې ګټې او لارښوونې ترلاسه کیږي:

- د صدقه کوونکي لپاره د صدقې اونفقې غوره والی او د هغې ګټې او پایلې.
- د الله ﷻ په لارکې په مال لګولو باندې د احسان اچولو او ځورولو حراموالی.

۱- صحیح البخاری، صحیح مسلم حدیث ۱۰۰۹.
۲- النسائي في سننه الکبری ج ۳/ ص ۱۷۶ حدیث: ۴۹۲۰.

❖ په دنيا کې د خلکو له منښې او احسان او په آخرت کې د الله ﷻ له اجر او ثواب څخه د احسان باروونکي صدقه ورکونکي بې برخې والی.
❖ محتاج او فقير ته په ښه اونيکه خبره ځواب ورکول او درويزه ګرته د نبي کريم ﷺ د حديث "الكلمة الطيبة صدقة". سره سم د سوال په ټينګار او بد خويي عفوه او تېريدنه.
❖ د ريا حراموالی، لکه: چې پيغمبر ﷺ فرمايي: "وَإِيَاكُمْ وَالرِيَاءَ فَإِنَّه الشِرْكُ الأَصْغَر". يعني: له ريا څخه پرهيز وکړئ ځکه ريا وړوکی شرک دی.

پوښتني

١. لاندې کلمې او لغات معنا کړئ:
(يُضَاعِفُ- مَنّاً- أَذىً- مَغْفِرَةٌ- صَفْوَانٍ- وَابِلٌ- صَلْداً)
٢. ددې آيت ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ﴾ د نزول لامل شرحه کړئ؟
٣. الله پاک کوم ډول صدقې قبلوي؟
٤. الله ﷻ څرنګه صدقې څو برابره کوي؟ په مبارک آيت استدلال وکړئ.
٥. له احسان او ځورولو سره مل صدقه څرنګه ده؟ دمثال په ترڅ کې يې شرحه کړئ.
٦. د درويز ګر په وړاندې نېکه خبره صدقه ده، د دې جملې معنا روښانه کړئ.
٧. الله تعالی هغه صدقه ورکوونکی چې په صدقې پسې احسان اچوي او ځورول کوي له جنته محروم کړی، په دې هکله حديث نقل کړئ.
٨. مبارک آيت هغه صدقه ورکوونکی چې له صدقې څخه وروسته احسان باروي او يا ځورول کوي له ريا کار منافق سره تشبيه کړی. دا تشبيه شرحه کړئ.
٩. له احسان او اذيت سره مل صدقه په آخري آيت کې څرنګه تشبيه شوې ده؟ واضحه يې کړئ.

شپاړسم لوست

په قرآن کریم کې انساني مساوات

قال الله تعالی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ۞ قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۞ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ [الحجرات: ۱۳-۱۵]

د ځینو کلمو معناوې

شُعُوبًا: د شعب جمع، ډېر خلک چې یو واحد اصل سره جمع کړي وي.

قَبَائِلَ: د قبیلې جمع ده د شعب یوه څانګه.

لِتَعَارَفُوا: ترڅو له یو بل سره وپېژنئ.

أَكْرَمَكُمْ: ستاسو تر ټولو درووند او عزتمن.

لَا يَلِتْكُمْ: له تاسو څخه نه کموي.

لَمْ يَرْتَابُوا: شک او شبهه یې ونه کړه.

ژباړه

ای خلکو! موږ تاسي له یوه نارینه او یوې ښځې څخه پیدا کړئ او بیا مو تاسې قومونه او قبیلې وګرځولئ، ترڅو یو تر بله وپېژنئ. په حقیقت کې د الله ﷻ په نزد له تاسې نه تر ټولو زيات عزتمن هغه څوک دی چې په تاسو کی تر ټولو زیات پرهېزګار وي. په باوري ډول الله ﷻ پر هر څه پوهېدونکی او باخبره دی.

اعرابو(دکلي او بانډې اوسيدونکو) وویل: موږ ایمان راوړی. دوی ته ووایه تاسو ایمان نه دی راوړی، بلکې داسې ووایئ چې موږ اطاعت کوونکي شو، ایمان لا تر اوسه ستاسې په زړونو کې داخل شوی نه دی. که تاسې د الله ﷻ او د هغه د رسول فرمانبرداري غوره کړئ، نو هغه به ستاسې د عملونو په اجر کې څه کموالی را نه ولي. په باوري ډول الله ﷻ غفور او رحیم دی.

په حقیقت کې خو مؤمنان هغه دي چې پر الله ﷻ او د هغه پر پیغمبر ﷺ یې ایمان راوړ. بیا هغوی څه شک ونه کړ او په خپلو مالونو او سرونو سره یې د الله ﷻ په لاره کې جهاد وکړ. هغوی رېښتوني خلک دي.

تفسیر

د بشریت د اصل یووالی

الله تعالی په لومړني مبارك آیت کې ټول انسانان مخاطب کړي او ټینګار یې کړی چې تاسې مې له یو واحد اصل څخه پیداکړي یئ چې آدم او حوا دي. بیا مې تاسې د کورنیو او قبیلو او ډلو په بڼه وګرځولئ، ترڅو د نسب، خپلولی، قبیلو او ډلو په پېژندلو سره د یوې روغې او نیکې ټولنې په منځ ته راوړلو یو له بل سره مرسته وکړئ، نه د حیواناتو په څېر چې خپل اصل او نسب نه پېژني او د عقل او پوهې له نعمت څخه محروم دي. په دې وجه قرآن کریم د داسې انساني وحدت لپاره دعوت کوي چې د عدل، مساوات، محبت او وروړګلوی پر بنسټ ولاړ وي.

باید ویوهېږو چې په نړۍ کې د پرمختګونو او تمدنونو رامنځته کېدل د انسانانو له یو بل سره د پېژندګلوۍ نتیجه ده، ځکه پېژندګلوي تفاهم رامنځته کوي او تفاهم د تعاون لامل کیږي.

همدارنګه قرآن کریم په دې مبارك آیت کې د رنګ، نژاد او جنسیت توپیرونه په پام کې له نیولو سره پرته، د انسان حقوق اعلان کړي چې ټول انسانان په نسب کې سره وروڼه دي او د دوی انساني عزت او کرامت خوندي دی، ځکه انسان د الله ﷻ عزتمن مخلوق او د ځمکې پر مخ د ده خلیفه دی. ټول انسانان یو واحد اصل ته رسیږي چې آدم او حوا علیهما السلام دي، خو هغه څه چې د دوی ترمنځ د غوره والي معیار دی هغه دیني ارزښتونه او د الله ﷻ او رسول اطاعت او پیروي ده. د اسلام ستر پیغمبر ﷺ فرمایلي: "إن الله لا ینظر إلی صورکم وأموالکم، ولكن ینظر إلی قلوبکم وأعمالکم"[۱] یعنې الله ﷻ ستاسو څېرو او سرمایو ته نظر نه کوي، بلکې ستاسو زړونو او عملونو ته ګوري.

په دې ترتیب قرآن کریم د بشریت ټول اختلافات او توپیرونه یوې خوا ته پرېښې او انسانان یې د توحید او تقوا تر بیرغ لاندې راوستلي دي، ترڅو د یو بل په مرسته او کومك د الله ﷻ عبادت وکړي او د خپلولۍ او عصبیت له ټولو ډولونو او جاهلانه دعوو او نانډریو څخه ځانونه لیرې وساتي، لکه: څرنګه چې د اسلام پیغمبر ﷺ اعلان کړی: «كلكم بنو آدم، وآدم خلق من تراب. ولینتهین قوم یفتخرون بآبائهم، أو لیکونن أهون علی الله تعالی من الجعلان»[۲] یعنې تاسو ټول د آدم اولاده یاست او آدم له خاورې پیدا شوی. باید هر قوم یا ډله په اصل او نسب له ویاړ څخه ځان وژغوري، پرته له هغه څخه د الله تعالی په دربار کې به له «جِعلان»[۳] څخه هم ټیټ او بې ارزښته وي.

۱- روایت مسلم.

۲- تهذیب سنن أبي داؤود ج۲/۴۷۱.

۳- (جعلان) دجیم په زیر هغه وړه حشره ده چې د حیواناتو د خوشایو سره ژوند کوي او خوراك يې د حیواناتو نجاست دی او هرکله چې خوشبویي ورته ورسیږي مري.

د ايمان او اسلام نعمت

وروسته له دې چې قرآن مجيد دا اصل اعلان او تثبيت کړ چې ټول انسانان يوې مبدې او اصل ته راګرځي او دغوره والي او بهترۍ معيار د بني ادمانو په منځ کې تقوا او نيک عمل دی، بيا مبارکو آيتونو بيان کړی چې يوازې د ايمان کلمه کافي نه ده، بلکې بايد قلبي تصديق او د اسلام د اوامرو او نواهيو ظاهري اطاعت او عملي التزام ورسره ملګری وي، ترڅو الله ﷻ ته د منلو وړ وګرځي.

په نبوي پير کې په بانډه چيانو کې داسې کسان وو چې په ژبه يې د ايمان دعوه کوله، خو زړونه يې په دنيا او دنيوي ګټو مشغول وو، نو ځکه الله تعالی خپل پيغمبر ﷺ ته امر وکړ هغوی ته ووايي چې يوازې په ژبه د ايمان په څرګندولو تاسو حقيقي مؤمنان نه ګڼل کيږئ، ترڅو زما رسالت تصديق نه کړئ او د الله او رسول ټولو اوامرو او نواهيو ته تسليم نشئ. په دې توګه مبارکو آيتونو د ايمان حقيقت بيان کړی، فرمايي: ﴿إِنَّمَا المؤمنون الذين آمَنُواْ بالله وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُواْ وَجَاهَدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ الله أولئك هُمُ الصادقون﴾ يعني حقيقي مومنان هغه کسان دي چې پر الله ﷻ او د الله ﷻ پر پيغمبر ﷺ ايمان راوړي او په خپلو عقيدوکې هيڅ شک او شبهې ته لاره نه ورکوي او پر باطل باندې د حق د برلاسی په لار کې ځان او مال نه سپموي، همدا رښتيني مؤمنان دي.

مفسرين وايي: دغه مبارک آيت په دې دلالت کوي چې ايمان د اسلام په نسبت خاص دی، لکه څرنګه چې د جبرايېل په حديث کې لومړی د اسلام پوښتنه شوې بيا د ايمان او وروسته د احسان. يعني له عام څخه خاص ته ارتقا شوې ده، نو ايمان او اسلام يو د بل بشپړوونکي دي او يو پرته له بله کفايت نه کوي.

د يو روايت له مخې په نهم هجري کال چې د(عام الوفود) په نامه ياد شوی، د بنی اسد د قبايلو هيئت له خپلو زياتو وګړو سره د پيغمبر ﷺ حضور ته راغی او خپل اسلام يې اعلان کړ. د احسان بارولو په قصد يې د الله پيغمبر ﷺ ته څرګنده کړه چې موږ د خپلې قبيلې له ټولو وګړو سره پرته له جنګه اسلام راوړ، په داسې حال کې چې نورو قبايلو له تاسره جنګونه وکړل. دوی په دې کلمو سره غوښتل په پيغمبر ﷺ احسان بار کړي او په عين حال کې سوغاتونه او ډالۍ ترلاسه کړي. په دې وخت کې د الحجرات سورت آخري مبارک آيتونه د دوی په هکله نازل شول او امر يې وکړ چې د اسلام راوړلو په دعوه پر پيغمبر ﷺ باندې احسان مه باروئ، بلکې که تاسو په خپله دعوه کې رښتيني ياست بايد د پروردګار د احسان منځه وکړئ چې تاسو يې د ايمان او اسلام په نعمت مشرف وګرځولئ. مبارکو آيتونو د دوی پټ نيتونه ښکاره کړل او د اسلام د پيغمبر ﷺ په ژبه يې دوی ته ښوونه وکړه چې يوازې په ژبه د ايمان دعوه ونه کړي، بلکې دا ايمان په زړونو تصديق کړي او د الله ﷻ او د الله د رسول د ټولو اوامرو او نواهيو په وړاندې تسليم او غاړه کيږدي، ترڅو ايمان يې د الله ﷻ په وړاندې د قبول وړ شي.

دا مبارک آیت یو لوی اصل تثبیت او تأییدوي چې ډېر وختونه انسانان او حتی ځینې مؤمنان هم له هغه څخه غافل او بې پروا وي. په اصل کې لوی نعمت چې الله تعالی یې د ځمکې پر مخ په کوم بنده پیرزو کوي، د ایمان نعمت دی چې له ټولو نعمتونو څخه غوره او لوړ دی. د ایمان نعمت چې هرکله د انسان په زړه کې ځای ونیسي، نوبل هېڅ شی به له هغه څخه لوړ او ارزښتناک نه وي. انسان د ایمان په نعمت سره له خپل اصل او مبدأ خبرېږي او له خپل پیداکوونکي او پالونکي سره اړیکې پیدا کوي.

د لوست ګټې او لارښوونې

په دې لوست کې ګټې او لارښوونې په لاندې ډول دي.

- د ټولو انسانانو پیدایښت یو واحد اصل (آدمعليه السلام) ته راګرځي.
- په نسب او نژاد ویاړ کول حرام دي.
- انساني توپیرونه د پېژندنې او له یو بل سره د مرستې لپاره دي، نه دا چې یو پر بل غوره والی رامنځته کړي.
- د انسانانو په منځ کې د غوره والي او عزت معیار تقوا ده.
- له عملي مخالفت سره په ژبه د ایمان ښرګندونه اسلام ته د قبول وړ نه ده.
- ایمان د اسلام په پرتله خاص دی.
- د توکم، ژبې، سیمې او سمت پر بنسټ د انسانانو تر منځ توپیر کول حرام دي.

پوښتنې

۱. قرآنکریم د انسانانو د پیدایښت اصل څرنګه ویني؟ په قرآني آیت استدلال وکړئ.
۲. د انسانانو ترمنځ توپیر او اختلاف او په قبیلو او ډلو د دوی وېش څه فایده لري؟
۳. د غوره والي او بهترۍ معیار د قرآنکریم له نظره څه شی دی؟ د قرآني آیت په رڼا کې یې واضح کړئ؟
٤. په نسب، توکم او ژبې ویاړ کول د اسلام له نظره څه حکم لري؟ په آیتونو او نبوي احادیثو یې واضح کړئ.
۵. کومې قبیلې د خپل اسلام راوړلو احسان په پیغمبرﷺ باندې اچولو او د قرآن ځواب دوی ته څه و؟
٦. د ایمان او اسلام ترمنځ توپیر څه دی؟

کورنی دنده

د انساني مساوات اصل او د انسانانو ترمنځ د غوره والي معیار په نظر کې ونیسئ او په دې هکله یوه مقاله ولیکئ.

د الله ﷻ د خاصو بندګانو صفتونه

قال الله تعالى: ﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا۝ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا۝ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا۝ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا۝ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾ [الفرقان: ۶۳-۶۷]

د ځينو کلمو معناوې

هَوْنًا: په عزت اوآرامتيا.

قَالُوا سَلَامًا: روغه خبره او له ګناه څخه منع کوونکې.

سُجَّدًا وَقِيَامًا: سجده کوونکي، په تهجد لمانځه کې درېدونکي.

غَرَامًا: پيوست او ملګرى.

سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا: بد اوناوړه استوګنځى.

لَمْ يُسْرِفُوا: اسراف اوله حده تېريدنه يې ونه کړه.

لَمْ يَقْتُرُوا: تنګي يې ونه کړه، بخل يې ونه کړ.

قَوَامًا: اعتدال د اسراف او بخل ترمنځ.

ژباړه

د رحمان ذات اصلي بندګان هغه دي چې پر ځمکه باندې آرام ځي او کـه جـاهلان يـې مخې ته راشي ، نو وايي تاسې ته سلام.

هغه کسان چې د خپل پروردګار په وړاندې په سجدو او قيام شپې تېروي.

هغه کسان چې دعاګانې کوي چې اى زمـوږ پروردګـاره! مـوږ د دوزخ لـه عذابـه وساته! بېشکه دهغه عذاب راپسې کېدونکى دى.

هغه ډېر ناکاره استوګنځى او ځاى دى.

هغه کسان چې کله لګښت کوي، نو نه بې ځايه لګښت کـوي اونـه بخيلـې کـوي، بلکـې دهغو لګښت د دغو دواړو سرحدونو په منځ کې په منځلاريتوب ولاړ وي.

تفسیر

د الله ﷻ د خاصو بندگانو صفتونه

کله چې پېغمبر ﷺ مشرکان د رحمان خدای ﷻ عبادت ته راوبلل، نو هغوی په انکار او جاهلانه توگه پوښتنه وکړه، رحمان څوك دی؟ الله تعالی په دې مبارکو آیتونو کې خپل خاص بندگان د« رحمان د بندگانو» په نامه وستایل او د دوی صفتونه یې وشمېرل، ترڅو د هغو په واسطه رحمان خدای ﷻ ښه وپېژندل شي. په دې مبارکو آیتونو کې الله تعالی مؤمنانو ته، چې دوی یې خپل ځان ته منسوب کړل، د ﴿ عِبَادُ الرَّحْمَنِ ﴾ د عزت او غوره والي مقام وباښه.

دې مبارکو آیتونو د سورت تر پایه د الله ﷻ خاص بندگان په اتو مبارکو صفتونو ستایلي دي. د الله ﷻ د دې خاصو بندگانو صفتونه د دوی له نفسونوسره، د دوی له پروردگار سره، له ټولنې سره او د ټولنې له پاکی او پرمختگ سره چې دوی په کې ژوند کوي تړاو لري. په دې ترتیب ټول هغه صفتونه چې مبارکو آیتونو د رحمن ذات د خاصو بندگانو لپاره بیان کړي دي په څلورو محورونو کې خلاصه شوي دي.

ددې صفتونو یوه برخه په دیني او ایماني کمالاتو پورې اړه لري چې مؤمنان په دې کمالاتو ستایل شوي او په ﴿ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا ﴾ مبارك آیت کې لیدل کیږي.

دویمه برخه د مشرکانو او فاسقانو ناوړه او د گمراهۍ صفتونه راښیي چې مؤمنان باید له هغو څخه ځان وژغوري او دا صفتونه په﴿وَالذِيْنَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللهِ إِلهاً آخَر..﴾ اوپه نورو وروستیو آیتونوکې لیدل کیږي.

ددې صفتونو یوه بله برخه د اسلام له لارښوونو څخه عبارت ده چې رښتیني مؤمنان باید په هغو عمل وکړي او لازم یې وگڼي چې هغه: ﴿ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا﴾ او ﴿ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا﴾ او د سورت نور آیتونو دي.

د دې غوره او نیکو صفتونو بله برخه د ژوند د حالت سمون او ښه کول دي چې مؤمنان یې د الله ﷻ له درباره غواړي، ترڅو الله ﷻ یې ورپیرزو کړي چې دا مبارك آیتونه ﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾ یې رانغاړي.

له خلکو سره ښه چال چلند

د رحمان ذات د خاصو بندګانو له صفتونو څخه دا دي چې کله د ځمکې پر مخ روان وي، نو په خاکسارۍ او تواضع سره ځي﴿الذين يمشون على الأرض هوناً﴾. هدف دا چې د متکبرو، مغرورو، بدکارو او مفسدينو په څير په لاره نه درومي، بلکې په آرام، عزت او تواضع ګرځي، هو! په لاره تلل د انسان شخصيت څرګندوي، لکه: چې الله تعالی په قرآن کريم کې فرمايي: ﴿وَلاَ تَمْشِ فِي الأرض مَرَحاً إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الأرض وَلَن تَبْلُغَ الجبال طُولاً﴾ [الإسراء: ۳۷] يعني: د ځمکې پر مخ په ناز، وياړ اونخرو مه ځه! يقيناً ته نه په خپل قدم ځمکه شکولی شې اونه په لوړوالي کې غرونوته رسيدای شې. البته پر لارې له دروند تګ څخه دا مطلب نه دی چې سړی د عجز او کمزورۍ او يا د تظاهر په ډول پر لاره لاړ شي، پيغمبرﷺ چې کله پر لاره تللو داسې به معلومېده چې ځمکه يې تر پښو لاندې کش کيږي. همدارنګه عمربن خطابؓ يوځوان وليد چې ډېر نرم او په مات زړه پر لاره روان دی، نوله هغه څخه يې پوښتنه وکړه: په تاڅه شوي دي؟ آيا ناروغ يې ؟ ځوان ووېل نه، نو دغه وخت حضرت عمرؓ هغه ځوان پر دُره وواهه او ده ته يې امر وکړ چې پر لاره ښه تکړه او جګ جګ ولاړشي[1]. اسلام دعزت او قوت دين دی اوعزت او قوت له تکبر سره توپير لري، لکه: څرنګه چې په غرور او تکبر پر لاره تلل حرام او ناوړه کار دی په همدې توګه په کمزورۍ، ستومانی او تظاهر تګ هم د اسلام له نظره بد او د منلو وړ نه دی.

همدارنګه دا د رحمان ذات بندګان چې کله په خپلو معاملو کې له ناپوهو او جاهلانو سره مخامخ کيږي له هغوی سره په بالمثل چال چلند معامله نه کوي او بدی ته په بدی ځواب نه ورکوي، بلکې د سلام په ويلو او حکيمانه خبرو د دوی له شر څخه ځان په امن کې ساتي، البته نه د بيوسی او ويرې له امله، بلکې له دې امله چې وخت ضايع نشي او هسې په بې ګټې کار بوخت نشي، نو د داسې خلکو په خبرو دې سترګې پټې او غوږونه کاڼه کړي.

فعاليت

پر لارې د تکبر او غرور او يا تظاهر له مخې تګ په اړه په خپلو کې خبرې اترې وکړئ او له خپل چاپېريال، ماحول او ټولنې څخه څو نمونې وړاندې کړئ.

۱- التفسيرالوسيط للطنطاوی، تفسير آيت ٦٣ سوره‌ء الفرقان.

د رحمان پروردگار عبادت

هغه څه چې وويل شول د الله تعالی د خاصو بندګانو صفتونه او په ورځنيو چارو کې د خلکو سره د هغوی د چلن په اړه وو، خو د شپې له خوا د الله ﷻ په در بار کې د دوی دنده د خپل پروردګار عبادت، دعا او هغه ذات ته زاری دي: ﴿وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّداً وَقِيَاماً﴾ د رحمان خدای ﷻ خاص بندګان هغه کسان دي چې د شپې څه برخه د سجدو او قيام په حال کې د خپل پالونکي په حضور کې تېروي، ځکه شپه د خشوع ښه وخت او بنده په کې له ريا څخه خوندي وي. بيا مبارك آيت د رحمان «الله» د خاصو بندګانو له دعاګانو څخه يوه ګوښه بيانوي او فرمايي: ﴿والذين يَقُولُونَ رَبَّنَا اصرف عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ﴾ پروردګاره! د جهنم له عذاب څخه مو وساته چې سخت هلاکوونکی او دردوونکی عذاب دی. دا خشوع، زاری او وېره د الله ﷻ د رښتينو بندګانو د ژور ايمان او تصديق ثمره ده.

په انفاق کې اعتدال او ميانه روي

د رحمان خدای ﷻ د خاصو بندګانو بل صفت، اعتدال او ميانه روي ده چې له اسراف او بخل دواړو څخه پرهيز کوي او په منځنۍ لاره درومي: ﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾. ځکه چې اسراف او بخل دواړه ناوړه خويونه دي او دواړه خويونه د وګړو او ټولنې د فساد لامل ګرځي. اسراف د افرادو او ټولنې د نفسونو او مالونو فاسدوونکی دی. همدا راز بخل او سختي د ټولنې د آبادۍ او سوکالۍ په لاره کې له مال څخه د ګټې د نه اخيستلو لامل ګرځي چې په دې توګه دواړه ناوړه صفتونه دي او په ټولنه کې د زيان او ستونزو د رامنځته کېدو لامل ګرځي. په مال لګولو کې اعتدال اوميانه روي د هوښيارانو له ځانګړتياوو او د ايمان له صفتونو څخه شمېرل کېږي چې ټولنې ته نيکمرغي، سوکالي او آرامي راولي.

دا يوه برخه د رحمان خدای ﷻ د خاصو بندګانو ځينې صفتونه دي چې قرآن کريم په پورتنيو مبارکو آيتونو او د دې سورت په وروستيو آيتونو کې ذکر کړي دي او د همدې نيکو صفتونو په خاطر قرآن کريم د الله ﷻ خاصو بندګانو ته د جنت د ډېرو لوړو درجو او تل پاتې نعمتونو زيری ورکوي.

د لوست ګټې او لارښوونې

په دې لوست کې ګټې او لارښوونې په لاندې ډول دي:

❖ د رحمان خدای ﷻ د خاصو بندګانو د صفتونو بیان چې د دوی د صفتونو د پېژندنې په وسیله د رحمان پروردګار پېژندنه لازیاته حاصلیږي.

❖ په تګ کې د وقار، اطمینان او آرامۍ فضیلت.

❖ په نیکۍ سره د بدۍ د ځواب ورکولو فضیلت.

❖ په عبادت سره د شپې په ویښه تېرولو او د دوزخ له اوره د وېرې فضیلت.

❖ د الله ﷻ په لاره کې په اعتدال اومیانه روۍ سره د مال لګولو فضیلت او د اسراف او بخل دواړو ناوړو خویونو څخه ځان ساتل.

پوښتنې

١- دلاندې کلمو او لغاتو معناوې څرګندې کړئ:

(هَوْنًا- قَالُوا سَلَامًا- غَرَامًا- سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا- لَمْ يُسْرِفُوا- لَمْ يَقْتُرُوا- قَوَامًا)

١. د لوست د آیتونو د نزول سبب او مناسبت شرحه کړئ؟

٢. دا چې په آیت کې د بندګانو نسبت رحمان ذات ته شوی، څه مفهوم افاده کوي؟

٣. په مبارک آیت کې په وقار او آرامۍ سره له تګ څخه مطلب څه دی؟ واضح یې کړئ.

٤. په ورځ او شپه کې د الله ﷻ د خاصو بندګانو صفت د مبارک آیت په رڼا کې شرحه کړئ.

٥. د الله ﷻ د خاصو بندګانو صفت په صدقه او نفقه کې څرنګه دی وضاحت ورکړئ.

کورنۍ دنده

د(الفرقان) سورت د وروستیو آیتونو په رڼاکې د الله ﷻ د خاصو بندګانو د صفتونو او اعمالو د نتیجې په هکله یوه مقاله ولیکئ.

د ټولنې په تهذيب کې د مؤمنانو ونډه

قـال الله تعـالى: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ۞ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ [النور: ۳۰-۳۱]

د ځينو کلمو معناوې

يَغُضُّواْ: ټيټې کړي، ځان وساتي.

أَزْكَى لَهُمْ: ډېره پاکه کړنلاره ده دوی ته.

وَلاَ يُبْدِينَ: نه دې ښکاره کوي.

زِينَتَهُنَّ: خپل ښايست.

بِخُمُرِهِنَّ: خمر د خمار جمع ده، هغې جامې ته ويل کيږي چې ښځې پرې خپل سر او گريوان پټوي(پړونى).

جُيُوبِهِنَّ: جيوب د جيب جمع ده، جيب گرېوان ته ويل کيږي.

ژباړه

اى پيغمبره! مؤمنانو ته ووايه چې خپلې سترگې ټيټې او د شرم ځايونه پټ وساتي. دا د هغوى لپاره ډېره پاکه کړنلاره ده. هغوى چې څه کوي الله ﷻ پرې خبريږي.

مؤمنو ښځو ته ووايه چې خپلې سترگې ټيټې وساتي او د خپلو شرم ځايونو ساتنه دې وکړي او خپل ښايست او سينگار (دزينت ځايونه) دې نه ښکاره کوي، مگر هغه چې په خپله څرگند شي او په خپلو گرېوانونو دې خپل پوړني واچوي، هغوى دې خپل زينت او سينگار نه ښکاره کوي، مگر خپلو مېړونو، پلرونو، د مېړونو پلرونو، خپلو زامنو، د مېړونو زامنو(بنزيانو)، ورونو، وريرونو، خوريونو، مؤمنو ښځو، خپلو مريانو، خپلو هغو ترلاس لاندې نارينه وو ته چې ښځو

ته حاجت ونه لري او هغه ماشومانو ته چې لا تراوسه پورې د ښځو له پټو خبرو سره اشنا شوي نه دي اوهغوی دې په ځمکه باندې په زوره په داسې شان تګ نه کوي چې دهغوی د پټ کړي سینګار خلکو ته معلومات وشي. ای مؤمنانو! تاسې ټول په ګډه الله ﷻ ته توبه وباسئ ښایي چې بری درپه برخه شي.

تفسیر

نامحرمو ته له کتلو څخه ډډه کول

د النور مبارک سورت له اخلاقي بې لارېو او ټولنیزو مفاسدو څخه د فرد، کورنۍ او ټولنې د ژغورنې په موخه ډېر احکام لري. الله ﷻ د النور سورت په لومړیو آیتونو کې زنا حرامه ګرځولې او د زنا مرتکب ته یې درنه جزا ټاکلې ده. په دې مبارکو آیتونو کې الله تعالی د وقایوي درملو په توګه سړیو اوښځو ته د سترګو په ټیټولو او نامحرمو ته په نه کتلو امر کړی دی چې د ګناهونو کندې ته له لویدلو څخه خوندي شي. اسلامي ټولنه له اخلاقي مفاسدو وژغورل شي او د تهذیب او پرمختګ په لاره ګامونه واخلي.

لکه: چې پوهېږو انسانان ګڼ خواس لري، چې د دې حواسو په وسیله مختلف شیان درک کوي، مثلا په غوږونو اوري، په پوزه شیان بویوي، په ژبه خبرې کوي او مزه څکي، خو تر ټولو مهم حس چې انسان جنسي خواهشاتو اوغرایزو ته ورکاږي، هغه د باصرې او لیدلو حس دی. له همدې امله الله پاک د وقایوي درمل په توګه سړي او ښځې مخاطب کړي، نارینه مؤمنانو ته یې د سترګو ښکته اچولو او مؤمنو ښځو ته یې د نه کتلو او د خپل ښایست د نه ښرګندولو امر کړی دی.

په مبارک آیت کې د سترګو په ښکته اچولو او د اندامونو د ساتلو په منځ کې جمع راغلې ده، ځکه کتل د فحشا یا زنا لامل کیږي، نو ځکه الله تعالی خپل پیغمبر ﷺ ته امر وکړ مومنانو ته ووایي، چې پردیو ښځو ته ونه ګوري او همدارنګه خپل اندامونه په حرامو کې له واقع کېدو څخه وساتي. دا د ایمان د کمال دلیل دی او د زړونو او نفسونو د پاکۍ او د دنیا او آخرت د کامیابۍ او نیکمرغۍ سبب دی.

بیا الله تعالی خپل پیغمبر ﷺ ته امر کړی مؤمنو ښځو ته ووایي، چې دوی هم پردیو سړیو ته ونه ګوري او خپل ښایست ښکاره نه کړي، مګر هغه څه چې عادتا له نا چارۍ ښکاره کیږي.

مفسرین وایي: که څه هم ښځې په غالبه توګه مؤمنانو ته په امر کې شاملې دي، خو بیا هم د ټینګار لپاره ښځې جلا مخاطبې شوې دي چې سترګې ښکته واچوي او خپل اندامونه پټ کړي.

بیا مبارك آیت مؤمنو او مسلمانو ښځو ته امر کړی چې خپل سرونه، غاړې او سینې په خپلو جامو پټې کړي، ترڅو پردیو سړیو ته ښکاره نشي او د دوی د زینت اوښایست ځایونو ته ونه ګوري. علماوو ویلي دي: د جاهلیت په زمانه کې ښځو خپل څادرونه د سر (تندي) له خوا شا ته اچول، چې په دې توګه به یې غاړې او غاړکۍ ښکاریدې، نو ځکه الله تعالی مؤمنې ښځې له دې طریقې څخه منع کړې. البته له زینت څخه په مبارك آیت کې هغه زینت مراد دی، چې باید پټ وساتل شي، لکه: ویښته، متې او پنډۍ.

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه په خپل چاپېریال کې د سترګو ښکته نه اچولو څو نمونې تربحث لاندې ونیسي او منفي اړخونه دې څرګند کړي.

د ښځو د زینت لیدنه کومو کسانوته جواز لري؟

مؤمنو ښځو ته روا نه ده چې خپل پوښلی زینت خلکو ته ښکاره کړي، مګر هغه کسانو ته چې مبارك آیت استثنا کړه دي او هغه دولس ډلې دي. لومړي کسان چې د مؤمنو ښځو د زینت لیدل یې ورته روا کړي، مېړونه دي. مېړونو ته د ښځو هر ډول زینت لیدل روا دي، بلکې د مؤمنو ښځو زینت اصلا د مېړونو لپاره دی، نو د مېړونو لپاره د خپلو ښځو زینت او عورت لیدنه کوم ممانعت نه لري. همدارنګه مؤمنې ښځې د خپل عزت او وقار په رعایتولو کولای شي خپل زینت پرته له مېړونو څخه خپلو پلرونو، خسر، زامنو، بن زیو، وروڼو، وريرونو او خوریونو ته ښکاره کړي. البته دا ذکر شوي اووه ډوله خلك له مېړه څخه وروسته هغه محارم دي چې مؤمنه ښځه ور سره نکاح نشي کولای او مؤمنې ښځې د ناچارۍ له وجې له دوی سره مجلسونه او ناسته پاسته لري او عادتا له فتنې څخه خوندي وي. بیا کاکا ګان، ماماګان او رضاعي محارم هم له دوی سره په حکم کې یو ځای کېږي. همدارنګه مؤمنې ښځې کولای شي خپل زینت مسلمانو ښځو او وینځو ته ښکاره کړي. همدارنګه هغو سړو ته یې هم ښکاره کولای شي چې د کورنۍ اتباع دي او د بوډاتوب یا نورو عواملو له وجې ښځو ته رغبت نه لري اود دوی په خدمت مشغولي دي یا هغه ماشومان چې د ښځو په عورتونو او محارمو خبر نه دي. هغو ته هم خپل زینت او ښایست ښکاره کولی شي. دا دولس ډوله خلك مجاز دي، ځکه د فتنې احتما ل پکې نشته، نوکه دوی د ښځو پوښلی زینت، لکه: سر، غاړې، پنډۍ او متو ته وګوري، باك نه لري.

د زینت ښکاره کوونکو حرکتونو ممانعت

وروستی مبارك آیت مؤمني اومسلماني ښځې له هغوحرکتونو څخه چې پوښلی زینت ښکاره کوي، منع کړي دي. دوی ته يې امر کړی چې له کور څخه د وتلو په وخت کې خپل عزت، وقار، اسلامي آداب او اخلاق رعایت کړي، ترڅو د نورو نظر ځانته را جلب نه کړي، لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايي: ﴿وَلاَ يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ﴾ یعنې پښه دې داسې په ځمکه نه وهي چې د پښو پټ زیورات يې معلوم شي. د دې مبارك آیت مراد دا دی چې مؤمنه ښځه باید پر لارې د تګ په وخت کې داسې حرکت یا عمل ونه کړي چې د نورو د پام را اړولو او د جنسی او شهواني غرایزو د تحریك سبب شي، لکه: پر لاره د ځان ښودنې تګ یا د عطرو استعمالول چې د نورو پام خپل لوري ته راواړوي او یا نور داسې حالتونه چې د خلکو د جنسي غریزو د تحریك سبب ګرځي.

مبارك آیت په پای کې ټول مؤمنان خدایﷻ ته رجوع او توبې ته رابللي او امر ورته کوي: ﴿وتوبوا إِلَى الله جَمِيعاً أَيُّهَ المؤمنون لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ یعنې: ای مؤمنو او مسلمانو سړیو او ښځو! پرتاسې لازم دي چې ټول اللهﷻ ته توبه وباسئ، ترڅو کامیاب شئ.

په دې مبارکو آیتونو کې چې د حجاب او وقار ساتلو په اړه کومې خبرې يادې شوې، دا هغه وقایوي ګامونه دي چې مسلمانه ټولنه له اخلاقي بې لارۍ څخه ژغوري. د شرعې له نظره ښځه او سړی دواړه مکلف دي چې د حیا او وقار مخالفو کارونو څخه ډډه وکړي. همدا راز سړي هم حق نه لري چې په ناسمو جامو کې د خلکو په منځ کې ښکاره شي، خو څرنګه چې حکیم خدای په ښځه کې زیاته ښکلا او جاذبه پیدا کړې، چې د مخالف جنس یعنې سړو پام زیات ځان ته را اړوي، ځکه د ستر او پردې په اړه د ښځو مسؤولیت زیات دی او الله پاك په دې آیتونو کې پر ښځو پرده کول فرض کړي دي.

اسلام د فطرت د دین په توګه د ځینو منحرفو ادیانو په څېر د انسان جنسي غریزه وژلې نه ده او نه انسان ته په رهبانیت امر کوي، له همدې امله يې خلك واده کولو ته هڅولي او یوازې واده يې د جنسي غریزې د اشباع کولو او د انساني نسل د بقا وسیله بللې ده.

هغه خلك چې له اخلاقو، حیا او پاکۍ څخه په خالي ټولنو کې د جسمي او روحي ناروغتیاوو او اخلاقي بې لاریو د خپرېدو څخه خبر دي، ښه پوهېږي چې د حجاب په فرضیت کې د ټولنې لپاره څومره سترې ګټې نغښتې دي.

فعالیت زده کوونکي دې د یوې مسلماني ښځې د لباس اغوستلو او پر لاره تللو د مسؤولیت په هکله بحث او څېړنه وکړي او د حجاب د نه مرعاتولو پروخت دې د هغو منفي اغیزې دې په خپلو کتابچو کې ولیکي.

ګټې او لارښووني

دغه آیتونه ډېر احکام، آداب او لارښووني لري، خو ځینې یې دا دي:

- ❖ د سترګو د نظر ښکته والي او له هر ډول حرامو څخه د اندامونو ساتنه، ځکه اسلام د یوې پاکې او شریفې ټولنې د رامنځ ته کیدو بلنه ورکړې ده او د انسان ټول غړي مسؤل ګڼي: ﴿إِنَّ السمع والبصر والفؤاد كُلُّ أولئك كَانَ عَنْهُ مَسْؤُولاً﴾.
- ❖ مؤمنې ښځې ته روا نه دي چې خپل زینت پردیو ته ښکاره کړي مګر هغه چې ښکاره وي، لکه: مخ، لاسونه او جامې.
- ❖ د هغې ډلې محارمو بیان، چې مؤمنه ښځه کولای شي خپل زینت ورته څرګند کړي.
- ❖ د مسلمانو ښځو د ښایست ښکاره کولو جواز د کورنی بوډاګانو، کم عقلو ساده ګانو او وړوهلکانو ته چې د زینت او عورت د تشخیص مرحلې ته نه وي رسیدلي.
- ❖ د سینګار ښکاره کولو په قصد پر ځمکه د پښو وهلو حرمت.
- ❖ د دنیا اوآخرت د کامیابی لپاره د توبې او د الله ﷻ دربار ته د رجوع واجبوالی.

پوښتني

١. لاندې کلمې معنا کړئ:

(يَغُضُّواْ- أزكى لَهُمْ- وَلاَ يُبْدِينَ- بِخُمُرِهِنَّ- جُيُوبِهِنَّ:)

١.د الله ﷻ د دې امر حکمت څه شی دی، چې مؤمنو سړیو او ښځو ته یې کړی چې خپل نظر او سترګې ښکته واچوي؟

٢. په قرآني خطاب کې مؤمن سړي او مؤمنې ښځې د کومو کارونو په سرته رسولو مامور شوي دي؟

٣. پردیو خلکو ته د ښځو د زینت له څرګندولو څخه مراد څه شی دی؟

٤.مبارک آیت کوم کسان د مؤمنو ښځو د زینت له لیدلو څخه استثنا کړي دي؟

٥.کومو هلکانو ته جواز شته چې د مؤمنو ښځو پوښلي زینت ته نظر وکړي؟

٦.د دې مبارک آیت ﴿وَلاَ يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ﴾ مقصد څه دی؟ له مثال سره يې څرګند کړئ؟

کورنۍ دنده

مؤمنو اومسلمانوسړيو او ښځو د کتلو د آدابو او د ټولنې پر اخلاقو او تهذيب د هغې د اغېزو په اړه يوه مقاله وليکئ.

نولسم لوست

په اسلام کې د معيوبو اوفقيرو مؤمنانو مرتبه

قــال الله تعــالى: ﴿عَبَسَ وَتَوَلَّى۞ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى ۞ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّى۞ أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَى۞ أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَى ۞ فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى ۞ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّى۞ وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى۞ وَهُوَ يَخْشَى ۞ فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى۞ كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ۞ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ۞ فِي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ۞ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ۞ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ۞ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴾ [عبس: ١-١٦]

د ځينو کلمو معناوې

عَبَسَ: تندى يې تريو کړ.

تَوَلَّى: مخ يې وګرځاوه.

يَزَّكَّى: له ګناهونو پاک شي.

يَذَّكَّر: پند واخلي. نصيحت واوري.

اسْتَغْنَى: بې پروا شو، له ايمان، دين اوعلم څخه يې مخ وګرځاوه.

تَصَدَّى: توجه کوې.

تَلَهَّى: په بل څه مشغوليږې.

كَلَّا: داسې نه ده، بيا دې کار ته مه را ګرځه.

ژباړه

تندى يې تر يو شو او مخ يې وګرځاوه، په دې خبره چې هغه ړوند ورتـه راغـى. تـه څه خبريې. کېداى شي چې هغه پاک شي. يا نصيحت ته ځير شـي او نـصيحت هغه تـه ګټـه ورسوي. مګر کوم سړي چې بې پروايي غوره کړه. دهغه لوري تـه خـو تـا پاملرنـه وکـړه. په داسې حال کې چې که هغه پاک نشي، نو پرتا يې څه ضمانت دى؟ او څوک چې پـه خپله تاته په منډه راغى اوهغه ويرېده. له هغـه سـره تـا بـې پروايـي وکـړه. هېڅکله نـه، دا خويو نصيحت دى. د چا زړه چې غواړي هغه دې ومني. دا پـه داسـې صـحيفوکې نغښتې دى چې مبارکې دي. لوړه مرتبه لرونکې دي، پاکې دي. د عزتمندو پرښتو په لاسونو کـې دي. د غوره او نيکو ليکونکو.

د نازلېدلو سبب

مفسرينو د مباركو آيتونو د نزول په هكله څه روايتونه نقل كړي چې لنډيز يې په لاندې ډول دی: يوه ورځ رسول اللهﷺ د قريشو له يوې ډلې مشرانو، لكه: عتبه بن ربيعه، ابوجهل، عباس بن عبد المطلب، ابی بن خلف، شيبه بن ربيعه او وليد بن مغيره سره ناست و او دوی يې اسلام ته رابلل او د اسلام د مقدس دين لارښوونې يې دوی ته شرحه كولې. په دې وخت كې عبدالله بن ام مكتومؓ چې يو نابينا(ړوند) صحابي و او د اسلام د پيغمبرﷺ د مجلس په حالت نه پوهيد، مجلس ته راغی او ويې ويل: ای د الله رسوله! له هغه څه چې الله درښودلي ماته يې وښيه اوماته تعليم راكړه. عبدالله بن ام مكتوم خپله غوښتنه څو،څو ځله تكرار كړه. رسول اللهﷺ ورڅخه مخ واړاوه او د قريشو د مشرانو په دعوت او بلنه مشغول و او د دې نابينا صحابي خبروته يې پاملرنه ونه كړه. په دې وخت كې مبارك آيتونه نازل شول او الله تعالی خپل پيغمبر د ملامتيا مورد وگرځاوه.

عبدالله ابن ام مكتوم څوك و؟

اصلي نوم يې عمرو بن قيس او ام مكتوم يې كنيه او لقب و، مور يې عاتكه بنت عبدالله مخزومي وه. عبد الله ابن ام مكتوم د رسول اللهﷺ د مېرمنې بي بي خديجې بنت خويلد د ماما زوی و.

هغه له لومړنيو مهاجرو څخه دی. عبد الله ابن ام مكتوم او بلا ل د رسول اللهﷺ له مؤذنانو څخه وو. رسول اللهﷺ ته ډېر گران و او ديارلس ځله يې په مدينه منوره كې د خپل ځان خليفه ټاكلی دی. دا جليل القدر صحابي، سره له دې چې ړوند و، په غزاگانو كې يې برخه اخيستې ده. روايت شوی چې دی د عمربن الخطابؓ په خلافت كې د قادسيې په جنگ كې د مدائن د فتحې په مهال د شهادت لوړې درجې ته ورسيد.

تفسير

اسماني او ځمكني معيارونه

د العبس سورت په لومړيو مباركو آيتونو كې الله تعالی د يوې شخصي پېښې په بڼه يوه لويه لارښوونه، يو مهم اصل او مبدأ بيان كړي چې دا اصل په خپل ذات كې نه يوازې د اسلام حقيقت، بلكې د اسلام يوه لويه معجزه راښيي. يوه داسې معجزه چې انسانان په ديني اسماني معيارونو او ارزښتونو ارزول كيږي، نه په ځمكنيو بشري تلو او معيارونو. داسې حقيقت چې الله تعالی حتی خپل غوره كړای شوی محبوب او دوست د دې حقيقت په هكله تر ملامتيا

لاندي ونيو او د ده ستر شخصيت ته يې لارښوونه وکړه. دا الهي حقيقت يوازې د تقوی په اساس د انسانانو د ارزولو او تللو معيار دی چې له ځمکنيو او انساني ارزولو سره بشپړ توپير لري﴿إن أكرمكم عند الله أتقاكم﴾.

په اسلام کې د فقيرانو اوبېوزلانو مرتبه

د سورت په پيل کې د حکايت په ژبه او په غايبه صيغه د موضوع مطرح کول په دې دلالت کوي چې الله تعالی په خپل رسول باندې مهرباني، لطف او مرحمت درلود، نودی يې مخاطب نه کړ، لکه: څرنګه چې د عبد الله ابن ام مکتوم ذکر د ړانده {الأعمى} په صيغه د ده د شان د کمي لپاره نه دی بلکې د ده د پېژندنې او همدارنګه د ده د معذور ګڼلو لپاره دی چې د رسول اللهﷺ حالت اومشغولتيا يې نه وه درک کړې. کله چې دا ړوند صحابي د رسول اللهﷺ حضور ته راغی او په تکرار يې له ده څخه د لارښوونې غوښتنه وکړه، رسول اللهﷺ په تريو تندي له ده څخه مخ واړاوه او د قريشو د مشرانو په بلنه مشغول شو، نو په دې توګه د الله تعالی د ملامتيا مورد وګرځيد، چې نه ښايي د بېوزلې او فقر او يا د نه ليدو په خاطر له ده څخه مخ وګرځول شي، ځکه هغه په پاک او ويښ زړه دعلم او پوهې په لټه کې و، ترڅو خپل نفس پاک کړي.

خو دوی (د قريشو سرداران) چې د ايمان او نبوي لارښوونو څخه بې پروايي کوي ته دوی ته پاملرنه کوې او د دوی د هدايت لپاره زيار باسې. حال داچې په کفر او ګمراهۍ کې پاتې کېدل د همدوی په ضرر دي او ته پرې مسؤول نه يې. ستا دنده يوازې رسَول(بلاغ) دي او د دوی ستېنډنه او حساب پرموږ دی او هدايت يې د الله ﷻ په لاس کې دی: **قال تعالى:** ﴿إِنَّكَ لاَ تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ ولكن الله يَهْدِي مَن يَشَآءُ﴾. [القصص: ٥٦]ترجمه: «ای پېغمبره! ته چې چاته وغواړې او خوښ دې وي هغه ته هدايت نشې ورکولای، مګر الله ﷻ چې چاته وغواړي هدايت کوي.»

بيا وروسته د آيتونو د عتاب او ملامتيا لهجه سخته شوې او پېغمبرﷺ ته يې داسې خطاب کړی: خو هغه کس چې له ړوندوالي او ستونزو سره په اخلاص، محبت او د الله ﷻ له وېرې ستا لوري ته په منډه راځي، ترڅو علم اوپوهه حاصله کړي او خپل دين کامل کړي، ته له هغه څخه مخ اړوې او خپله ټوله پاملرنه د قريشو مشرانو ته را اړوې چې ايمان راوړي. ای زما ګرانه استازيه ! داسې کار ورړ او مناسب نه دی، بلکې دا قرآني آيتونه د پند او عبرت لپاره دي

چې هرڅوك وغواړي پند ترې اخلي. الهي آیتونه په عزتمنو صحیفو کې لیکل شوي دي چې د ا صحیفې ډېرې پاکې او لوړې مرتبې لري او د مقربو عالي رتبه پرښتو په لاسونو کې دي چې د درناوي څخه برخمنې او د هرمغرض او ناشکره له ضرر څخه خوندي دي.

د فضیلت اوغوره والي معیار

مبارکو آیتونو د انسانانو ترمنځ د بهترۍ او غوره والي معیار ایمان اوتقوا ګڼلې، سره له دې چې رسول اللهﷺ اسلام ته د قریشو د مشرانو د بلنې له امله، چې هغه مهال د دعوت د لارې خنډ وو، د عبدالله بن ام مکتوم پوښتنو ته پاملرنه ونه کړه، په دې هیله چې د قریشو مشران د اسلام دین ته را وګرځي. بیاهم الله تعالی خپل رسول د عتاب مورد ګرځوي چې د خدایﷻ په وړاندې مقبول ارزښتونه دین، ایمان او تقوی ده، نه هغه مادي ارزښتونه چې د انسانانو په وړاندې پیژندل شوي دي.

له همدې امله د اسلام خوږ پیغمبرﷺ د دې آیتونو له نازلېدو وروسته همیشه د عبد الله بن ام مکتوم عزت او درناوی کاوه او هرکله به چې له هغه سره مخامخ کیده خپل څادر به یې ده ته د کیناستو لپاره غوړاوه او فرمایل به یې: "مرحبا بمن عاتبنى فيه ربى»

یعنې: ښه راغلاست دې وي هغه چا ته چې د هغه په سبب الله تعالی زه ملامت کړی یم. په دې توګه د الله پیغمبرﷺ ټول دنیوي معیارونه یو په بل پسې له منځه یوړل او د ژوند په ټولو چارو کې یې فضیلت اوتقوی دغوره والي معیار وګرځاوه. په داسې توګه چې له هجرت څخه وروسته یې د مسلمانانو ترمنځ "مواخات" یعنې وروروګلوي قایمه کړه او خپل تره، حضرت حمزه بن عبدالمطلب اوخپل آزاد شوی غلام، زیدبن حارثه یې ورونه وګرځول، لکه: څرنګه چې یې د خالدبن رویحه خثعمي او حبشي بلال ترمنځ وروروګلوي قایمه کړه. زید بن حارثه آزاد شوی غلام یې د "مؤته" په جنګ کې په داسې حا ل کې د درې زرېز لښکر قوماندان وټاکه چې د خالدبن ولید په شمول د مهاجرینو او انصارو یو زیات شمېر مشران د ده تر قیادت لاندې وو. په دې جنګ کې زید بن حارثه د امیر په توګه وټاکل شو. بیا د ده له شهادت څخه وروسته جعفر بن ابي طالب او بیا عبد الله بن رواحه انصاری په ترتیب سره د لښکرقوماندانې په غاړه واخیسته. همدارنګه د اسلام خوږ پیغمبرﷺ د ژوند په وروستیو ورځو کې اسامه د زید بن حارثه اتلس کلن ځوان زوی رضي الله عنهما له رومیانو سره په جنګ کې د اسلام د لښکر قوماندان وټاکه او لوی لوی شخصیتونه، لکه: ابوبکر صدیق، عمرفاروق، سعد بن ابي وقاص اوداسې نورو په دې لښکر کې حضور درلود. همدارنګه

د اسلام پیغمبرﷺ د سلمان فارسي په هکله اعلان وکړ: "**سلمان منا أهل البیت**" یعنې سلمان زما د اهل بیت څخه دی.

دا او لسګونې نورې واقعې د مسلمانانو د برابرۍ او د ایمان او تقوی له مخې د ارزښت او غوره والي نمونې دي، چې د اسلام پیغمبر او راشدو خلفاوو او اصحابو کرامو پلې کړې دي.

د لوست ګټې او لارښوونې

❖ د فضیلت اوغوره والي اساس او معیار ایما ن او تقوی ده.

❖ په دې آیتونو کې د پروردګار په نزد د نبي کریمﷺ مقام اومرتبه بیان شوې ده او الله تعالی په خپل غوره شوي رسول د غایب په صیغه ملامتیا ویلې ده.

❖ د نبوت د عالي ادب بیان، له دې واقعې وروسته به چې کله عبد الله بن ام مکتوم د رسول اللهﷺ حضورته تشریف راوړ، هغه به ورته ځای چمتو کاوه او خپل مبارک څادر به یې د هغه د کیناستلو لپاره غوړولو او د هغه درناوی به یې کاوه.

❖ پیغمبرﷺ د الهي وحې د تبلیغ امین و. ام المومنین عایشې رضی الله عنها فرمایلي دي: که چیرې د الله رسول له وحې څخه څه پټولی ، نو پرځان به یې الهي ملامتیا د العبس په سورت کې پټه کړې وای.

پوښتنې

۱. د لاندې کلمو معنا واضحه کړئ:

(عَبَسَ- تَوَلَّى- يَزَّكَّى- يَذَّكَّر- اسْتَغْنَى- تَصَدَّى- تَلَهَّى)

۲. د العبس سورت د لومړنیو آیتونو د نزول لامل په لنډه توګه واضح کړئ.

۳. عبدالله بن ام مکتوم څوک و؟

٤. پیغمبرﷺ د عبد الله بن ام مکتوم پوښتنو ته ولې ځواب ور نه کړ او له ده څخه یې مخ وګرځاوه؟

٥. له دې واقعې وروسته پیغمبرﷺ له عبدالله بن ام مکتوم سره څرنګه چلن کاوه او څه به یې ورته ویل؟

٦. د عبس سورت د آیتونو د نازلیدو واقعه د اسلام په مقدس دین کې کوم اصل ثابتوي؟

۷. د مسلمانانو ترمنځ مساوات او د غوره والي معیار د تقوا پر اساس دی، د دې اصل د پلي کیدو څو نمونې د اسلام له تاریخ څخه بیان کړئ؟

د مؤمنانو یووالی

قال الله تعالي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ ۞ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَى عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۞ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ۞ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ۞ وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۞ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ [آل عمران: ۱۰۰-۱۰۵]

د ځینو کلمو معناوي

فَرِيقًا: طایفه، ډله

يَرُدُّوكُمْ: بیرته ګرځوي تاسي.

يَعْتَصِمْ: په قوت سره منګولي نښلوي

حَقَّ تُقَاتِهِ: حقیقي تقوا، د الله ﷻ په اوامرو اونواهیو کې خپل وس لګوي.

بِحَبْلِ اللَّهِ: د خدای ﷻ په رسی یعني قرآن او اسلام.

شَفَا حُفْرَةٍ: د ژور ځای (کندې) غاړه او څنډه چې سړی په لږ غفلت کولو سره پکې لویږي.

ژباړه

ای مؤمنانو، که تاسي ددې اهل کتابو دیوې ډلې خبره ومنئ، نو دوی به تاسي له ایمان نه بیرته دکفر لوري ته واړوي، ستاسي لپاره دکفر لوري ته دراتګ اوس څه ځای پاتې دی چې تاسي ته د الله ﷻ آیتونه لوستل کیږي اوستاسي په منځ کې دهغه رسول ﷺ موجود دی؟ څوک چې د الله ددین لمنه کلکه ونیسي، هغه به هرومرو سمه لار ومومي.

ای مؤمنانو له الله ﷻ نه داسې ووېرېږئ، لکه: څرنګه چې له هغه څخه د ویریدو حق دی، تاسي ته دې مرګ رانشي مګر په داسې حال کې چې مسلمان اوسئ.

ټول یوځای د الله ﷻ رسی کلکه ونیسئ او تیت پرک کیږئ مه، د الله ﷻ هغه پیرزوینه دریاده کړئ چې تاسي یود بل دښمنان وئ، هغه ستاسي په زړونو کې مینه واچوله او د هغه په مهرباني

او لورینه تاسې سره وروڼه شوئ، تاسې یوې له اوره ډکې کندې پر غاړه ولاړ وئ، الله تاسې ور څخه وژغورلئ، په دغه شان الله جل جلاله خپلې نښانې تاسې ته څرګندوي چې په سمه لاره شئ.
په تاسې کې باید څه خلک هرومرو داسې وي چې د نیکۍ لورې ته بلنه، په ښو امر او له بدو منع وکړي. کوم خلک چې دا کار کوي همدوی بریالي دي.
او تاسې د هغو خلکو غوندې نشئ چې په ډلو ووېشل شول او له روښانه او څرګندو لارښوونو مېندلو نه وروسته په شخړو کې اخته شول او د همدوی لپاره ستر عذاب دی.

د نازلېدلو سبب

مفسرینو کرامو ویلي دي چې ذکر شوي مبارک آیتونه د دوو تنو مسلمانو انصارو په باره کې نازل شوي دي چې یو یې اوس بن قیظی د اوس له قبیلې څخه او بل یې جبار بن صخر د خزرج له قبیلې څخه و. د دوی د واقعې لنډیز داسې دی: یوه ورځ د اوس او خزرج د انصارو مسلمانانو یوه ډله خلک په مدینه منوره کې د مینې او محبت په فضا کې په خبرو مشغول وو. په دې وخت کې د یهودو یو بوډا سړی د شاس بن قیس په نامه پردوی تېرېده. شاس چې د اسلام او مسلمانانو په نسبت یې ډېره بدبیني او کرکه درلوده، نو د دې ډلې مسلمانانو ترمنځ مینې او محبت لا ډېر کرکجن او غوسه کړ او دایې انګېرله چې که دا مینه او محبت د مسلمانانو ترمنځ دوام ومومي، نو زموږ سوکالي به له خطر سره مخ شي. په دې وجه ده یوه ځوان یهودي ته امر وکړ چې د مسلمانانو ډلې ته ورشي او د اوس او خزرج ترمنځ د پخوانیو جنګونو خبرې رامنځ ته کړي او د بعاث له جنګه څو شعرونه زمزمه کړي. ځوان یهودي د ده د امر موافق عمل وکړ او وتوانیده چې د انصارو د محبت او مینې ډک مجلس د عصبیت او تربګنۍ او د اوس او خزرج ترمنځ په فخر او ویاړنو او یو په بل ځان غوره ګڼلو بدل کړي. په نتیجه کې دواړو قومونو توري راوایستې او جګړې ته چمتو شول. په دې وخت کې د اسلام پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته خبر ورسید. هغه له یوې ډلې مهاجرو صحابه وو سره راغی او دوی ته یې داسې خطاب وکړ: ای د مسلمانانو ټولیه! له الله جل جلاله څخه ووېرېږئ! آیا په داسې حال کې چې زه ستاسو په منځ کې موجود یم، تاسو د جاهلیت شعارونو ته مخه کوئ؟ وروسته له دې چې الله جل جلاله تاسې ته د اسلام هدایت در په برخه کړ او په هغه سره یې تاسو ته عزت درکړ او جهالت یې درڅخه لرې کړ، له کفر څخه یې وژغورلئ او ستاسو ترمنځ یې مینه او محبت پیدا کړ. ددې اغېزناکو خبرو په اورېدو ټولو وسله پر ځمکه وغورځوله، په ژړا او زاریو یې یو بل په غېږ کې ونیول او له پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره خپلو کورونو ته ولاړل. په دې توګه یې د الله جل جلاله د دښمن شاس فتنه او دسیسه شنډه کړه او دا مبارک آیتونه نازل شول چې دا ورځ په (بدترین پیل او بهترین پای) ونومول شوه[1].

۱- التفسير الوسيط للطنطاوی ، تفسیرآیت ۱۰۲ سوره‌ء آل عمران.

تفسير

د دښمن له دسيسو او تدبيرونو څخه خبرتيا

په دې مبارکو آيتونو کې الله تعالی مومنانو ته خطاب کوي چې هرکله تاسې د اهل کتابو ځينو خبرو او غوښتنو ته غوږ ونيسئ او هغو ته تسليم شئ، نونه يوازې ستاسې ترمنځ تفرقه او دښمني پېدا کوي بلکې زيار باسي چې تاسې له ايمان څخه بېرته کفر ته وګرځوي.

بيا قرآن کريم بيانوي چې اصلا د مؤمن لپاره معقوله او ښه خبره نه ده چې له داسې ډلو ټپلو څخه پيروي وکړي، يا دا چې پس له ايمانه کافر شي او له يووالي وروسته اختلافاتو او بې اتفاقيو ته لمن ووهي. مبارکو آيتونو د انکار په صيغه بيان کړی چې څرنګه ممکنه ده تاسو مؤمنان داسې کارته اقدام وکړئ؟ په داسې حال کې چې د الله ﷻ آيتونه نوي او تازه تاسو ته نازلېږي او د الله ﷻ رسول ستاسو په منځ کې شتون لري چې که چېرې په غلطه لاره ولاړ شئ د حق لارې ته مو راګرځوي او ستاسو شکونه او شبهې له منځه وړي.

وروستيو آيتونو لارښوونه کړې چې د پېغمبر ﷺ له رحلت څخه وروسته د يهودو او نورو دښمنانو له مکرونو او چلونو څخه د ځان ژغورنې يوازنۍ وسيله الله تعالی ته ستنيدنه، په هغه توکل او د هغه په دين منګولې لګلول دي چې انحراف او کوږوالی پکې نشته ﴿وَمَن يَعْتَصِم بِاللهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾. په دې مبارک آيت کې دې ته اشاره ده کومو مؤمنانو چې پېغمبر ﷺ نه وي ليدلی، هر کله چې د الله ﷻ په دين او کتاب منګولې ولګوي او په هغه ځان ملزم وګڼي، نو د دښمنانو له چلونو او غولونو څخه به په امن کې وي. له دې امله الله تعالی بياهم مؤمنانو ته امرکوي چې خاص له الله تعالی څخه ووېرېږي او د اسلام د دين پابند واوسي او ترمرګه د اسلام له دين او ملت څخه پرته بل دين او ملت ته مخه ونه کړي.

د خلاصون او کاميابی رسۍ

وروسته له دې چې قرآني آيتونو مؤمنانو ته د تقوا او د الله ﷻ د وېرې او د الله ﷻ د امر منلو او پيروۍ کې د ژوند تېرولو امر وکړ، دوی يې په اسلام او قرآن باندې التزام کولو او په هغه باندې منګولو ښخولو ته راوبلل، فرمايي: ﴿واعتصموا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيعاً وَلاَ تَفَرَّقُواْ﴾ يعنی ټول د الله ﷻ په رسۍ منګولې ښخې کړئ او په خورو ورو لارو مه درومئ. د حبل (رسۍ) کلمه هغه وسيله ده چې د هغې ټينګ نيول د پورته کېدو او ښکته کېدو، له غرقېدو څخه د ژغورنې او نورو موخو د لاس ته راوړلو لپاره کارول کيږي.

دلته د الله ﷻ له رسۍ څخه مراد د الله ﷻ دين، د الله ﷻ ژمنه او د الله ﷻ کتاب دی چې په هر يوه منګولې ټينګول انسان خلاصون او بريا ته رسوي. په دې مبارک آيت کې د مؤمنانو يووالی او د الله ﷻ په دين او کتاب باندې منګولې لګول د هغې ډلې سره تشبيه شوي دي چې

په يوې قوې او ټينګه رسۍ يې منګولې لګولې وي او له هر ډول خطر، غورځېدو، غرقېدو او هلاکت څخه خوندي او په امن کې وي.
امام فخرالدين رازي ددې آيت په تفسير کې فرمايي: که څوك په يوه نرۍ لار حرکت کوي اوله ښوېدو او غورځېدو څخه وېرېږي، نو د ناچارۍ له وجې په يوه داسې رسۍ منګولې نښلوي چې له دواړو خواوو څخه ټينګه تړل شوې وي، ترڅو خپل ځان خوندي وساتي. د حق لاره نرۍ او باريکه ده او ډېر خلک ورڅخه ښويږي، نو هر څوك چې د الله ﷻ په نښو او لارښوونو منګولې ټينګې کړي، ځان يې د ښوېدو او غورځېدو له خطر څخه خوندي کړ.[1]
بيا قرآني آيتونو مؤمنانو ته د يووالي، مينې، محبت، او ايماني ورورګلوۍ د نعمت په يادولو امر کړی چې تاسو مخکې له اسلامه يو د بل دښمنان وئ او يو د بل په له منځه وړلو بوخت وئ، خو د الله تعالى فضل او مهرباني پرتاسو وشوه او په تاسوکې يې اسلامي ورورولي، مينه، محبت، دوستي او مرسته پيدا کړه، نو بايد د دې لوی نعمت شکر په ځای کړئ.
د لوست ګټې او لارښوونې
❖ د مخکيني لوست په آيتونوکې الله تعالى پيغمبرﷺ ته امر وکړ چې يهودو ته خطاب وکړي خو په دې آيتونو کې يې مؤمنان په خپله مخاطب کړل چې دا کار د مؤمنانو په قدر او عزت دلالت کوي.
❖ په مبارك آيت کې يې د مسلمانانو ترمنځ په تفرقه او دسيسه پيدا کولو کې د اهل کتابو يوه ډله ياده کړه، ترڅو ټول اهل کتاب په دې کار کې شامل نشي. دا کار په خپله د قرآن کريم د آيتونو په حقانيت او انصاف دلالت کوي.
❖ مبارك آيتونه د مؤمنانو په قدر او درناوي او د فتنه اچوونکو يهودو په نا امېدۍ دلالت کوي او داېې واضحه کړې چې، ترڅو د الله ﷻ کتاب او د هغه پيغمبرﷺ د مسلمانانو په منځ کې موجود وي، دوی نشي کولای خپلو ناوړو غوښتنو ته ورسيږي.
❖ د يهودو او نصاراوو پيروي او امر منِنه او د دوی د مشرانو په پلانونو عمل کول مسلمانان کفر ته راکاږي، نو مسلمانان بايد ځان د دوی له دسيسو څخه وساتي.
❖ خلاصون او کاميابي د الله ﷻ په کتاب او د رسولﷺ په سنتو باندې په منګولو لګولو او پابندۍ کې نغښتې ده، نوهرڅوك چې پرهغو منګولې ټينګې کړي له ګمراهۍ او هلاکت څخه نجات مومي.
❖ د اسلام په دين منګولې ټينګول او ځان د هغه په احکامو پابند ګڼل واجب او اختلاف او تفرق حرام دی.

۱- تفسير مفاتيح الغيب (تفسير کبير) ج۸ /۱۷۷.

❖ د شرك او ګناهونو ارتكاب انسان د جهنم كندې ته غورځوي، كه څوك په دې حالت كې ومري د الله ﷻ په حكم او فيصله حتماً جهنم ته داخليږي.

❖ له اسلامي امت څخه د يوې داسې ډلې شتون چې نور خلك او ملتونه اسلام ته راوبولي او د اسلام د دښمنانو په وړاندې د الله ﷻ د دين له حريم څخه دفاع وكړي او د امربالمعروف او نهى عن المنكر فريضه ادا كړي، يوه اړينه خبره ده.

پوښتني

١- د لاندې كلمو معناوې ووایاست:

(يَعْتَصِمْ- حَقَّ تُقَاتِهِ- بِحَبْلِ اللَّهِ- شَفَا- حُفْرَةٍ)

٢- ددې مباركې آيت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ﴾ د نزول لامل په لنډه توګه ووایاست؟

٣- د اوس او خزرج قبيلو څېرته ژوند درلود؟ له اسلام نه مخكې او وروسته له اسلامه، د دوى د اړيكو په هكله لنډ معلومات راكړئ.

٤- په مباركې آيت كې له رسۍ څخه مراد څه دى او څرنګه په هغې منګولې ټينګول د خلاصون او بريا سبب كيږي؟

٥- د اهل كتابو د مشرانو پيروي څه حكم لري او د مسلمان برخليك كوم ځاى ته رسوي؟

٦- مبارك آيت ﴿وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ...﴾ په څه دلالت كوي؟

كورنۍ دنده

(په اوسني وخت كې د اسلامي امت يووالي ته اړتيا) تر سرليك لاندې دوه مخه مقاله وليكئ.

وصلى الله تعالى على خير خلقه محمد وعلى آله و أصحابه أجمعين، و آخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين